O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O’RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI
ALISHER NAVOIY NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

Ijtimoiy-iqtisodiyot fakulteti
Iqtisodiyot va mehnat sotsilogiyasi kafedrasi
Mehnat iqtisodiyoti mutaxassisligi bo’yicha

Magistrlik dissertatsiyasi

”QISHLOQ YOSHLARI ISHSIZLIGINI KAMAYTIRISHNING IJTIMOIY-IQTISODIY ASOSLARI”

Bajardi: Ibroximova N.

Ilmiy rahbar: dots.Arabov N..

SAMARQAND – 2015

Аннотация

Ishsizlik bozor iqtisodiyotining ajralmas qismi bo’lib, u salbiy ijtimoiy-iqtisodiy hodisa hisoblanadi, chunki ishlab chiqarish (xizmat ko’rsatish) da ish kuchini to’liq foydalana olmaslikka olib keladi va ijtimoiy xavfni ko’chaytiradi.

Globallashuv sharoitida jahon bozoridagi inqirozlar mahalliy ishlab chiqaruvchilar eksport ko’lamiga ma’lum darajada ta’sir ko’rsatadi, xususan, qishloq xo’jaligi ishlab chiqarishiga inqirozning salbiy oqibatlari ish o’rinlarining qisqarishiga va mehnat bozorida raqobatning kuchayishiga olib kelmoqda. Bu esa qishloq joylarda yoshlarning ishsizligi va ularning ish bilan bandligini ta’minlash muammolarini yuzaga keltirmoqda.

Ushbu muammoning dolzarbligidan kelib chiqib, mazkur dissertasiya ishida iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonlarida respublikamiz qishloq yoshlarining ishsizligini kamaytirishning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmining nazariy asoslarini ishlab chiqarish asosida qishloq yoshlarining ish bilan bandligini oshirish yuzasidan ilmiy asoslangan xulosa va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Annotation

Unemployment,as an integral part of the market economy, is a negative socio-economic phenomenon, because it leads to ineffective use of labor forcesinproduction (service)and increases social risk-outs.

In conditions of globalization the crisis at world market impacts to local manufacturers export activities, particularly, in rural agricultural production, it leads to increase of unemployment and competition in rural labor market. It brings to increase of youth unemployment in rural areas and creates employment problems.

Based on the actuality of the research scientific conclusions and recommendations on decreasing the youth employment in rural areas in conditions of modernization of economy are developed in this dissertation.

MUNDARIJA

KIRISH..		4
IBOB	**MEHNATBOZORIDAQISHLOQYOSHLARIISHSIZLIGINI KAMAYTIRISHNINGNAZARIY-METODOLGIKASOSLARI**..	10
1.1.	Ishsizlikningijtimoiy-iqtisodiymohiyativamazmuni...........................	10
1.2.	Ishsizlikningkelibchiqishsabablarivauningoldiniolishyo‘llari.................	17
1.3.	Qishloq yoshlariishsizliginikamaytirishningmazmunivatarkibi...........................	24
IIBOB	**QISHLOQ YOSHLARI ISHSIZLIGINI KAMAYTIRISH IJTIMOIY-IQTISODIY MEXANIZMINING ASOSIY KO‘RSATKICHLARI TAHLILI**..	35
2.1.	Qishloqmehnatbozoridayoshlargabo‘lgantalabvataklifnisbatlarinianiqlash...	35
2.2.	Qishloqyoshlario‘rtasidaishsizlikko‘rsatkichlaritahlili......................	41
2.3.	Qishloqyoshlariishsizliginingijtimoiyvaiqtisodiysabablarinibaholash.....	49
IIIBOB	**IQTISODIYOTNIMODERNIZATSIYALASHSHAROITIDAQISHLOQYOSHLARININGISHBILANBANDLIGINIOSHIRISHVA ISHSIZLIGINI KAMAYTIRISHNING IJTIMOIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI**....................................	59
3.1.	Qishloqyoshlariningishbilanbandliginioshirishdamintaqaviymehnatbozorinitakomillashtirish..	59
3.2.	Qishloqyoshlarinimehnatgajalbetishdaishbilanbandlikkako‘maklashuvchiorganlarfaoliyatlariningrivojlanishyo‘nalishlari...................................	65
3.3.	Qishloqyoshlariishsizliginikamaytirishningijtimoiy-iqtisodiymexanizminitakomillashtirishyo‘nalishlari...............................	71
XULOSA ………………………………………………………………....................		81
FOYDALANILGANADABIYOTLAR RO’YXATI…..........…………………...		84
ILOVALAR..		89

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish borasida amalga oshirib kelayotgan islohotlarning oldida turgan dolzarb muammolardan biri – bu takomillashgan mehnat bozorini shakllantirish va uning samarali amal qilishini ta’minlash hisoblanadi. Respublikamizda ijtimoiy jihatdan yetarli darajada himoya qilinmagan yoshlar orasida ishsizlar soni salmoqli miqdorga ega bo‘lmoqda. Bunday holat mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandligini ta’minlash, ularning ishsizligini kamaytirishning samarali usullari va mexanizmlarini tadqiq etishni talab qilmoqda.

Mamlakatimiz Prezidenti I.A.Karimov ta’kidlaganidek: “Qishloq joylaridagi mavjud infratuzilmani yana bir bor tanqidiy baholab, uni kengaytirish bo‘yicha qo‘shimcha mablag‘ va imkoniyatlar topish zarur. Bu qishloqlarda aholini ayniqsa, yoshlarning bandligini oshirishning muhim omillaridan biri ekanini unutmasligimiz darkor”[1]. Shuningdek, “2014-yilda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida 480 mingdan ortiq yangi ish o‘rni tashkil etildi. Bu yaratilgan jami ish o‘rinlarining yarmi demakdir. Bugungi kunda iqtisodiyotning ushbu sohasida ish bilan band bo‘lgan aholining 76,5 foizdan ziyodi mehnat qilmoqda. 2000-yilda bu ko‘rsatkich 49,7 foizga teng edi. Iqtisodiyot sohasida izchil amalga oshirayotgan ana shunday chora-tadbirlarimiz o‘zining yuksak samarasini bermoqda”[2].

Shunday ekan yoshlar ishsizligi muammolari jahonning barcha mamlakatlari singari mamlakatimizda ham asosiy ijtimoiy masalalardan biri hisoblanadi.

---

[1] Karimov I.A. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O‘zbekiston sharoitida uni bartaraf etish yo‘llari va choralari.- T.: “O‘zbekiston”, 2009. –b. 44.

[2] O‘zbekiston Prezidenti Islom Karimovning mamlakatimizni 2014 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2015 yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma’ruzasi “Xalq so‘zi” gazetasi. 2015 yil 17 yanvar.

O‘zbekiston aholisi tarkibida yoshlarning salmog‘i yuqori ekanligi bilan ajralib turadi.Mehnat bozorida qishloq yoshlari ishsizligini kamaytirishni ta’minlovchi omillardan biri, ularning bilim darajasi va kasbiy-malakasini oshirish hamda mehnatni diversifikatsiyalash bilan bog‘liq noqishloq ish o‘rinlarini yaratish, xizmat ko‘rsatish sohasi, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni jadal rivojlantirishning alohida ahamiyatga ega ekanligi hisoblanadi. Qishloq yoshlarining ish bilan bandligiga ko‘maklashish sohasida davlat siyosatining asosiy tamoyillarini amalga oshirish, ularning ishsizligini kamaytirishning ijtimoiy va iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish mehnat bozorida qishloq yoshlariga mehnatni diversifikatsiyalash asosida talabni rag‘batlantirish hamda chuqur tahlil va tadqiq etish natijasida ularning ish bilan bandligi darajasini oshirish bo‘yicha tegishli ilmiy xulosa va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish muhim ahamiyatga egadir.

Yuqoridagilarni e’tiborga olgan holda mehnat bozorida qishloq yoshlari ishsizligini kamaytirishning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmi va usullarini nazariy va amaliy jihatdan tadqiq qilishning zarurligi dissertatsiya mavzusining alohida dolzarbligini ifodalaydi.

Tadqiqot obyekti va predmeti. Tadqiqot ob’ekti – Samarqand viloyati qishloq yoshlarining ishsizlik holati. **Tadqiqot predmeti** – mehnat bozorida qishloq yoshlari ishsizligini kamaytirish bilan bog‘liq ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar hisoblanadi.

Tadqiqot maqsadi va vazifalari. Tadqiqot maqsadi – iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonlarida respublikamiz qishloq yoshlarining ishsizligini kamaytirishning ijtimoiy- iqtisodiy mexanizmining nazariy asoslarini ishlab chiqarish asosida qishloq yoshlarining ish bilan bandligini oshirish yuzasidan ilmiy asoslangan xulosa va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Qishloq yoshlari ishsizligini tadqiq etishning muhimligi alohida ahamiyat kasb etib, qo‘yilgan maqsadga erishish uchun quyidagi **asosiy vazifalar** belgilab olindi:

– ishsizlikning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati va mazmunini yoritib berish hamda uning ahamiyati va xususiyatlarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslash;

– ishsizlikning kelib chiqish sabablari va uning oldini olish yo‘llarini aniqlash;

– qishloq yoshlari ishsizligini kamaytirishning ijtimoiy-iqtisodiy ko‘rsatkichlari va tarkibini aniqlash;

– Samarqand viloyati qishloq mehnat bozorida yoshlarga bo‘lgan talab va taklif nisbatlarini aniqlash hamda tahlil etish;

– qishloq yoshlari o‘rtasida ishsizlik ko‘rsatkichlarini alohida mazmuni va xususiyatlariga qarab tasniflash va tahlil etish;

– qishloq yoshlari ishsizligining ijtimoiy va iqtisodiy sabablarini sotsiologik baholash metodikasini ishlab chiqish;

– qishloq yoshlarining ish bilan bandligini oshirishda mintaqaviy mehnat bozorini takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish;

– qishloq yoshlarini mehnatga jalb etishda ish bilan bandlikka ko‘maklashuvchi organlar faoliyatlarining rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlash;

– qishloq yoshlari ishsizligini kamaytirishning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo‘nalishlarini aniqlash va oqilona ish bilan bandligini ta’minlash bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish.

Dissertatsiya ishining ilmiy yangiliklari. Tadqiqot ishining ilmiy yangiliklarini ifodalovchi natijalar quyidagilardan iborat:

– ishsizlikning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati va mazmuni qiyosiy yondashuvlar asosida yoritib berildi hamda uning ahamiyati va xususiyatlari ilmiy-nazariy jihatdan asoslandi;

– ishsizlikning kelib chiqish sabablari va uning oldini olish yo‘llari aniqlandi;

– qishloq yoshlari o‘rtasida ishsizlik ko‘rsatkichlari alohida mazmuni va xususiyatlariga qarab tasniflandi;

– qishloq yoshlari ishsizligining ijtimoiy va iqtisodiy sabablarini sotsiologik baholash metodikasi ishlab chiqildi;

– qishloq yoshlarining ish bilan bandligini oshirishda mintaqaviy mehnat bozorini takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqildi;

– qishloq yoshlarini mehnatga jalb etishda ish bilan bandlikka ko‘maklashuvchi organlar faoliyatlarining rivojlanish yo‘nalishlari aniqlandi;

– qishloq yoshlari ishsizligini kamaytirishning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo‘nalishlari aniqlandi va ularning oqilona ish bilan bandligini ta’minlash bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tadqiqotning asosiy masalalari va farazlari. Qishloq yoshlari ishsizligi ko’rsatkichlarinimakaytirish uchun quyidagilar bajarilishi lozim: ish bilan bandlikni ta’minlashning faol siyosati olib borish; bandlik xizmatlarini takomillashtirish va modernizatsiyalash hamda yoshlarning ish bilan bandligini ta’minlash ijtimoiy davlat shakllantirishning asosiy elementi sifatida tan olish; bandlikka ko’maklashish markazlarida yoshlar bilan ishlash bo’yicha alohida usullar, texnologiyalar va modellarni qo’llash.

Tadqiqot mavzusi bo’yicha adabiyotlar sharhi (tahlili). Mehnat bozori, ishsizlik va aholini ish bilan ta’minlash muammolarining fundamental tadqiqotiga: D. Keyns, R. Samuelson, A. Ouken, R. Kempbell, K. Yanash, A.Fisher kabi xorijiy yetakchi olimlarning ilmiy ishlari bag‘ishlangan. Bu tadqiqotlar bozor munosabatlarini rivojlantirish va iqtisodiyotni diversifikatsiyalash bosqichida bo‘lgan mamlakatlar mehnat bozoridagi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning umumiy muammolarini urganish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qilmoqda. Iqtisodiyot fanining bu sohadagi muammolarini o‘rganishga MDH mamlakatlari olimlaridan M.G.Kolosnitsina, L.A.Kostin, S.A.Kuz’min, I.S.Maslova,

O.V.Romashov, A.I.Rofe, G.G.Rudenko, G.E.Slezinger, Yu.M.Ostapenko, S.Yu.Roshin, T.O.Razumova kabilarmunosib hissa qo‘shganlar. Mazkur muammolar tadqiqotiga o‘zbekistonlik olimlardan Abdurahmonov Q.X., Zaynutdinov Sh.N, Ubaydullayeva R.A, Xolmo‘minov Sh.R, Xo‘jayev N., Xolmuratov S. va boshqa olimlarning ilmiy ishlari bag‘ishlangan.

Bu ilmiy izlanishlarda mehnat bozorining mohiyati, ijtimoiy-iqtisodiy mazmuni, uning shakllanishi, aholining ish bilan bandligi, ishsizlik sabablari va uni kamaytirish yo‘nalishlari to‘la ochib berilgan. Lekin ularda qishloq yoshlari ishsizligini kamaytirishning ijtimoiy – iqtisodiy mexanizmlari va ularni takomillashtirish tadqiqot ob’ekti sifatida yetarlicha tadqiq etilmagan. Bu muammoning bozor munosabatlarini rivojlantirish va iqtisodiyotni diversifikatsiyalash sharoitida ahamiyatliligi to‘liq tadqiq etilmaganligi dissertatsiya mavzusining dolzarbligi, uning maqsadi va asosiy vazifalarini to‘g‘ri aniqlashga imkon yaratadi.

Tadqiqotda qo’llanilgan metodikaning tavsifi. Mazkur ishda quyidagi **usullardan** foydalanildi: iqtisodiy tizimlar va nisbatlarni o‘rganishga dialektik yondashuv, iqtisodiy-statistik tahlil, taqqoslash, sotsiologik so‘rov, tanlab kuzatish, kompleks baholash, qiyosiy va solishtirma tahlil, guruhlash usullari.

Tadqiqot natijalarining nazariy va amaliy ahamiyati. Ishning ilmiy va amaliy natijalari bo‘lib, qishloq yoshlari ishsizligini kamaytirishning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirishning konseptual asoslari va yo‘nalishlari hisoblanadi. Tadqiqotdagi nazariy xulosalar, ilmiy va amaliy tavsiyalarni hududiy mehnat bozorlari, tuman ish bilan bandlikka ko‘maklashish markazlari faoliyatini takomillashtirish, mahalliy hokimiyat organlari, viloyat o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi tizimida mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish, hududiy yoshlar mehnat bozorida qishloq yoshlariga bo‘lgan talab va taklifni muvofiqlashtirish yuzasidan samarali tadbirlarni ishlab chiqishda hamda qarorlar qabul qilishda amaliyotga joriy

etish mumkin. Shuningdek iqtisodiyot yo‘nalishidagi o‘quv muassasalarida “Mehnat iqtisodiyoti”, “Mehnat iqtisodiyoti va sotsiologiyasi”, “Mehnat bozori iqtisodiyoti”, “Personalni boshqarish”, “Inson resurslari iqtisodiyoti” fanlarini o‘qitishda qo‘llanma sifatida foydalanish mumkin.

Dissertatsiyaning tuzilishi va hajmi. Tadqiqot ishi kirish, uchta bob, xulosa va tavsiyalar, foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati hamda ilovalardan iborat. U 87varaqda yoritilgan bo‘lib, 8 ta jadval, 9 ta rasm, 1 ta formula va2 ta ilovani o‘zidamujassamlashtirilgan.

I BOB.MEHNATBOZORIDAQISHLOQYOSHLARINIISHBILANBANDLIGINITA’MINLASHNINGILMIY-NAZARIYASOSLARI

1.1. Ishsizlikningijtimoiyiqtisodiymohiyativamazmuni

Ishsizlikvaubilanbog‘liqmuammolarmehnatbozoridagiijtimoiy-iqtisodiymehnatmunosabatlariningasosiymazmuninitashkilqiladi. Ishsizlikmuammosinio‘rganishdanasosiymaqsadaholiningishbilanbandliginiyaxshilashorqalimamlakatishlabchiqarishinikengaytirishvaaholiturmushdarajasiniyanadayaxshilashgaaloqadortadbirlarishlabchiqishdaniborat. Jamiyatdagiishsizlikdarajasinipasaytirishuchunqo‘shimchaishchio‘rinlariniyaratish, ularniishgatushirishaholiningtabiiyo‘sishidanorqadaqolmasligikerak.

Ma’lumki, O‘zbekistondunyohamjamiyatidavlatlario‘rtasidaaholisiningjadalo‘sibborayotganligibilanajralibturadi. Mamlakataholisiningsoniharyilio‘rtacha 550-600 mingkishiga, mehnatgalayoqatliaholisoniesa 250-300 mingkishigako‘paymoqda. Bundayvaziyato‘znavbatidaaholiningishbilanbandliginioshirish, buninguchunesaishlabchiqarishnikengaytirish, yangiisho‘rinlariniyaratishborasidauzluksizisholibborishnitaqozoetadi. Aksholda, aholiningturmushdarajasiningpasayibborishi, mamlakatdaishsizlarsoniningortibborishibilanbog‘liqmuammolarkelibchiqishimumkin.

Ishsizlik – ishchikuchining (iqtisodiyfaolaholining) birqismibo‘lib, ishlabchiqarishvaxizmatko‘rsatishsohasidaishbilanbandbo‘lmaganijtimoiy-iqtisodiyjarayondir.

Umehnatbozoridaishchikuchiningnisbatankattataklifibilanishchikuchitalabio‘rtasida mavjudbo‘ladigannomuvofiqlikniaksettiradi. Natijadaiqtisodiyfaolaholiningbirqismitovarvaxizmatlarishlabchiqarishdaishbilanbandbo‘lmaydivamehnatbozoriningyordamidao‘ziningjismoniyvaaqliyqobiliyatlarinir uyobgachiqaraolmaydi. Nazariyjihatdanqaragandaishsizlikiqtisodiykategoriyabo‘lib, uinsonningmehnatqilishxuquqi, uningo‘zmehnatgaqodirliginiyuzagachiqarishhukuqikabitabiatberganhuquqiniamalgaoshirishborasidayollanmaxodimlarbilanishberuvchilaro‘rtasidakechadiganmunosabatlarniaksettiradi. Shubilanbirga, bundagapnafaqathayotningo‘zinisaqlabqolishvatakrortiklabborishuchunzarurbo‘lganvositalarnita’minlashjihatidan, balkishuningdekhayotiyfaoliyatshaklibo‘lmishmehnatgaoidtabiiyehtiyojniro‘yobgachiqarishjihatidanhaminsonningmehnatqilishhuquqi, uningmehnatgaqodirliginiyuzagachiqarishhuquqiniamalgaoshirishto‘g‘risidaboradi.

Muammogasofiqtisodiyjihatdanqaragandaishsizlik – mamlakataholisiningmehnatqilishgaqodirbo‘lganvamehnatqilishniistaydigan, harbiraniqpaytdasoniko‘proqyokikamroqbo‘ladiganmuayyanmiqdordagiqismininigishbilanta’minlanmaganligidir.

Ishsizlikzamonaviymehnatbozoriningharakterlixususiyativaajralmasqismidir. Umehnatgaqobiliyatliyoshdagishaxslaruchun (ularningmalakalaridarajasi, kasbiyimkoniyatlarivaistaklarigamuvofiq) ishnitopishmumkinemasligibilanizohlanadivabundantashqari, ishchikuchigatalabniyetishmasligivabirvaqtdauningtaklifinioshibketishibilanasoslanadi. Ushbumasalabo‘yichailmiyasarlarningtahlilishundayxulosaqilishgaimkonberadiki, ishsizlikmuammosi, shujumladan, qishloqxo‘jaligidagiishsizlikU.Petti, A. Smit,

D.Rekardo, J.B.Sey, F. Kent, P.E.Shlender[1]kabimashhurolimlarningasarlaridao‘ziningkengifodasinitopgan.

Xalqaromehnatstatistikasibilanshug‘ullanuvchimutaxassislarishsizlikkaberilganta’rifnihisobgaoladiganbo‘lsak, undaishsizlarga[2]:

a) ishgaegabo‘lmaganlar;

b) ishlashniistaydiganlar;

v) ishizlashistagidabo‘lganshaxslarkiradi.

O‘zbekistonRespublikasining «Aholiniishbilanta’minlashto‘g‘risida»giQonunigabinoanishsizshaxsdeb, mehnatgaqobiliyatli (o‘noltiyoshdanboshlab, topensiyabilanta’minlanishhuquqiniolgungaqadar), ishgavaishhaqiga (mehnatdaromadiga) egabo‘lmagan, ishqidiruvchishaxssifatidamahalliymehnatorganidaro‘yxatgaolingan, mehnatqilishga, kasbgatayyorlashvaqaytatayyorlashdano‘tishga, malakasinioshirishgatayyormehnatgaqobiliyatlishaxslare’tirofetiladi[3].

Ishsizshaxsdebe’tirofetishuchunquyidagito‘rtshartmavjudbo‘lishilozim.

Birinchishart – fuqaromehnatgaqobiliyatlibo‘lishivaamaldagiqonunhujjatlarigabinoanpensiyata’minotihuquqigaegabo‘lmasligikerak. Huquqiyjihatdanmehnatqilishqobiliyatiningquyidarajasi, Mehnatkodeksining 77-moddasigamuvofiq 16 yoshdebbelgilangan.

Shunialohidata’kidlabo‘tishjoizki, Mehnatkodeksiningushbumoddasigamuvofiqtegishlishartlargarioyaetilganholda 15 yoki 14 yoshgato‘lganyoshlarnihamishgaqabulqilishgayo‘lqo‘yilsa-da,

---

[1]Ekonomika truda: uchebnik.-2-yeizd., pererab. I dop./pod red.prof.Yu.P.Kokina, prof.P.E.Shlendera.-M.:Magistr, 2010.-113s.

[2]Odegov Yu.G., Rudenko G.G., Babinika L.S. Ekonomika truda: Uchebnik. V 2t. T2.-M.: Izdatelstvo “Alfa-Press”, 2007. -S 303-341.

[3]Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti. Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik.–T.: “Mehnat”,2009.- 97 b.

ularishgalayoqatlishaxsdebe'tirofetilishlarimumkinemas.

Ikkinchishart – fuqaroishgavaishhaqiga (mehnatdaromadiga) egabo'lmasligilozim.

Uchinchishart – fuqaroishlashgatayyorbo'lishilozim. Fuqaroningishlashgatayyorekanligini, uningmahalliymehnatorganigaishqidiribrasmiymurojaatqilishi, belgilanganmuddatlardamehnatorganidaqaytadanro'yxatdano'tibturishivamehnatorganlaritomonidantaklifqilinganmaqbulishniqabulqilishholatlaritasdiqlaydi.

To'rtinchishart – fuqarobarchategishlihujjatlarnitaqdimqilganholdamahalliymehnatorganidaishqidiruvchishaxssifatidaro'yxatdano'tishilozim.

Ishsizlik – ishlashniistaydiganmehnatgalayoqatliaholiningishbilanbandbo'lmaganmiqdori. Makroiqtisodiyjihatdanishsizlik – doimojamiyatmehnatsalohiyatidan, ishchikuchimajmuidanishlabchiqarishomilisifatidato'lafoydalanmaganlikdir. Buma'nodaishsizlikortiqchaishlabchiqarishquvvatlarigayokifoydalanilmayotganyer-suvgateng, ammoishlabchiqarishningboshqaomillariortiqchaligidanfarqqilib, «ortiqcha» ishchikuchi – bozoriqtisodiyotidagidoimiyvoqelikdir.

Xorijlikiqtisodchilar, hattoklassiklarvaneoklassiklarhamishsizlikningmavjudliginihechqachonumumaninkoretmaganlar. Bundantashqari, ularbozoriqtisodiyotiningrivojlanishidavriyharaktergaegabo'lganligiuchunhamunibozoriqtisodiyotiuchunmuhimdebhisoblaganlar: yuksalishdavridafirmalarmehnatbozoridano'zlarigazarurbo'lgan, lekininqirozdavridachiqaribtashlanganishchikuchinitezginatopadilar. Ammoishlabchiqarishninghozirgidarajasi"mehnatningzaxiradagibundaykuchliarmiyasini"iqtisodiyotuchunsamarasizlikkaaylantiradi.

Firmalargaesaoddiyishchikuchiemas, balkibelgilangansifatvamalakagaegakadrlarkerak.

Shuninguchun, ishsizlikningbozoriqtisodiyotiuchun“tabiiy”me’yorivahattozaruriymiqdoridegantushunchabugungikundaturliguruholimlariturlichatalqinqilinadilar. Birinchiguruholimlariishsizlikningtabiiydarajasiniishhaqivainflyatsiyabarqarorbo‘ladigandarajadagisifatko‘rsatkichibilanta’riflaydilar: ishsizlikningbudarajadanpasayishiinflyatsiyaningo‘sishigaolibkeladi. Aslidatabiiyishsizlikningbundayta’rifiinflyatsiya, ishhaqivaaholiniishbilanbandlikdarajasinibir-birigabog‘liqdebhisoblaydiganneoklassiklargategishlidir, debhisoblaydilar. Boshqatadqiqotchilarishsizlikningtabiiydarajasisifatidaishsizlikningixtiyoriyharakterdabo‘ladigan – ishsizlikdarajasi «tengvaznli» (muvozanatli) bo‘lgandavrdane’tirofetadilar. Uchinchilariesaishsizlikningtabiiydarajasinibo‘shjoylarmiqdoriishsizlarsonigatengbo‘ladidebta’riflaydilar. To‘rtinchilari – ishsizlikningo‘zgarmasdarajasivauningme’yoriydavomiyligibo‘yichaaniqlaydidebta’riflaydilar. XalqaroMehnatTashkiloti (XMT) standartibo‘yichatabiiyishsizlikdarajasi 1,5-2,5 %nitashkiletadi.

Iqtisodiyotdato‘liqishbilanbandlikkaishsizlikningekspertlar 4-5,0 % debbaholaydigantabiiydarajasiyuzagakelganidaerishilganbo‘ladi. Ishsizliktizimini, ya’niuningturlishakllario‘rtasidaginisbatnitahlilqilishdaumumanmamlakatiqtisodiyotidagivaayrim (tarmoqvahududiy) mehnatbozorlaridagiishsizlikbilanbo‘sho‘rinlarsonio‘rtasidaginisbatvabog‘liqliknitahlilqilishmaqsadgamuvofiq. Ushbubog‘liqlikni*Beverijegrichizig‘i*ifodalaydi[1].

[1]Beverij egri chizig‘i friksiyaviy ishsizlik bilan tarkibiy ishsizlik o‘rtasidagi nisbatni emas, balki siklli ishsizlik bilan muvozanatli ishsizlik o‘rtasidagi nisbatni aniqlash imkonini beradi. Shunisi ham borki, bir xildagi mehnatturi bozori tahlil qilinayotgan bo‘lsa, unda faqat friksiyaviy

Yettinchirasmdabo‘sho‘rinlardarajasi (V) bilanishsizlarsoni (U) o‘rtasidagifunksionalo‘zarobog‘liqlikko‘rsatibberilgan. Ushbuo‘zarobog‘liqlikteskarichiziqsiztusgaegabo‘lib, shundaygiperbolasifatidanamoyonbo‘ladiki, bugiperbolakoordinatalaro‘qigayaqinlashadi, lekinulargadaxlqilmaydi, chunkiiqtisodiyotdahamishabo‘sho‘rinlarning (hattoularjudahamjozibasizbo‘lishihammumkin) vaishsizlarningqanchadirmiqdorimavjudbo‘ladi.

OZchizig‘i – to‘g‘riburchakbissektrisasi, bushundaynuqtalaro‘rnashganjoyki, ulardaU=V, ya’nibo‘sho‘rinlarsoniishsizlarsonigato‘g‘rikeladi. Ayniushbuholdaishsizlikto‘liqishbilanbandliknita’minlaydigano‘ztabiiydarajasigato‘g‘rikeladi. BeverjningUV_1egrichizig‘idaAnuqtasidabo‘sho‘rinlarmiqdori$U_A$ishsizlarsoni$U_A$gatengkeladi; binobarin, $U_A$ishsizlikningtabiiydarajasidir.

Shunisihamayonki, UV_2egrichizig‘igaishsizlikningyuqoriroq (Snuqtasidagi) tabiiydarajasito‘g‘rikeladi. Beverijegrichizig‘iningchapgasiljishiishsizlarningishtopganliklarivashutariqaishsizlarsoniham, bo‘sho‘rinlarsonihamkamayganliginianglatadi. Buesafriksiyaviyyokitarkibiyishsizlikdarajasiningpasayishinatijasidaro‘yberadi.

---

ishsizlik mavjud bo‘ladi, tarkibiy ishsizlikning esa bo‘lishidan bo‘lmasligi ehtimoli ko‘proq.

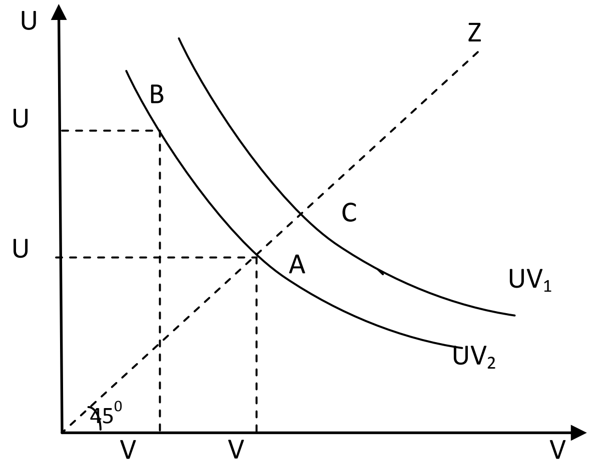

1.1-rasm. Beverijegrichizig‘i (“bo‘sho‘rinlar – ishsizlik” bog‘liqligi)

Manba: Abdurahmonov Q.X., Mehnat iqtisodiyoti. -T.: “Mehnat” – 2009. -511.

Beverijegrichizig‘ibo‘ylabharakatlanishmuvozanatliishsizlikbilansikliishsizlik o‘rtasidaginisbatningo‘zgaribborishiniyaqqolko‘rsatadi. Chunonchi, xuddiAnuqtasikabi UV_1egrichizig‘idajoylashganVnuqtasidaishsizlarsoni $U_v$bo‘sho‘rinlarsoni Vvdansezilarlidarajadako‘pdir. Ishsizlarsonibilanbandqilinmaganbo‘sho‘rinlarsonio‘rtasidaginisbatmehnatbozorini ngholatinitavsiflaydi, umehnatbozoridagitig‘izlikkoeffitsiyentidegannombilanataladi[1]:

$$K=Uv/Vv, \quad (1.1);$$

Natijadaishbilanbandlikkako‘maklashishxizmatlariningxodimlari “ishsiz” deganatamaningo‘rniga “ishqidiruvchi” tushunchasiniishlatishlarigato‘g‘rikelmokda,

[1] Qarang: *Mazin A.L.* Ekonomika truda. Teoriya i rossiyskaya praktika: Uchebnoye posobiye. -T.2. N.Novgorod: Nijegorodskoy gumanitarniy sentr, 2002, 260-261-6.

buesaushbuxizmatlarningvazifalaridoirasinikengaytiradivamurakkablashtiradi. Ishqidiruvchiishgajoylashganvaishidanmamnunbo‘layotganbo‘lsa, ungaehtimol, ko‘shimchaishtopishdako‘maklashishkerakbo‘lar; ishyoqmayotganbo‘lsa, buningsababinianiqlashlozimbo‘lar (masalan, ishsharoitlarinoqulaydiryokixodimlavozimigato‘g‘rikelmas). Basharti, ishqidiruvchiishsizshaxsbo‘lsa (buningsabablariturlichabo‘lishi: uhechqachonishlamaganyokibirvaqtlarishlagan, yoxudishdanyaqindabo‘shatilganbo‘lishimumkin), ungaishtopibberishkerakvaoldindankasbgayo‘naltirishishlariniamalgaoshirib, yangikasbnio‘rgatishzarurbo‘ladi.

Ishsizlikninghaqiqiymiqyosinibaholashuchunishsizlarniro‘yxatgaolishishlarinianchayaxshilash, XalqaroMehnatTashkilotininguslubiyatigamuvofiqtarzdayashirinishsizlikdarajasinianiqroqbaholabborishkerak.

Yashirinishsizlikishqidirayotganlarningholatiniharakterlaydi, lekin[1]:

a) ishjoyiqoniqarlibo‘lmaganvaboshqajoydanasosiyvaqo‘shimchaishqidiruvchilar;

b) ishberuvchiningtalabigabinoanishdanketishehtimolioshgandavaboshqasabablargako‘raishlashsifatiqoniqarlibo‘lmaganda, boshqaishizlashgatayyorvaishizlayotganlar;

v) to‘liqbo‘lmaganishkunidaishbilanbandbo‘lishlikvamehnathaqigamoskelmagantarzdamehnatta’tiligachiqish, boshqaishizlashgatayyorvaishizlayotganlarnio‘zichigaoladi.

Ishsizlikdarajasiko‘pchilikmamlakatlardaiqtisodiyotnirivojlantirishningengmuhimijtimoiyomillaridanbirisifatidaqaraladi.

[1] Rofe A.I. Ekonomika truda: uchebnik/A.I.Rofe.-M.: KNORUS, 2010- 177-178s.

Hozirgizamonfanitabiiyishsizlikdarajasidegantushunchadanfoydalanadi. Turlimualliflarishsizlikningtabiiydarajasiniturlichahisoblaydilar. G‘arbmamlakatlaridaishsizlikningtabiiydarajasi 4-6,0 % doirasidadebyuritiladi.[1]

Bizningiqtisodchilarimizbuko‘rsatkichni 3-5 % debhisoblaydilar.

Ishsizliknitahlilqilishdauningdavomiylikko‘rsatkichialohidaahamiyatgaega. Ishsizlikningo‘rtachadavomiyligivauzoqvaqtishlamayotganlarishsizlarorasidagihissasihaqidagima’lumotlarnisbiyishsizlikhaqidaxulosachiqarishimkoniniberadi. Ayrimhollardaishsizlarningasosiyqismitezda (1-4 oyichida) yangiishjoyitopishimumkin, ba’zilariesayarimyilvaundanhamko‘proqmuddatishtopolmayyuradilar.

Yoshlarsiyosatidavlatfaoliyatidaustivoryo‘nalishbo‘lishivayoshlarta’limvabirlamchitayyorgarlikninafaqattijoratasosida, balkitekin, ishchikuchiningbozordagiholatini, sohalarvaishlabchiqarishlarningistiqbollirivojlanishinihisobgaolishbilanko‘maklashishzarur.

1.2. Ishsizlikning kelib chiqish sabablari va uning oldini olish yo‘llari

Iqtisodchilarommaviyishsizlikninghaqiqiysabablariqandayligito‘g‘risidahanuzgachabahslashadilar. Jumladan, bumasalaklassikvakeynsianmaktablario‘rtasidagakelishmovchilikmavzularidanbiridir. Bubahsxususidaqisqachato‘xtalamiz.

Klassik (vaneoklassik) nazariyagako‘ra, ommaviyishsizlikningasosiysababimoslashuvchanbo‘lmaganishhaqihisoblanadi. Ishhaqio‘zmuvozanatdarajasidanoshibketsa, mehnattalabibilantaklifio‘rtasidauzilishpaydobo‘ladi,

[1]Ekonomika truda: uchebnik.-2-yeizd., pererab. I dop./pod red.prof.Yu.P.Kokina, prof.P.E.Shlendera.-M.:Magistr, 2010.-119s.

manashuuzilishishsizliknikeltiribchiqaradi. Agarbozordantashqarikuchlar (kasabauyushmalarivadavlat) firmalardaishbilanbandliknio‘zdarajasidasaqlashgamajburqilsa, buningoqibatiinflyatsiyadir.

Mehnatbozoridaishsizlikyuzagakelishiningsabab-oqibatliomilibo‘lmaydi. Chunkiuningfunksiyasiishchikuchinitovarsifatidaoldi-sotdisisodirqilinishidanginaiboratbo‘ladi. Ishchikuchininganiqbirpaytdaungabo‘lgantalabdarajasidanortiqchabo‘lishiningasosiysabablarimehnatbozoridantashqaridayotadi. Ikkinchitomondanesa, bozoriqtisodiyotidaishsizlikmehnatbozoridantashqaridamavjudbo‘laolmaydi, chunkimehnatbozoriningo‘ziginaishsizlikningmiqdorvasifatjihatdanparametrlarinianiqlabberadi.

Ishsizliko‘zinikeltiribchiqarganomillardano‘zrivojiuchunqudratliturtkiolib, bozoriqtisodiyotiningajralmasbo‘lagibo‘libqoladi, bozorxo‘jaligisub’ektlarixo‘jalikfaoliyatiningnatijadorligiga, jamiyatningiqtisodiyvaijtimoiyhayotigajiddiyta’siretaveradi.

Ishsizlikfenomeninitalqinqiladiganbirnechakonsepsiyamavjudbo‘libkelmoqda. Hozirgachamavjudnazariyalardaishsizlikkapitaljamg‘arishjarayonibilanbog‘labtalqinqilinadi, bundajonlimehnatga (doimiykapitalga) bo‘lganehtiyojmashinalarvauskunalarga (o‘zgaruvchankapitalga) bo‘lganehtiyojgaqaragandasekinroqoshibboradidebhisoblanadi. G‘arbdagiiqtisodiyotfanlardabirozboshqacharoqnuqtainazarustunlikqilibkelmoqda: ishsizlikxuddiishlabchiqarishkuvvatlariningishbilanta’minetilishidarajasiasosiykapitaldanfoydalanishningmaqsadgamuvofiqligivasamaradorliginiaksettiruvchiko‘rsatkichbo‘lib, aslidaresurslardanfoydalanishningiqtisodiyjihatdanmaqsadgamuvofiqliginio‘zidaaks

ettiradi.

Ishsizlikvauningyuzagakelishsababларihamdabartarafqilinishiyo‘llarixususida giG‘arbnazariyalaridanJ.M.Keynsnazariyasiayniqsakengyoyilganibo‘ldi. Bunazariyauning “Ishbilanbandlikning, foizvapulningumumiynazariyasi” debnomlangankitobidato‘liqbayonqilingan. Keynsningfikricha, tarkibiyelementlari, birtomondan, shaxsiyiste’moltovarlaridan, ikkinchitomondanesa, investitsiyatovarlari (ishlabchiqarishvositalari)daniboratbo‘ladigan “samaralitalab” yetarlichahajmdaemasligiishsizlikninghalqiluvchisababibo‘ladi. “Ishbilanbanddikninghajmivabinobarin, ishbilanbandemaslikning, yokiishsizlikninghajmimutlaqomuayyanliktarzidatalabningsamaradorhajmibilanbog‘langanbo‘ladi”[1]. Keynsiste’moltovarlari (shaxsiyiste’molbuyumlari) to‘lovgaqobiliyatlitalabiyetarliemasligininboshsababinikishilarningjamg‘arishgamoyilliklarioshibborishidavashungamuvofiq, iste’molgamoyilliklarikamayibborishidadebbiladi. Ishlabchiqarishiste’molitovarlaritalabipastligingsababiniesauinvestitsiyalaryo‘naltirishgarag‘batlantiruvchiomillarningyetishmasligidadebbiladi.

Yigirmanchiasrning 80-90-yillaridaG‘arbdaiqtisodiyotnitartibgasolishborasida, shujumladan, mehnatbozorida “taklifiqtisodiyoti” tarafdorlariningkonsepsiyalariustunkelabordi. Ulariqtisodiyotgadavlataralashuvinicheklashniyoqlabchiqdilarvaishsizliknishaxsningxatti-harakatibilanizohlanadigantabiiyvako‘ngillihodisadebtalqinqildilar. Chunonchi, taniqliG‘arbiqtisodchisi, NobelmukofotininglaureatiFridrixXayekbarcharivojlanganmamlakatlartomonidanolibborayotganiqtisodiysiyosatda, iqtisodiyotningdavlattomonidantartibgasolinishivaushbusiyosatasosidamehnatgalayoqatliaholiningishbilanbandliksiyosati “uzoqniko‘rabilmaydigansiyosat”

[1]Keyns J.M. Obshaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg. - M., 1948. 252-6.

debnomladi.Shunihamta’kidlamoqchimizki, Xayekningo‘ziKeynsnazariyasiasosidaushbusiyosatolibborilgan 25 yillikdavrni “Buyukravnaqdavri” debnomlagan, ushbudavrmobaynida “bizchindanhamto‘liqishbilanbandliknisaqlashdamuvaffaqiyatlargaerishdik”, debaytgan, darvoqe, monetaristlarningpostulatlarigatayanganayni “reyganomika” dunyogailgarimisliko‘rilmaganhodisani – stagflyatsiyani, ya’nibiryo‘lanarxlarningoshishivaishsizlikdarajasio‘sishinihadyaetdi. “Hozirgiishsizlikbizkeyingiyigirmabeshyilmobaynidaolibborganuzoqniko‘rabilmaydigan “ishbilanto‘liqbandliksiyosati”ningto‘g‘ridan-to‘g‘rinatijasidir”[1]. Xayekmasalanishuasosdashunchalikkeskinbaholaydiki, uningfikricha, Keynsnazariyasivaushbunazariyaningtavsiyalarigatayanadigan, pulmassasiniko‘paytirishorqaliishbilanto‘liqbandliknita’minlashgayo‘naltiriladigan davlatsiyosatiinflyatsiyaningoshishigaolibboradi. Qaltislikyokiriskbelgigayetgachesainflyatsiyaningo‘ziishsizlikoshishiningsababibo‘libqoladi.

Bundayxulosaquyidagixulosanikeltiribchiqaradi: “ishbilanto‘liqbandliksiyosati” davomettiriladivashundainflyatsiyashundaydarajagayetadiki, bundaishlabchiqarishningo‘sishito‘xtabqoladivasalbiyoqibatlarkelibchiqadiyokimazkursiyosatto‘xtatiladi, buesaishsizlikningkeskinoshishigaolibkeladi. Aynishundayg‘oyaXayekningg‘oyasibo‘lib, undamehnatnijoylashtirishdagibarchaillatlarnianiqlash, iqtisodiyfaolaholiningyuksakvavaqtjihatidanbarqarordarajasinita’minlashdasturiniishlabchiqishvauniinflyatsiyausullariyordamidaamalgaoshirishimkoniniberadi.

MiltonFridmenboshchiligidamonetaristlar “tabiiy” ishsizlikvashungako‘ra, ishsizlikning “tabiiydarajasi” konsepsiyasinioldingasurdilar. Ushbu “tabiiydaraja”

[1] Ekonomicheskiye nauki, 1991, № 11, 57-6.

ishchikuchibozoriningshart-sharoitlaribilanqatiybelgilanadivadavlatsiyosatiningchora-tadbirlariorqalio‘zgartirilaolmaydi.

Monetaristlar “tabiiy” ishsizlikkafriksionishsizlikdebnomlanadiganishsizliknikiritadilar. Ushbuishsizlikningmohiyatishundaniboratki, ishlabchiqarishvaishchikuchibozoriishlabturishijarayonidavaqti-vaqtibilanqandaydirkelishmovchiliklar, tushunmovchiliklar, yanglishishlar, xilma-xilvaziyatlarro‘yberadivaxodimlarniqiyinahvolgasoladi, natijadavaqtinchalikqiyinchiliklaryuzagakeladi. Bularmazkurkorxonadaushbukonkretshart-sharoitlardamehnatfaoliyatinidavomettirishningilojiyo‘qligibilanbog‘liqbo‘ladi. Bundaytabiiyvaziyatlarxodimlarningishdanbo‘shashigaolibkeladivatabiiyishsizlikningyuzagakelishigasababbo‘ladi.

Friksionishsizliko‘ztarkibigamuvofiqbirorsababgako‘ra, masalan, maoshyokinufuziyuqoriroq, mehnatsharoitiqulayroqbo‘lganishniizlab, isho‘rninialmashtiradiganyokiturarjoynialmashtirishzarurligitufaylibirmintaqadanboshqasigamigratsiyaqiladiganvahokazoxodimlarniqamraydi.

Monetaristlarningkonsepsiyasigako‘ra, friksionishsizlikishchikuchiningko‘chishi (vashutufayliuningishbilanbandliksohasidanvaqtinchalikkabo‘shashi) dinamiktarzdarivojlanayotganbozoriqtisodiyotidamehnatresurslariningqaytataqsimlanishidaniborattabiiy, me’yoriyjarayonniaksettiradi. Uvaqtinchaliktusgaegabo‘ladivanaiqtisodiyotga, na “tabiiy” ishsizlarningo‘zlarigasezilarlizararyetkazmaydi.

Ishsizlikningsabablarihaqidagapirgandaishsizlikning “majburiyligi” va “muqarrarligi” tushunchalarinianiqlashtiribolishkerak.

“Majburiyishsizlik” tushunchasinimisolasosidako‘ribchiqamiz. Xodimkattaroqishhaqito‘lanadiganvayaxshiroqishsharoitiyaratibberiladigannufuzlir oqishtopishniyatidaekanligiyokiboshqamintaqadagiyangiturarjoygako‘chayotganligi yoxud, nihoyat, rahbarlikqiluvchipersonaldannoroziligioqibatidakorxonadanbo‘shabketadi. Bundayhollardayuzagakelganishsizlikninimadebbilishkerak – majburiyyokiixtiyoriydegansavoltug‘iladi.

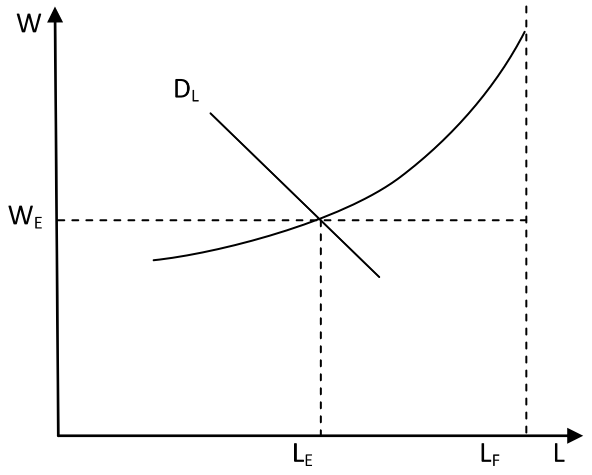

1.2-rasm. Ixtiyoriyishsizlikbilanmajburiyishsizliko‘rtasidagifarq

Manba: Abdurahmonov Q.X., Mehnat iqtisodiyoti. -T.: “Mehnat” – 2009. -511.

Majburiy ishsizlik yollanma mehnat bilan shug‘ullanadigan shaxslarning o‘zlariga bog‘liq bo‘lmaydigan, ularni ish bilan bandlik sohasidan surib chiqaradigan, ushbu xodimlarni o‘z xohish-irodalariga qaramay, mehnat qilish imkoniyatidan mahrum qiladigan iqtisodiy sabablar tufayli ish yo‘qotishlaridir. Ushbu tushuncha ishsizlikning majburiy tusdaligini tasdiqlaydi.

Ixtiyoriyishsizlikbilanmajburiyishsizliko‘rtasidagifarqrasmorqaliyaqqolko‘rsatibberilishimumkin (1.2-rasm).

Ishbilanbandlarmiqdori L jamiishchikuchi (iqtisodiyfaolaholi)dan –

$L_F$danoshaolmaydi, shuninguchunvaqtikelibmehnattaklifimutlaqomoslashaolmaydiganbo‘libqoladi.W_E – ishhaqiningmuvozanatlidarajasi, bundaishbilanbandlarsoni – L_E.$L_E L_F$bo‘lagiishchikuchiningishlamaydiganqisminiyaqqolko‘rsatibberadi, chunkiishchikuchiningmazkurqismi $W_E$danyuqoriroqdarajadaishhaqito‘lansaginaishlashgarozibo‘ladi. Anashuningo‘ziko‘ngilliishsizlikbo‘ladi.

“Ishsizlikningmajburiyligi” tushunchasibilanbirqatorda “ishsizlikningmuqarrarligi” tushunchasihammavjud. Ushbutushunchalaro‘zarozichbog‘langan, lekinshubilanbirga, ularo‘rtasidaprinsipialtusdagifarqhambor. Bufarqfaqatshakljihatidanemas, balkimazmunjihatidanhammavjud. “Muqarrarlik” – ishsizlikningqandayvaziyatlardavaqandaykonkretshakllardanamoyonbo‘lishidanqat’inazar, ishsizliktabiatining, paydobo‘lishivarivojlanishiningboshsabablariniochibberadiganasosiytushunchadir. Ishsizlikningmuqarrarligiboshlang‘ichkategoriyadir, ishsizlikbilanbog‘liqbo‘lganbarchaboshqakategoriyalar (majburiy, ko‘ngilli, friksion, tarkibiy, texnologik, uzoqdavometadigan, qisqamuddatliishsizlikvahokazolar) kelibchiqadiganhosilakategoriyalardir. Erkintadbirkorlikiqtisodiytizimisharoitidaishsizliktufayliyuzagakeladiganmazkurkategoriyalarningo‘zaromunosabatianashundaydir.

“Muqarrarishsizlik” tushunchasikeynschilar, yangikeynschilar, monetaristlarvahokazolarbo‘lsin, amaldabarchamaktablarvayo‘nalishlargamansubG‘arbiqtisodchilariningasarlaridauyokibushakldamavjudbo‘libkelmoqda. “Ekonomiks” bo‘yichadarsliklarvao‘quvkurslaribundanmustasnodir, desakbo‘lar. LekinG‘arbnazariyotchilaridanKeynsningfikricha,

ishsizlikdavlatishbilanto‘liqbandlikniko‘zlaydiganinflyatsiyasiyosatiniamalgaoshiribborishisabablimuqarrarravishdayuzagakeladi. Ushbusiyosatdanvozkechishishsizlikningmuqarrarliginideyarlio‘z-o‘zidanyo‘qqachiqaradi. Monetaristlartabiiyishsizliknimuqarrardebbiladilar, chunkime’yoriyishlabturadiganmehnatbozorisharoitidaishchikuchiningtabiiyko‘chibyurishlarimuqarrartarzdaro‘yberadi.

XalqaroMehnatTashkilotining (XMT) ishbilanbandlikvaishsizlikkaoidnuqtainazari 1991 yildaqabulqilingan “Ishbilanbandlikkako‘maklashishvaishsizliqdanhimoyalash” to‘g‘risidagikonvensiyadaifodalangan[1]. Ushbukonvensiyato‘liq, unumlivaerkintanlanganishbilanbandlikkabarchategishlivositalarorqali, shujumladan, ijtimoiyta’minotorqaliko‘maklashibborishmilliyishbilanbandlikningustuvorvazifasibo‘lishikerakliginibelgilagan. Bundayiositalar, aholiniishbilanbandlikkako‘maklashishmarkazitomonidanolibboriladiganxizmatlari, kasbtayyorgarligivakasbgayo‘naltirishbo‘yichaamalgaoshiriladigantadbirlardao‘zifodasinitopishilozim. Iqtisodiyinqirozdavridaularsirasigaishchikuchidankengfoydalanishgayo‘naltirilgantashabbuslarnirag‘batlantiruvchichora-tadbirlarnihamkiritishkerakbo‘ladi. Kasbiyharakatchanliknita’minlash, ishsizlarnihimoyalashvaulargatug‘rikeladiganishberishchora-tadbirlarigaalohidae’tiborqaratiladi.

O‘zbekistonRespublikasiqonunchiligidaishsizlikkaqarshiqatorhimoyachora-tadbirlariqo‘llanilishiko‘zdatutilgan. Barchafuqarolargato‘g‘rikeladiganishtopishvaIshgajoylashishbo‘yichako‘maklashishmarkazlariorqaliishgatekingajoylashtirishkafolatlanadi.

---

[1]Qarang:Konvensiya o sodeystvii zanyatosti i zashite ot bezrabotitsi: Konvensii i rekomendatsii MOT. T.2. – Jeneva, 1991, -B. 2171.

Ishsizfuqarolargadavlatquyidagilarni: bepultarzdayangikasbga (mutaxassislikka) o‘qitilishnivaIshbilanbandlikkako‘maklashishmarkazlariyo‘llanmasibo‘yichastipendiyato‘lanadiganmalakaoshirilishini; haqto‘lanadiganjamoatishlaridaqatnashishyuzasidanmuddatlimehnatshartnomalarituzishimkoniyatiniIshbilanbandlikkako‘maklashishmirkazlariningtaklifibo‘yichaboshqayergaixtiyoriyravishdako‘chibborishgaketadigansarf-harajatlariningkompensatsiyasito‘lanishinivanihoyat, ishsizliknafaqasito‘lanishi, ushbunafaqaningmiqdorimehnatgahaqto‘lashningminimalmiqdoridankambo‘lmasliginikafolatlaydi.

O‘zbekistondahaqiqiyishsizlikdarajasinianiqlashuchunishbilanbandyokiishsizishgatushishdagifarqlartufayliginaunianiqlashvatushunishunchalikqiyinemas. Me’yoriyaxborotbazasiningyo‘kligi, Ishbilanbandlikkako‘maklashishmarkazlariningyetarlichatezkorishlamasligi, buningustigaaholiningko‘pchilikqismibumarkazlargayetarlidarajadaishonmasligiishsizliknianiqlashdatalayqiyinchiliklarnikeltiribchiqarmokda.

1.3. Qishloqyoshlariishsizliginikamaytirishningmazmunivatarkibi

Respublikamizdaijtimoiyjihatdansamaraliiqtisodiyotnishakllantirishbo‘yichaamalgaoshiribkelinayotganislohotlarbugungikundao‘ziningnatijalarininamoyonetmoqda. Mamlakatimizniijtimoiyvaiqtisodiytaraqqiyotninghozirgibosqichidaqishloqyoshlariningishsizliginikamaytirishvaoqilonaishbilanbandliginita’minlashmuammosialohidaahamiyatgaegavazifahisoblanadi. BuasosanO‘zbekistonaholisiningtarkibigako‘ra, yoshlarmamlakatiqatorigakirishibilanizohlanadi.

Yoshlarishsizliginikamaytirishningijtimoiy-iqtisodiymexanizminingmazmunivatarkibinianiqlashularniijtimoiyvaiqtisodiyjihatd

anmaqbulbo‘lganisho‘rinlaribilanta’minlash, faolishbilanbandliksiyosatiniamalgaoshirish, mehnatbozoridaraqobatbardoshliliginioshirishvakasbiyharakatchanlaginita’minlash yoshlargaxosishjoylarinikvotalash, qishloqjoylaridanoqishloqxo‘jaligiisho‘rinlariniyaratishkabitadbirlarniamalgaoshirishninazardatutadi.

Ijtimoiy-iqtisodiymexanizmob’ektivijtimoiy-iqtisodiyqonunlartalablarigaamalqiladi, lekindavlatningo‘zihamdayuridikvajismoniyshaxslarmanfaatlarimuvozanatinita’minlashgaqaratilgansub’ektivijtimoiy-iqtisodiyqonun-qoidalartalablarinio‘zichigaoladi. Umumanolganda, ijtimoiy–iqtisodiymexanizmo‘zidaijtimoiy–iqtisodiyko‘rsatkichlar, dastaklar, vositalar, davlatvamahalliybyudjetlariningshakllanishi, qaytataqsimlanishivasarflanishinita’minlovchiuslubvausullarnimujassamlashtiradi.

Bizningcha, qishloqyoshlariishsizliginikamaytirishningijtimoiy-iqtisodiymexanizmideganda, normativaktlarbilanrasmiylashtirilgan, qishloqishsizyoshlariningishsizliginikamaytirishvaularningishbilanbandlikdarajasiniko‘tarishgaqaratilganijtimoiy-iqtisodiyqonun-qoidalarnitashkiletishvabirme’yordaishlashiuchunijtimoiy- iqtisodiyusullar, vositalarvadastaklarningmajmuasitushuniladi (1.3-rasm).

Qishloqyoshlariishsizliginikamaytirishijtimoiy-iqtisodiymexanizminingvositalariorasidaqo‘shimchayaratilganishjoylariningmavjudbo‘lishivabo‘shishjoylarimavjudligihaqidama’lumotniqishloqishsizyoshlarigayetibborishihamdaishsizliknafaqasimuhimo‘rintutadi. Yaratilayotganisho‘rinlarihaqidama’lumotniqishloqishsizyoshlarigao‘zvaqtidayetkazishvayoshlarhaqidatuliqvato‘g‘rima’lumotniishberuvchilargao‘zvaqtidayetkazishnita’minlashzarur.

Ishsizliknafaqasiorqaliqishloqishsizyoshlariningiqtisodiyfaolliginioshirish, ularnimoddiyrag‘batlantirishhamdatezroqishtopishgaundashmumkin.

Imtiyozlikreditlarvato‘g‘riyo‘naltirilgansoliqlarhamqishloqyoshlariishsizliginikamaytirishdavayoshlardatadbirkorlikishtiyoqinikuchaytirishdamuhimo‘rintutadi.

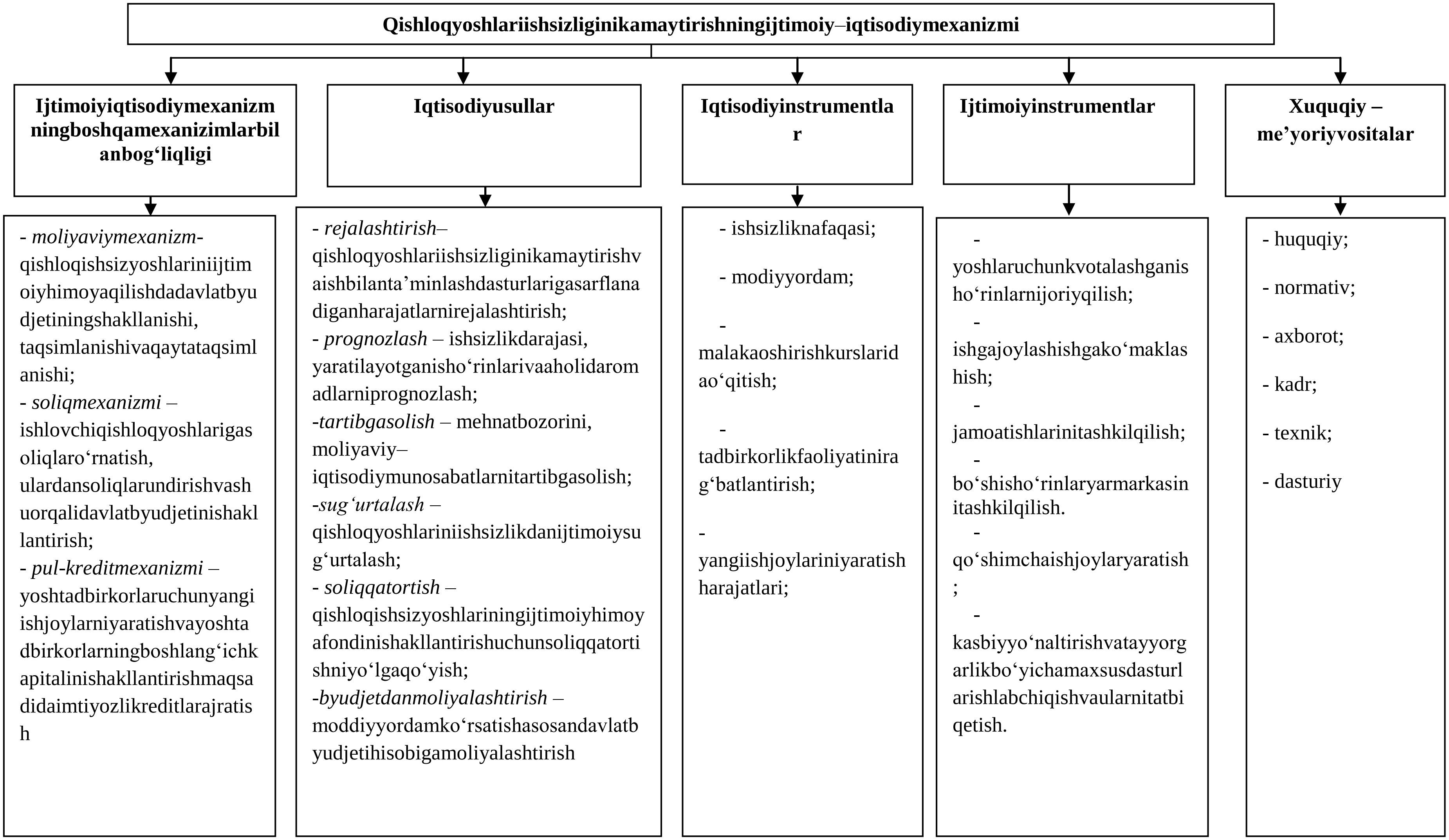

1.3-rasm. Qishloqyoshlariishsizliginikamaytirishningijtimoiy-iqtisodiymexanizminingtarkibi

Manba: Muallif tomonidantuzilgan.

Ishsizyoshlarniishsizliginikamaytirishningijtimoiy-iqtisodiymexanizminiyaratish, avvalambor, ishsizlarnimoddiyqo‘llab-quvvatlashgavaishbilanta’minlashgasarflanadiganpulmablag‘larinishakllantirishvasarflash, ya’nimoliyaviymunosabatlarnito‘g‘ritashkilqilishzarurligibilanbelgilanadi. Iqtisodiymexanizmningasosiymaqsadipulfondlariengratsionalravishdataqsimlanishinita’minlash, mavjudpulmablag‘lariningtushumlarivaharajatlario‘rtasidamuvozanatgaerishishhisoblanadi. Shundayqilib, mazkurmasalaningyechimiprognozlashvarejalashtirishbosqichidayoqboshlanadi.

Qishloqyoshlariishsizliginikamaytirishningijtimoiy–iqtisodiymexanizminishakllantirishqishloqmehnatbozorinisamaralirivojlanishiningistiqbolliyo‘nalishlaridanbirihisoblanadi.

Qishloqyoshlarishahardagilardanmaxsusvakasbkorlikbilimijihatidansezilarli darajadaorqadaqolmoqda. Aholiro‘yxatima’lumotlarigako‘ra, ishlabchiqarishdanajralganholdao‘qishnidavomettirganlarshaharmaktablaribitiruvchilarining 47-48, qishloqmaktablaribitiruvchilariningatigi 32-33 foizinitashkilqiladi.

Yoshlarningishsizligigata’sirko‘rsatadiganuzoqmuddatliomilbo‘lib, nafaqatishjoylariningmavjudemasligi, balkita’limtizimidatayyorlanayotganmutaxassisliklarbo‘yichakadrlartayyorlashbilantarkibiyo‘zgarishlarsharoitidaiqtisodiyottarmoqlaridagizamonaviyisho‘rinlarigatalabningmuvofiqliginita’minlashhisoblanadi.

Ma’lumki, jahonmiqyosidakadrlartayyorlashvaularniqaytadano‘qitishxalqarofan-texnikataraqqiyotiyangiliklariasosidaolibboriladi.

Kadrlarbozorinio‘rganuvchichetelmutaxassislarningfikricha, qachonkihozirgizamonsharoitidamosilmiy-

amaliytajribagaegabo‘lganlarjamixodimdarpotensialining 20-30 foizinitashkiletsagina, bozoriqtisodiyotiijobiysamaraberishimumkin[1].

Ishsizlarnikasbgatayyorlashvaqaytatayyorlashtizimdayangiyo‘nalishbo‘lib, ishberuvchilarningtalablarigamuvofiqmaqsadlio‘qitishvaaniqisho‘rinlaribo‘yichaalohidakasblargao‘qitishhisoblanadi.

Ishbilanbandlikxizmatidaqaytao‘qitishtizimirivojlanishiningmaqsadiuchtomonlamamuvaffaqiyatlinatijalargaerishishnita’minlamog‘ikerak, ya’ni[2]:

– ishsizlaruchun - mehnatbozoridamalakasinioshirish, qaytatayyorgarlikdano‘tishorqalio‘ziningraqobatbardoshliginita’minlash;

– ishberuvchilaruchun – birmunchamoskeladigan, kasbiytayyorgarlikkaegaishsizlarzahirasidanmustaqilravishdatanlashimkoniyatiningkengayishi;

– ishbilanbandlikxizmatiuchun – qaytatayyorgarlikdano‘tganishsizlarvaularniyollovchiishberuvchilaro‘rtasidamehnatshartnomalarinituzishbo‘yichamaqbulnatijalargaerishish, bo‘shishjoylarinimalakalikadrlarbilanto‘ldirish, ishjoyigaqabulqilinganishchilarniuzoqmuddatgamustahkamliginita’minlash, ishsizlikdarajasiningkamayishiishsizliknidavomiyliginingqisqarishi, ishjoylarinibandqilishdarajasiningoshishigaerishishnita’minlashdaniborat.

Bizningfikrimizcha, mehnatbozoridayoshlarningxususan, qishloqyoshlariningraqobatbardoshliginivakasbiyharakatchanliginita’minlashhamdaularishsizliginingdavomiyliginiqisqartirishmaqsadidaquyidagitadbirlarniamalgaoshirishzarur:

– qishloqyoshlariniishsizliginikamaytirishvaularningishbilanbandliginita’minlashbo‘yichatarmoqvahududiydasturlarniishlabchiqishhamdaularijrosinita’minlash;

---

[1] Xolmo‘minov Sh.R., Xomitov K.Z. Malakali agrar mehnat bozorining shakllanishi.-T.: Fan,2003.-B.10.
[2] Arabov N.U. mehnat bozori infratuzilmasining rivojlanishi. Diss.i.f.n.-T.: O‘zb.R.FA iqtisodiyot instituti 2008.–B.84-85.

– qishloqyoshlariningishbilanbandligigaijtimoiy-iqtisodiy, tarmoq, hududiyvademografikjarayonlarningta’siridoimiymonitoringiniyo‘lgaqo‘yishhamdashuasosdakadrlartayyorlashhududiydasturlarigategishliqo‘shimchavao‘zgartirishlarkiritish;

– tumanhokimiyatorganlarivaishbilanbandlikkako‘maklashishmarkazlaritomonidanamaldagiqonunchilikbazasiasosidakasbiyta’limxizmatlarinimehnatbozoridatartibgasolishbo‘yichakomlekstadbirlarishlabchiqish;

– qishloqdayoshmutaxassislaruchunbo‘shisho‘rinlarituzilmasihaqidama’lumotlarbankinishakllantirish;

– tumanishbilanbandlikmarkazlaridaqishloqyoshlarinikasbgayo‘naltirishvapsixologikqo‘llab-quvvatlashbo‘yichailmiyasoslangandasturlarniishlabchiqish;

– yoshishsizlarnikasbgayo‘naltirishbo‘yichapsixologlarmaslahatiniberishvaboshqalar.

Mamlakatimizmehnatqonunchiligigamuvofiqishgaqabulqilish 16 yoshdanyo‘lqo‘yiladi 15 yoshgato‘lganshaxslarota-onasidanbiriningyokiularo‘rninibosuvchishaxsningyozmaravishdagiroziligibilanishgaqabulqilinishimumkin.

Shungako‘raO‘zbekistonRespublikasimehnatqonunchiligiqo‘shilganxalqaro-huquqhujjatlarivanormalarigato‘la-tukismoskeladi. Shuningdek, XMTning 1973 yildaengkichikyoshto‘g‘risidagi 138-Konvensiyasidaharqandayishturidayokiyollanibishlashdaengkichikyosh-14 yoshdebbelgilanishimumkinligiko‘rsatilgan[1].

Respublikada aholi soni o‘rtacha yiliga 450-500 ming kishiga ko‘paymoqda. Biroq tahlillar 2010 yilda 2009 yilga nisbatan aholi sonining 1122,0 ming kishiga ko‘payganligini ko‘rsatadi. Mazkur holat O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2011 yil 14 martdagi “Aholi sonining tanlama statistik kuzatuvini

[1]Xalqaro mehnat tashkilotining asosiy konvensiyalari va tavsiyalari. –T.: “Inson huquqlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi milliy markazi”, 2008. –B. 60.

tayyorlash va o‘tkazish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 71-sonli qaroriga[1] asosan respublikaning har bir tumani va shahrida aholi sonining 10 foizini qamrab olgan holda o‘tkazilgan aholi sonining tanlama statistik kuzatuvida 642,5 mingta kishining mexanik ko‘payganligi aniqlanganligi bilan bog‘liq.

1.1-jadval

O’zbekiston Respublikasida aholi soni va mehnat resurslari tarkibi dinamikasi (ming kishi hisobida)

Ko‘rsatkichlar	Yillar					2010-2014y.y..dao‘sish(%)
	2010	2011	2012	2013	2014	Foiz
Aholisoni	27533	28001	29123	30492,8	31022,5	112,7
Mehnatresurslari	16123,6	16504,2	17309,8	17911,7	18504,9	114,8
Ish bilan bandlar	11328,1	11628,4	11919,1	12268,2	12517,6	110,5
Ishsizlik darajasi, %	5,1	4,8	4,7	4,6	5,1	-

Manba. O’zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida tuzilgan.

Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligining ma’lumotlariga qaraganda, 2010-2014 yillar davomida mehnat resurslari sonining o‘sish sur’ati Andijon (14,2%), Jizzax (15,8%), Qashqadaryo (15,9%), Namangan (18,3%), Samarqand (16,8%), Surxondaryo (17,1%), Farg‘ona viloyatlarida (16,4%) respublika o‘rtacha ko‘rsatkichidan yuqori, qolgan hududlarda esa past bo‘lgan.

Aytish joizki, 2014 yil 1 yanvar holatiga ko‘ra, respublika bo‘yicha mehnat resurslarining 50 foizga yaqini 5 ta viloyat, ya’ni Samarqand (11,1%), Farg‘ona (11,0%), Andijon (9,3%), Qashqadaryo (9,2%) va Toshkent viloyatlari (9,0%) ulushiga to‘g‘ri keladi.

Tahlillar ko‘rsatishicha, mehnat resurslari tarkibida mehnat yoshidagi mehnatga layoqatlilar soni 13,5 foizga o‘sgan, aksincha ishlayotgan o‘smirlar va pensionerlar soni esa 39,4 foizga kamaygan. Mazkur holat mehnat bozoriga

[1] O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2011 yil 14 martdagi “Aholi sonining tanlama statistik kuzatuvini tayyorlash va o’tkazish chora-tadbirlari to’g’risida”gi 71-sonli qarori // www.lex.uz.

demografik omilning sezilarli va bevosita ta’siri bilan bog‘liq. Shuningdek, mehnat resurslarining 98,5-99,0 foiz qismi mehnat yoshidagi mehnatga qobiliyatli aholidan tashkil topsa, qolgan 1,0-1,5 foiz qismi ishlayotgan o‘smirlar va pensionerlardan iboratdir.

Olib borilgan tahlillar mehnat resurslari tarkibida iqtisodiy nofaol aholi soni va ulushining iqtisodiy faol aholiga nisbatan yuqori sur’atda o‘sib borayotganligini ko‘rsatmoqda (1.4-rasm).

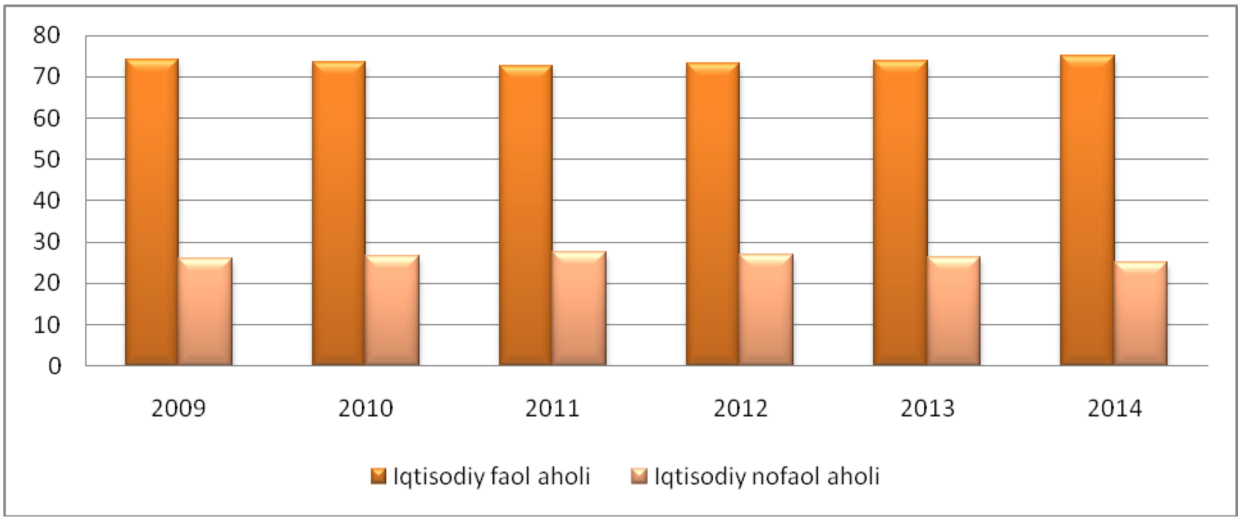

1.4-rasm. O’zbekiston Respublikasida mehnat resurslari tarkibi (ming kishi hisobida)

Manba: O’zbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi ma’lumotlari

1.4-rasm ma’lumotlariga ko‘ra, 2012 yilda 2008 yilga nisbatan O’zbekistonda mehnat resurslari tarkibida iqtisodiy faol aholi soni – 10,7, iqtisodiy nofaol aholi soni esa 19,1 foizga o‘sgan. Bu davrda mehnat resurslari tarkibida iqtisodiy faol aholining ulushi 74,2 foizdan 72,8 foizga yoki 1,4 bandga kamaygan, aksincha iqtisodiy nofaol aholining ulushi esa 25,8 foizdan 27,2 foizga ortgan. Mazkur holat iqtisodiy nofaol aholi tarkibida ishlab chiqarishdan ajralgan holda ta’lim olayotgan hamda ish haqiga yoki mehnat daromadiga ega bo‘lmagan o‘quvchilar va talabalar ulushining 38,8 foizdan 39,5 foizga, ixtiyoriy ravishda

mehnat bilan band bo‘lmagan shaxslar ulushining esa 27,0 foizdan 30,0 foizga ortganligi bilan bog‘liq. Chunki, respublikada ta’limni rivojlantirishga qaratilgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning amalga oshirilishi natijasida yangi qurilayotgan akademik lisey va kasb-hunar kollejlariga o‘quvchilarning jalb etilishi iqtisodiy nofaol aholining o‘sishiga bevosita ta’sir qilmoqda.

Bizningfikrimizcha, ijtimoiy-iqtisodiymexanizmningmuhimvositalaridanbiribo‘lgano‘smirlarnivaqtinchaishgajoylashtirishnitashkilqilishdavlatijroiyhokimiyatiidoralari, bandlik, ta’lim, sog‘liqnisaqlashidoralari, balog‘atgayetganlarishlaribo‘yichakomissiyalar, yoshlarishlaribo‘yichako‘mitalarningbevositaishtirokidao‘tkazilishivaishberuvchilar, hamdakasabauyushmalar, yoshlar, bolalarvaboshqajamoatashkilotlarivabirlashmalaribilanhamkorlikdaamalgaoshirilishikerak.

Bizningcha, hozirgivaqtdamamlakatimizningko‘pginamintaqalaridao‘smirlarvayoshlarningishbilanbandliginioshirishmaqsadalaridaijtimoiy-ishbilarmonlikmarkazlari (IIM) tashkilqilishkerak. IIMningishberuvchilar, tadbirkorlaruyushmalari, o‘quvyurtlaribilanyaqinaloqalariyoshlarningishgadoirvakasbiyfaolliginioshishigako‘maklashadi. Markazlarbozoriqtisodiyoti, marketingvamenejmentasoslarinio‘qitishniolibborishlari, yoshlartadbirkorligi, kichikbiznesvao‘zinio‘ziishbilanbandqilishsohasidamaslahatlitexnologikvauslubiy yordamko‘rsatishgatayyorturganxorijiysheriklarbilanfaolo‘zarohamkorlikqilishlari mumkin.

Bundaijtimoiybandlikningviloyat (tuman) xizmatlaribilano‘zarohamkorlikdaamalgaoshiriladiganfaoliyatiasosiyyo‘nalishlarquyidagilardaniboratbo‘lishikerak:

– yoshlarnitanlaganmutaxassisliklaribo‘yicha (kichikbiznesvao‘zinio‘zibandqilishsohasida) o‘qitishvaqaytatayyorlash,

hamdayuridikyordamko‘rsatishvaiqtisodiymuammolarningturlitumanligibo‘yichaaxborotxizmatlarinitaqdimetish;

– biznesrejalarniishlabchiqishvaekspertizaqilishdayordamko‘rsatish, amaldagikorxonalarnireklamaqilishvatadbirkorliktizimlarinitashkilqilishdaro‘yxatgaolishgako‘maklashish;

– yoshlaruchunisho‘rinlarinitashkilqilishgaloyihalartanlovlarinio‘tkazishvayoshshaxslaruchunishbilanbandlikningegiluvchanshakllarinirivojlantirishgako‘maklashish, shujumladanuydaishlashnitashkilqilish.

Jamoatishlariqishloqxo‘jaligidagiortiqchaishchikuchinisafarbarqilishgayo‘naltirilishizarur. Qishloqjoylaridaularbazaviyinfratuzilmalarnitashkilqilishgaxizmatqilishlarikerakungaqishloqyo‘llariniqurish, kichikirrigatsionishlar, arzonuy-joylar, maktablarniqurish, tabiiyofatlaroqibatlarinitugatishkiradi.

Bizningfikrimizcha, qishloqdagiishsizliknioldiniolishvauningoqibatlariniyumshatishmaqsadidaengyaqinvaqtlarichidaqishloqo‘quvchilarinikasbiyyo‘naltirishningkasb-hunarkollejlarivaakademiklitseylarbitiruvchilarinimehnatbozoridabirlamchimoslashuviningusullarivako‘nikmalarigao‘rgatish, ulartomonidaniqtisodiyotvaagrobiznes, tadbirkorlikvafermerlikishiniolibborishnibilishmasalalarinio‘zlashtirilishinihisobgaoluvchimaxsusdasturlarniishlabchiqishvatadbiqetishzarur. Shuningdekbirqatordaqishloqdao‘quvchilarishlabchiqarishbilanbirgaqaytatiklashvarivojlantirish, o‘quvchilikvaisho‘rinlariyarmarkalarinio‘tkazishbo‘yichategishlisharoitlaryaratishzarur.

IBOBBO‘YICHAXULOSA

1. Ishsizlikvaubilanbog‘liqmuammolarmehnatbozoridagiijtimoiy-iqtisodiymehnatmunosabatlariningasosiymazmuninitashkilqiladi. Ishsizlikmuammosinio‘rganishdanasosiymaqsadaholiningishbilanbandliginiyaxshilashorqalimamlakatishlabchiqarishinikengaytirishvaaholiturmushdarajasiniyanadayaxshilashgaaloqadortadbirlarishlabchiqishdaniborat. Jamiyatdagiishsizlikdarajasinipasaytirishuchunqo‘shimchaishchio‘rinlariniyaratish, ularniishgatushirishaholiningtabiiyo‘sishidanorqadaqolmasligikerak.

2. Mehnatbozoridaqishloqyoshlariningishsizligibilanbog‘liqijtimoiymuammolarningyuzagakelishihududiydarajadabirginaqishloqjoylardayoshlarningmehnatidanfoydalanishsamaradorligigata’siretibqolmasdan, shuningdekularningmehnatbozoridagiraqobatbardoshligigahamputuryetkazadi. Buholatmehnatbozoridaqishloqyoshlariishkuchiqiymatiningpasayishidao‘zifodasinitopadi. Oqibatdaaholiningturmushdarajasivadaromadlarigabevositasalbiyta’sirko‘rsatadi.

3. Bizningfikrimizcha, ishsizlikningyuqoribo‘lmagandarajasiningmavjudligiishchikuchiningsifatparametrlarinitakomillashtirishgata’sirko‘rsatadi, mehnatbozoridaraqobatnio‘sishiesaqonuniyravishdaxodimlarqo‘nimsizligipasayishivamehnatunumdorliginio‘sishigaolibkeladi. Shubilanbirgaaniqsohadagiyokiumumanmintaqadagiishsizlikko‘lamishundaybo‘lishikerakki, hammadanavvalaholiningichkimilliydaromadhajminipasayishivajamiyatdaijtimoiyborqarorliknio‘sishigayo‘lqo‘ymasligikerak. Buguruhlargaasosanrespublikamizdahududiytabaqalanishbo‘yichaqishloqyoshlariishsizligininingiqtisodiyotnierkinlashtirishvaqishloqxo‘jaliginimodernizatsiyalashsharoitlaridamiqdoriyjihatdano‘sishtendensiyasigaegadir.

Yoshlarishsizliginikamaytirishningijtimoiy-iqtisodiymexanizminingmazmunivatarkibinianiqlashularniijtimoiyvaiqtisodiyjihatd

anmaqbulbo‘lganisho‘rinlaribilanta’minlash, faolishbilanbandliksiyosatiniamalgaoshirish, mehnatbozoridaraqobatbardoshliliginioshirishvakasbiyharakatchanlaginita’minlash yoshlargaxosishjoylarinikvotalash, qishloqjoylaridanoqishloqxo‘jaligiisho‘rinlariniyaratishkabitadbirlarniamalgaoshirishninazardatutadi.

4. Bizningcha, qishloqyoshlariishsizliginikamaytirishningijtimoiy-iqtisodiymexanizmideganda, normativaktlarbilanrasmiylashtirilgan, qishloqishsizyoshlariningishsizliginikamaytirishvaularningishbilanbandlikdarajasiniko‘tarishgaqaratilganijtimoiy-iqtisodiyqonun-qoidalarnitashkiletishvabirme’yordaishlashiuchunijtimoiy-iqtisodiyusullar, vositalarvadastaklarningmajmuasitushuniladi

II BOB. QISHLOQYOSHLARIISHSIZLIGINIKAMAYTIRISHIJTIMOIY-IQTISODIYMEXANIZMININGASOSIYKO‘RSATKICHLARITAHLILI

2.1. Qishloqmehnatbozoridayoshlargabo‘lgantalabvataklifnisbatlarinianiqlash

Mamlakatimizdaiqtisodiyislohotlarnisamaraliamalgaoshirishjarayonidabozormunosabatlariningrivojlanishiiqtisodiyotnisifatliislohqilishningmuhimyo‘nalishlaridanbiribo‘lib, tovarlarningharxilturlariniayirboshlashni, shujumladanishchikuchiningoldi-sotdisininazardatutadi. Xo‘jalikyuritishningbozortiziminiajralmaselementibo‘lganmehnatbozorimehnatresurslarinitakrorishlabchiqarishsohasidabirqatormuhimvazifalarnibajaradi:

Mehnatbozorimehnatresurslariniishchikuchigatalabvataklifiqonunitalablariga ko‘ra,

muvofiqvaratsionaltaqsimlanishivaqaytataqsimlanishiniishlabchiqarishningob’ektivvasub’ektivomillarinio‘zaromoslashishinita’minlaydi. Shuningdekmehnatbozoritomonidanvujudgakeltirilganuningsub’ektlario‘rtasidagiraqobatshubhasizo‘ziningqonuniytartibgasolinishinitalabqiladi.

Qishloqmehnatbozoridayoshlarishchikuchigabo‘lgantalab – qishloqxo‘jaligisohalariningqishloqmehnatbozoridantaqdimetiladiganvaishhaqifondi, shaxsiyyordamchixo‘jaliklardankeladigandaromadivaboshqahayotiyvositalarbilanta’minlanganyoshlargabo‘lganhajmiyvatarkibiyehtiyojiniaksettiradi. **Qishloqmehnatbozoridagiyoshlarishchikuchigabo‘lgantaklif** – kasbiymalakavako‘nikmasigatayanganholdaaqliyvajismoniyqobiliyatisafarbaretiladiganmehnatbilanyollanibishlashshartigabinoanishgakirishdanmanfaatdorbo‘lgan 16 yoshdan 29 yoshgachabo‘lganqishloqyoshlarining (soni, jinsi, ma’lumoti, kasbi, malakasi, millati, unumdorligi, daromadivaboshqako‘rsatkichlaribo‘yicha) miqdorvasifattarkibiniifodalaydi. Yoshlarishchikuchigatalabvataklifningnisbatiyoshlarmehnatbozorikon’yukturasiniifodalaydi. Uko‘psonliomillarvasharoitlarta’siriostidashakllanadihamdamehnatgalayoqatliqishloqyoshlariturlixilguruhlariningyollanmaxodimlarsifatidatengbo‘lmaganholatiniaksettiradi.

2.1-jadval

Samarqandviloyatida 2011-2014yillardaqishloqyoshlariishkuchigataklif (kishihisobida)

№	Ko‘rsatkichlar	2011y.	2012 y.	2013 y.	2014 y.	2011-2014y.y.da o‘sish, (%)
1	Jamitaklif	98401	100369	142110	148570	150,9
2	Shundan: ilkborishqidirayotganyoshlarjami	35696	36410	64652	66894	187,3
3	Shundan: qishoqjoylardailkborishqidirayotgan	30163	30839	54824	56726	188,0

	yoshlarjami					
4	Shundan: o‘rtata’limvaumumta’limmaktablari ningbitiruvchilari	204 80	2093 9	2133 5	2149 1	104,9
5	XTBYularningkunduzgibo‘liminibiti ruvchilar	444 2	4541	4189	3888	87,5
6	O‘MKHKkunduzgibo‘limbitiruvchil ari	143 18	2058 8	2300 6	2348 1	163,9
7	OO‘Yulariningkunduzgibo‘limbitiru vchilari	738 9	7431	7492	7511	101,6
8	Harbiybo‘limgachaqiriluvchilarning barchatoifalari	117 9	1190	1199	1216	103,1

Manba: SamarqandviloyatMehnatvaaholiniijtimoiymuhofazaqilishBoshboshqarmasima’lumotlariasosidat uzilgan.

Amaldayoshlarishchikuchigatalabvataklifningumumiyvatakribiymuvozanati gaerishishqiyin. Yoshlarmehnatbozoriningkon’yukturasiishchikuchinarxigabevositata’sirko‘rsatadi. Uo‘znavbatidaamaldagibozornarxlarigamuvofiqo‘zgaribturadi, qishloqyoshlarimuomalasohasidashaxsiyvaijtimoiyehtiyojlargamuvofiqma’lumyo‘nalishnishakllantiradi. O‘znavbatidayoshlarishchikuchibahosiniuningqiymatidanfarqlanishi, ishlabchiqarishningsamaradorligiga, taqsimotmunosabatlariga, ishhaqivashaxsiyyordamchixo‘jaliklaridanolinadigandaromadlardarajalariga, iste’molsavatiningo‘sishiga, tovarlarvaxizmatlarniamaldaginarxlariga, ularningmavjudligiga, tabiiyboyliklarningholatigahamdaboshqaomillarvasharoitlargabog‘liq.

2.1-jadvalma’lumotlarigako‘ra, Samarqandviloyatidajamiishchikuchigataklif 148570 kishinitashkiletganbo‘lsa, buko‘rsatkich 2011yilganisbatan 150,9 %gao‘sgan. Shundan, ilkborishqidirayotganyoshlar 2014yilda 66894 kishinitashkiletib, mazkurko‘rsatkichtahliletilayotganyillarichida 187,3 %gao‘sgan.

Shuningdekqishloqjoylardailkborishqidirayotganyoshlarsoni 2014yilda 56726 kishidaniboratbo‘lganhamda 2011yilganisbatan 188,0%gaoshgan.

KeyingiyillardaXTBYularningkunduzgibo‘liminibitiruvchilarihissasiviloyatbo‘yichakamayish (87,5 %) tendensiyasiga, O‘MKHKkunduzgibo‘limbitiruvchilarihissasio‘sibborish (163,9 %) tendensiyasigaegabo‘lgan.

Hozirgikundarespublikamizqishloqyoshlariishchikuchlaritaklifiningmiqdoriungabo‘lganehtiyojningtalablarigato‘liqmoskelmaydi. Shuninguchunqishloqmehnatbozorikon’yukturasiniifodalaydiganikkitao‘zarobog‘langanguruhlardagiomillarvashart-sharoitlarholatinita’riflovchimiqdorvasifatko‘rsatkichlariniajratishzarur.

Tahlillarshuniko‘rsatmoqdaki, Samarqandviloyatidajamiishkuchlarigatalab 2011-2014yillarmobaynida 155,3 %gao‘sgan. Shundan, qishloqjoylardao‘quvyurtlariningkunduzgibo‘limigaumumta’limbitiruvchilaridantashqario‘qishgakirganlarningo‘rninito‘ldirish 2014yilda 31653 tayoshlarnitashkiletganholda, buko‘rsatkich 2011yilga nisbatan 104,8 %ga o‘sgan. 2.2-jadvalma’lumotlaridanko‘rinibturibdiki, Samarqandviloyatiqishloqmehnatbozorivaumumanmehnatbozoriningsamaralishakllanishidaprinsipialfarqlarmavjud. Buniquyidagichaizohlashmumkin:

Birinchidan, viloyatmehnatresurslariningboshqaba’zihududlarganisbatanko‘pliginatijasidaqishloqmehnatbozoridaishchikuchitaklifiningo‘sishsur’atlarirespublikamizbo‘yichao‘rtachadan 1.2 marta, shujumladan, hamumumanyoshlarbo‘yichavahamuningmehnatjarayonigabirinchimartajalbqilinayotganyoshliguruhbo‘yichahamyuqori.

2.2-jadval

Samarqandviloyatidaqishloqyoshlariishkuchigatalab

(kishihisobida)

№	Ko‘rsatkichlar	2011y.	2012y.	2013y.	2014y.	2011-2014y.y.da o‘sish, (%)
1	Jamiishkuchlarigatalab	91522	93352	136286	142174	155,3

2	Shundan: qishloqjoylarda	77336	79069	115454	120563	155,9
3	Shundan: o‘quvyurtlariningkunduzgibo‘limigaumumta’limbitiruvchilaridantashqario‘qishgakirganlarningo‘rninito‘ldirish, jami	30199	30840	31296	31653	104,8
4	Shundan: O‘MKHKlarningkunduzgibo‘limigakiruvchilar	20539	19708	20940	23702	115,4
5	OO‘Yulariningkunduzgibo‘limigakiruvchilar	4478	4572	7395	7471	166,8
6	XTBYulargakiruvchilar	6642	6863	6788	6692	100,7

Manba: SamarqandviloyatMehnatvaaholiniijtimoiymuhofazaqilishBoshboshqarmasima’lumotlariasosidatuzilgan.

Ikkinchidan, qishloqjoylaridamehnatresurslarigatalabshaharnikigaqaragandakamroqsur’atlardao‘smoqda.

Uchinchidan, qishloqmehnatbozoriuchunham, xususan, yoshkadrlargatalabvataklifningyuqoriroqnisbatixosdir.

Mehnatgaqobiliyatliaholining, shujumladanyoshlarningishbilanbandligimahsulotishlabchiqarishhajmivamehnatsalohiyatidanfoydalanishningdarajasivasamaradorligigato‘g‘ridan-to‘g‘rita’sirko‘rsatadivapirovardidaiqtisodiyotnirivojlanganligidarajasivamehnatbozorinirivojlanishiningbelgilanganmuayyanbosqichihaqidadarakberadi.

Quyidagi 2.1-rasmdaSamarqandviloyatidamehnatbozoridagiholatkeltirilgan.

Umuman olganda, iqtisodiyotning innovatsion modeli rivojlanishi sharoitida, aholini ish bilan bandligi muammolari davlat ijtimoy-iqtisodiy siyosatida ham etakchi rol o‘ynaydi. Ish bilan bandlik nafaqat, jamiyat taraqqiyotining asosi, iqtisodiy rivojlanish va makroiqtisodiy barqarorlik omili, balki ijtimoiy ishlab chiqarishning elementi, aholi turmush sifati oshishi hamda inson salohiyati rivojlanishining shart-sharoiti hisoblanadi. Bu esa o‘z navbatida innovatsion rivojlanish sharoitida mehnat bozorini tartibga solinishi uning samarali

rivojlanishiga olib keladi.

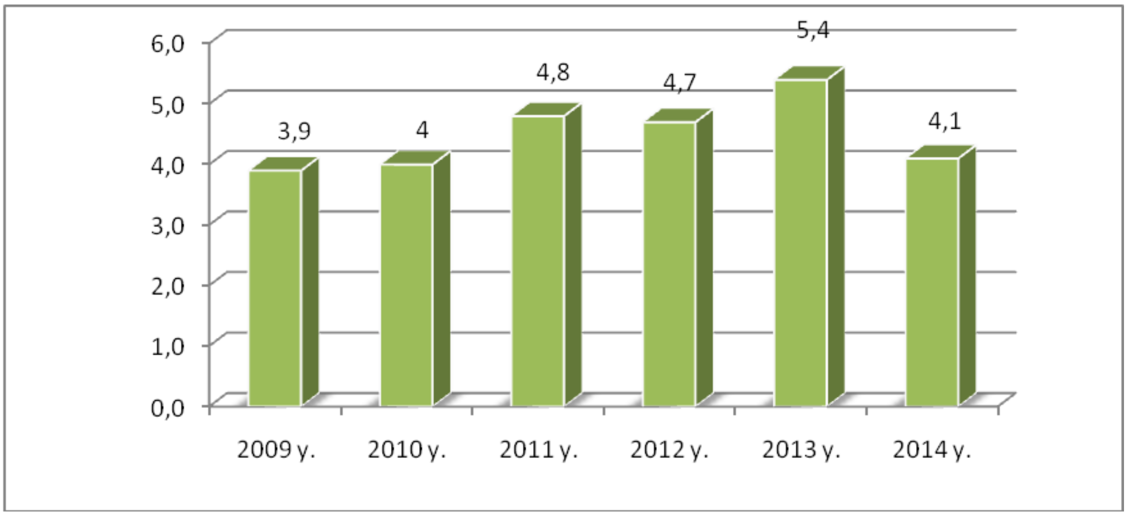

2.1-rasm. Samarqand viloyatida ishsizlik darajasining o‘zgarishi (%da)

Manba: Samarqand viloyati Davlat statistika Bosh boshqarmasi ma’lumotlari

Samarqand viloyatida ishsizlik darajasi 2013 yilda 4,61 %, 2014 yilda esa 5,1 % ga teng bo‘lib, ko‘rilayotgan davrda bu ko‘rsatkich biroz oshganligidan dalolat beradi (2.1-rasm). Viloyat iqtisodiyotida, ishsizlik darajasining pasayib borishi, samarali ijtimoiy siyosat yuritilayotganligidan dalolat beradi.

Ijtimoiyyo‘naltirilganbozoriqtisodiyotiningrivojlanishisharoitidaishchikuchi niiqtisodiyotsohalarivatarmoqlarigabelgilanganmiqdoriytarkibvasifatdagimehnatresurslariga (shujumladanyoshlarishchikuchiga) aniqzaruratvaehtiyojlariniqanoatlantirishmaqsadidamehnatgatalabvataklifnio‘rganishasosidaqishloqyoshlariningishsizliginikamaytirishkattaahamiyatgaegadir.

Bizningfikrimizcha, mehnatbozoriniistiqbollashtirishvao‘rganishbirinchinavbatda, xalqxo‘jaligisohalariningmehnatresurslarinitalabetishgaqaratilishikerakvafaqatshunihisobgaolishbilanishchikuchinimaqsadgamuvofiqko‘rsatilganholda, tayyorlashvaqaytatayyorlashni, uniishlabchiqarishvanoishlabchiqarishfaoliyatisohalarivatarmoqlaribo‘yicharatsion

altaqsimlashvaqaytataqsimlashniamalgaoshirish, asosanyoshkadrlaro'rtasidavaqtinchaishbilanbandbo'lmaganlarvaishsizlarniijtimoiyhimoyalashvaqo'llab-quvvatlashbo'yichategishlitadbirlarnio'tkazishzarur.

SamarqandviloyatiMehnatvaaholiniijtimoiymuhofazaqilishBoshboshqarmasi ma'lumotlarigako'ra, yaqin 2-3 yilichidaqishloqjoylardademografikbosimta'siridaishchikuchiningtaklifibirqanchako'payadivademak, unioperativravishdaishgajoylashtirishimkoniyatiqisqaradi, mehnatgatalabvataklifo'rtasidaginomutanosibliko'sadi. Shuninguchun, kelajakdaqishloqkadrlariningishbilanbandliginita'minlashmuammosiviloyattumanlariningijtimoiy-iqtisodiysiyosatidaustivoro'rinniegallashikerak.

Shumunosabatbilantumanma'muriyatlarivabandlikkako'maklashishmarkazlarigaharbirtumanningijtimoiy-iqtisodiyrivojlanishiningstrategiyasivataktikasinibelgilash, uningmoliyaviybyudjetini, qishloqaholisiniijtimoiyhimoyalashbo'yichatadbirlarnivasamaralidemografiksiyosatniishlabchiqishuchunmehnatbozorikonyunkturasidagivaziyatnihisobgaolishg'oyatdazarurdir.

Bundahammadanavvalloyihalashtirilayotgantalabvataklifniyig'maishchikuchigataqqoslashuchunaholisonivamehnatresurslaritarkibio'zgarishlaridagiasosiytendensiyalarnihisobgaolishzarur. Hozirgivaqtdahamyaqinkelajakdaham 30 yoshgachabo'lganmehnatgaqobiliyatlishaxslarishchikuchiningasosiymanbasibo'ladi, ularningsoniko'proqdemografikvaijtimoiy-iqtisodiyomillarbilanbelgilanadi.

Tadqiqotlarshuniko'rsatmoqdaki, keyingivaqtdagiqishloqkadrlarinitayyorlashvaqaytatayyorlashbilanbog'liqkeskinlashganvaziyatviloyatdademografikholatniyomonlashuvibilanmurakkablashmoqda.

Ishchikuchigahaqiqiytalabnibaholashuchunmulkchilikningharxilshakllarinirivojlanishivaishlabchiqarishvositalariegalariningsoniniistiqbollashtirishmaqsadgamuvofiqdir.

Buningustigahozirgisharoitdaxususiylashtirishnatijasidadavlatmulkimehnatbozoridaasta-sekino‘zahamiyatiniyo‘qotmoqda. Kelajakdaqishloqxo‘jaligiishlabchiqarishiningxususiysektori, shujumladanyakkatadbirkorlikvafermerlikborgansarifaolrivojlanadi.

2.2. Qishloqyoshlario‘rtasidaishsizlikko‘rsatkichlarinitahliletish

Yoshlarmehnatbozoriijtimoiy-iqtisodiytizimsifatidanafaqato‘ziningo‘zigaxosxususiyatlari, balkiyaxlitlik, dinamiklik, ochiqlik, nisbatanbarqarorlik, beixtiyoriylikvatarkibiylikxususiyatlarihamxosdir.

Yaxlitlik – xususiyatiyoshlarmehnatbozoriningsifatiyta’riflariniyaxlittizimsifatidauningalohidaelementlariyig‘indisigaqaragandakattaroqifodalanishdanamoyonbo‘lishidandarakberadi. Buholatyangivaengmurakkabmasalalarniyechishgako‘maklashadi.

“Yoshlarmehnatbozori” tiziminingochiqligiuniboshqaxuddishundayijtimoiy-iqtisodiytizimlar, masalanmalakalivamalakasizxodimlarbozoribilanmajburiyaloqadabo‘lishiniko‘zdatutadi.

Nisbatanbarqarorlik – yoshlarningo‘zxulq-atvorxususiyatlaribilanbog‘liqbo‘lib, ularbirinchiishjoyidaishhaqiyuqoribo‘lmasligisabablimuqimishlabqolishdanmoddiymanfaatdorbo‘lmaydilar, barqarordaromadolishgaundovchisababyo‘qbo‘lib, ushbuvaziyatyoshlarniota-onalariko‘pchilikhollardamoddiyjihatdanqo‘llab-quvvatlashlaribilanbog‘liqbo‘ladi.

Beixtiyoriylik–mehnatbozoridayoshlarniko‘pinchadastlabkimehnattajribalarinimuayyanishdaemas, balkiishjoylarinio‘zgartirishyo‘libilanbog‘liqliginibildiradi. Shubilanbirga, yoshlarningishbilanbandligiasosanishberuvchilarningmunosabatibilanbelgilanadi –

konyunkturayomonlashganharbirholatdaular, avvalo, malakasikamvatajribasizbo‘lganyoshxodimlarniqisqartiradilar.

Tarkibiylik– qishloqdagiyoshlarmehnatbozoriningmurakkabijtimoiy-iqtisodiytizimsifatida, birinchidan, umumanmehnatbozoriningtizimchasibo‘ladi, ikkinchidanqishloqiqtisodiyotiningtizimchalisohasidir. Shuninguchununirivojlanishiningqonunlarivaxususiyatlarinihisobgaolishbilanhamsohalarningmajmuasihamhududiymehnatbozorisifatidao‘rganishzarur.

2.3-jadval

Samarqand viloyatida mehnat resurslari va aholining ish bilan bandligi holati (ming kishi hisobida)

Ko’rsatkichlar	2009 yil	2010 yil	2011 yil	2012 yil	2013 yil	2014 yil	2009-2014 yillarda o’sishi (% da)
Aholi soni	3102,5	3140,2	3 197,2	3380,8	3444.8	3514.8	113.3
Mehnat resurslari	1720,1	1742,3	1794,6	1952,8	1 988,0	2007,5	116.7
Ish bilan band bo’lganlar	1160,8	1229,9	1271,0	1314,5	1 357,3	1402,5	120.8
Jami ish o’rinlariga talab	59,0	62,5	68,3	67,3	69.1	95,0	161
Ishsizlik darajasi (%da)	4,0	4,8	4,7	5,4	5.5	4.1	--

Manba: Samarqand viloyat Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish Bosh boshqarmasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

2.3-jadvalma’lumotlarigako‘ra, Samarqandviloyatidadoimiyaholisoni 2009-2014yillarda 113,3 %gaoshganholda, mehnatresurslarisalmog‘itahliletilayotgandavrlaroralig‘ida116,7 %gako‘paygan. Ishbilanbandlarningsoniesa 120,8 %gao‘sgan. Shuningdek, viloyatdaishsizlikdarajasi 2009-2014 yillarda 0,1 holgako‘paygan.

2.4-jadval

Samarqandviloyatidabandlikkako‘maklashishmarkazlaridaishsizbo‘libro‘yxatdaturganlarningyoshito‘g‘risidama’lumot (kishihisobida)

Ko‘rsatkichlar	16-29 yosh		30-50 yosh		50 yoshdanyuqori	
	Jami	Shundan: qishloqjoylarda	Jami	Shundan: qishloqjoylarda	Jami	Shundan: qishloqjoylarda
2011y.	970	819	737	625	233	197
2012y.	907	773	710	600	220	186
2013y.	843	714	681	577	211	178
2014y.	781	659	669	562	202	171

Manba: SamarqandviloyatMehnatvaaholiniijtimoiymuhofazaqilishBoshboshqarmasima’lumotlariasosidatuzilgan.

Tahlillarshuniko‘rsatmoqdaki, Samarqandviloyatidakeyingiyillardatumanbandlikkako‘maklashishmarkazlaridarasmiyro‘yxatdabo‘lganishsizlarsonimuntazamqisqarishtendensiyasigaegabo‘lgan. Viloyatda 2011-2014yillarda 16-29 yoshdagiishsizlar 80,5 %ga, 30-50 yoshdagiishsizlar 90,8 %ga, 50 yoshdanyuqoribo‘lganishsizlar 86,7 %gaqisqargan. Shuningdekmazkurko‘rsatkichbo‘yichaqishloqjoylardahamshundaytendensiyakuzatilgan (2.4-jadval).

2.4-jadvalma’lumotlarigako‘ra, viloyatdagibundayholatbo‘yichaquyidagichaxulosachiqarishmumkin: birinchidan, rasmiyishsizlarsonininingkamayishtendensiyasigaegabo‘lishibandlikkako‘maklashishmarkazlaridamavjudbo‘shisho‘rinlariningijtimoiyvaiqtisodiyjihatdannufuzdarajasiningpastligioqibatidaishsizsifatidaruyxatdaturishningkamsamaragaegaekanligibilan izohlansa, ikkinchidan, bandlikkako‘maklashishmarkazlarifaoliyatlariningko‘proqishsizlikmuammolarini (ijtimoiyfunksiya) vaishbilanbandlikmuammolarini (iqtisodiyfunksiya) haletisho‘rtasidaturlixilvariantlarniishlabchiqishbo‘yichafaoliyatlarirasmiyharaktergaegaekanligidadir. Uchinchidan, rasmiyishsizlarniishgajoylashtirishbo‘yichaishberuvchilartomonidanqiyintalablarningqo‘yilishidir.

2.5-jadval

Samarqandviloyatiqishloqtumanlaribandlikkako‘maklashishmarkazlarida 2014yildaishsizsifatidaro‘yxatgaolinganlarningma’lumotibo‘yichatarkibi

Viloyattumanvas haharlari	Ro‘yxatga olinganishs izlarumum iysoni	Shujumladan			
		Oliyma’l u-motli	O‘rtama xsusma’l u-motli	O‘rtaum um-ta’limma ’lu-motli	To‘liqsiz o‘rtama’ lu-motli
Tumanlar Oqdaryo	33	1	8	23	1
Bulung‘ur	391	9	95	275	12
Jomboy	68	2	16	48	2
Ishtixon	49	1	12	34	2
Kattaqo‘rg‘on	95	2	23	67	3
Qo‘shrabod	66	2	16	46	2
Narpay	105	2	24	74	5
Payariq	119	3	29	84	3
Paxtachi	61	1	16	43	1
Pastdarg‘om	109	3	28	77	3
Samarqand	615	14	152	432	17
Nurobod	55	2	14	39	0
Urgut	5	0	1	4	0
Tayloq	146	3	36	103	4
Viloyatbo‘yicha	1917	45	470	1349	55

Manba: SamarqandviloyatMehnatvaaholiniijtimoiymuhofazaqilishBoshboshqarmasima’lumotlariasosidatuzilgan.

Samarqandviloyatiqishloqtumanlaribandlikkako‘maklashishmarkazlarida 2014yildaishsizsifatidaro‘yxatgaolinganlarningma’lumotibo‘yichatarkibibo‘yichaishsizlarning 70,4 %io‘rtaumumta’limma’lumotigaegabo‘lganlarnitashkiletgan. Shundan 75-80 %iqishloqyoshlarinitashkiletadi. Bundanshundayxulosaqilishmumkinki, qishloqyoshlarimehnatbozoridakamraqobatbardoshhisoblanishadi. Shuninguchunqishloqjoylardayaratilayotganzamonaviyisho‘rinlarigamosqishloqyoshlarinikasbgatayyorlashvaqaytatayyorlashtiziminitakomillashtirishzarur (2.5-jadval).

Bizningfikrimizcha, yoshlarishsizligidavomiyligivaularnipsixologikholatiningaloqasinitahlilqilishquyidagixulosalarniqilishgaimkonberadi:

1) ikkalajinsli, birlamchiishsiz 18-23 yoshliyoshlarorasida "ishtopishdandeyarliumidiniyo'qotganlar"ningulushiyuqoriroqdir, bupsixologikholat 24-26 yoshlibirlamchiishsizlaruchunhamxosdir;

2) biroydankamroqishsizlarda "ishtopishdanumidiniuzganlar" kichikqismgaega, buyerda 24-26 yoshliyoshlarko'proq, "bundankeyinhamishyokidaromadmanbasiniqidiribtopmoqchibo'ladilar", 27-29 yoshliyoshlarningesaasosan "yaqinkelajakdaishtopishgaishonchlarikomil";

3) biroydanbiryilgachaishsizbo'lganyoshlarningko'pchiligi, 18-23 yoshliayollardantashqari, ishqidirishnidavomettirmoqchibo'lganlar, keyingilariesako'proq "deyarliishqidirishdanumidlariniuzganlar";

O'tkazilgantadqiqotlarningushbuma'lumotlariquyidagitahliliyxulosalarniqilishgaimkonberadi:

1. Oilaa'zosigao'rtachaoylikdaromadidanqat'iynazar 18-23 yoshliikkalajinslardagilarnoroziliktadbirlarigamoyilligibo'rttiribko'rinadi. Ehtimol, bunarsabuyoshliguruhdabirlamchiishsizlarningkattamassasivabuyoshlarguruhiningoilabyudjetinishakllantirishdagikichikulushitufaylisodirbo'ladi;

2. 24-26 yoshlierkaklarningnorozilikaksiyalaridaishtiroketishniyatlariyaqqoldir, ammonorozikayfiyatdagiodamlarningulushio'zgarmasdanqolmoqda;

3. 27-29 yoshliyoshlarchamasi, harxilmitinglardaishtiroketishniafzalko'rmaydilar. Oilaa'zosiningo'rtachaoylikdaromadnio'sishidanorozikayfiyatdagilarningulushikamayadi.

Samarqand viloyatida iqtisodiyotning turli tarmoqlarida yildan-yilga yangi ish o'rinlari yaratilmoqda.Shu jumladan kasanachilikni rivojlantirishda 2014 yilda 17405 ta ish o'rinlari tashkil etilgan (2.2-rasm).

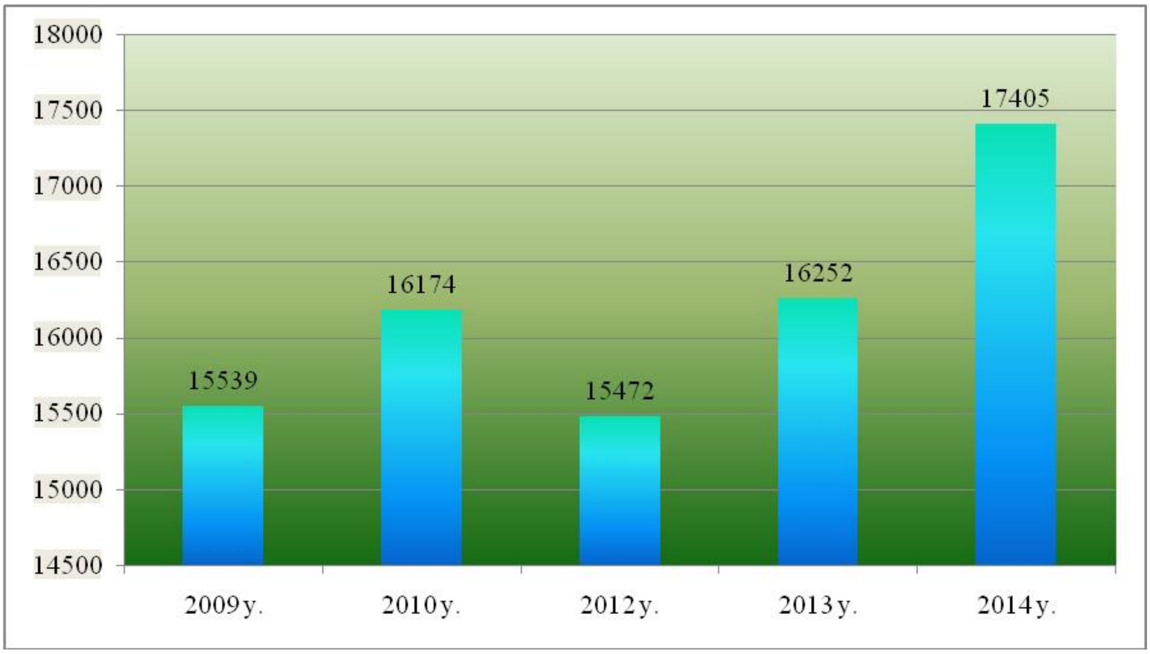

2.2-rasm. Samarqandviloyatidauymehnatini (kasanachilik)nirivojlantirishdatashkiletilganisho‘rinlari, kishihisobida

Manba: Samarqand viloyati Davlat statistika Bosh boshqarmasi ma’lumotlari.

Bundayholatningyuzagakelishirespublikamizdayoshlargae’tiborning, xususan, ishbilanbandliksohasidaanchayuqoriligibilanbelgilanadi. Buningyorqinmisolirespublikamizda 2008 yilni “Yoshlaryili”, 2009 yilni “Qishloqtaraqqiyotivafarovonligiyili”, 2010 yilni “Barkamolavlodyili” debbelgilanishiyoshlarni, xususan, qishloqyoshlariniishbilanbandliginita’minlashbo‘yichaturlimaqsadlidasturlarniishlabchiqilayotganligigaguvohbo‘lmoqdamiz.

2014yildavomidaSamarqandviloyatida “Aholiniishbilanta’minlashDasturi”gamuvofiqjamibo‘lib, 90075 taisho‘rniyaratilishikerakedi. Buko‘rsatkichamalda 91712 taqilibbajarildi. Tahlillardanko‘rinadiki, “Aholiniishbilanta’minlashDasturi” 1,8 % gaortiqbajarilgan. UshbudasturPastdarg‘om (4,1 %), Samarqand (3,4 %), Qo‘shrabod (2,7 %) vaKattaqo‘rg‘on (2,1 %) tumanlaridayuqoridarajadata’minlangan. Kattaqo‘rg‘onshahri (2,0 %) vaIshtixontumanlarida (1,8 %)

hamo‘sishtendensiyasigaegaekanliginiko‘rishmumkin. Viloyatbo‘yichayangiyaratilganisho‘rinlariningengkamulushiNarpay (0,7 %), Jomboy (1,2 %), Samarqandshahar (1,2 %), Oqdaryo (1,3 %) vaBulung‘ur (1,4 %) tumanlarihissasigato‘g‘rikeladi (2.6-jadval).

2.6-jadval

Samarqandviloyatiqishloqtumanlarida 2014yilgamo‘ljallanganyangiisho‘rinlariniyaratishdasturlariningbajarilishi, (kishihisobida)

№	Tumanlarnomi	Jamiyaratilganisho‘rinlari		
		dastur	amalda	%
1.	Oqdaryotumani	3995	4048	101,3
2.	Bulung‘urtumani	5324	5401	101,4
3.	Jomboytumani	4181	4230	101,2
4.	Ishtixontumani	5670	5772	101,8
5.	Kattaqurg‘ontumani	5317	5427	102,1
6.	Qushrabodtumani	3509	3603	102,7
7.	Narpaytumani	5151	5188	100,7
8.	Payariqtumani	5995	6092	101,6
9.	Paxtachitumani	4440	4500	101,4
10.	Pastdarg‘omtumani	5780	6015	104,1
11.	Samarqandtumani	7140	7386	103,4
12.	Nurobodtumani	4176	4217	101,0
13.	Urguttumani	9572	9738	101,7
14.	Tayloqtumani	4282	4346	101,5
	Jami	74532	75963	101,8

Manba: SamarqandviloyatMehnatvaaholiniijtimoiymuhofazaqilishBoshboshqarmasima’lumotlariasosidatuzilgan.

Yoshlaruchunmajburiytartibdakasbiytayyorlashvaqaytatayyorlashdasturlariishlabchiqilishivatadbiqetilganbo‘lishikerak.

Bizningfikrimizcha, quyidagilaryoshlarganisbatandavlatvahukumatsiyosatiningasosiyyo‘nalishlaribo‘lishikerak:

– qishloqyoshlariningbarchakategoriyalarigata’lim, mehnatvatibbiyxizmatko‘rsatishgatenghuquqlikirishlariuchunsharoitlaryaratish;

–

qishloqyoshlariningishgajoylashtirishvaratsionalbandligikafolatlarinita’minlash;

–

kasbiyyo‘naltirishvaishchikuchinisamaralibirlamchitayyorlashgako‘maklashuvchixizmatlartarmog‘iniyaratish;

–

qishloqyoshlarimehnatlaridanfoydalanuvchivaularuchunyangiisho‘rinlarinitashkilqiluvchiishberuvchilaruchunimtiyozlisoliqqatortish, kreditberish, qarzlariniqaytarishvaboshqaiqtisodiyrag‘batlartiziminiqo‘llash;

–

yetimlarvayoshnogironlarniijtimoiyhimoyalashvashuningmunosabatibilansog‘lig‘idachetgachiqishlarhamdahulqme’yorlaribuzilishigaegayoshlarnireablitatsiyalashbo‘yichamaxsusxizmatlarnitashqilqilish;

–

ishbilanbandliktuzilishiniishdanbo‘shatilishxavfiostidabo‘lganyoshlarganisbatanxizmatko‘rsatishsohasigamoskasbgatayyorlashvaqaytatayyorlashbo‘yichatadbirlarniishlabchiqish.

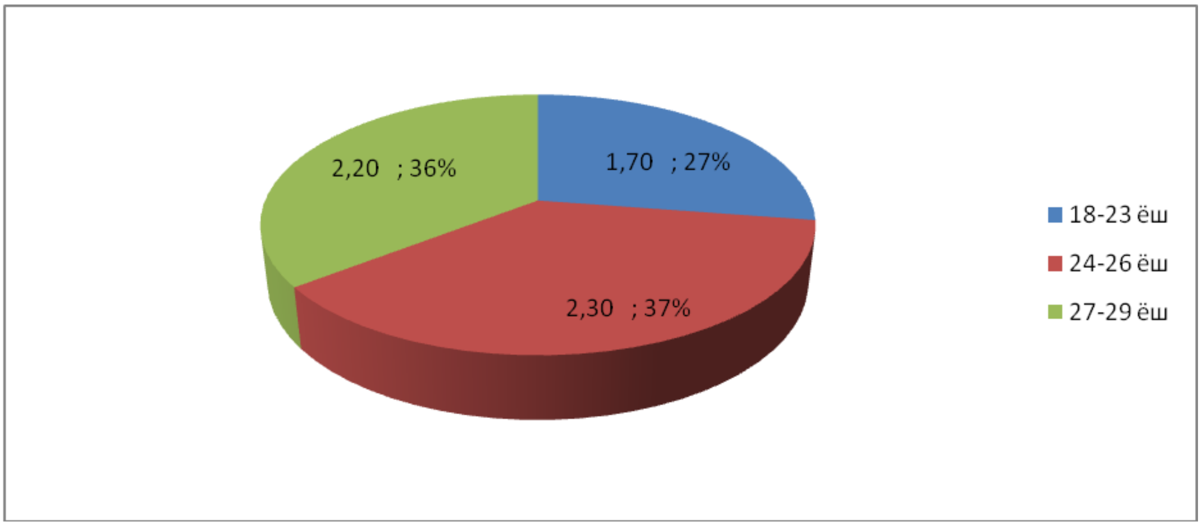

2.3-rasm. Qishloqyoshlariishsizligininingturkumlanishi*

*MualliftomonidanSamarqandviloyatimehnatvaaholiniijtimoiymuhofazaqilishBoshboshqar masima’luotlarigaasosoantuzildi.

2.3-rasmdanko‘rinibturibdiki, 18-29 yoshliishsizqishloqyoshlariningbirxilemasligi, ayrimguruhlargaxosalomatlarbo‘yichaturkumlashtirilishimumkinligihaqidagidalils hubhauyg‘otmaydi. Buniharbirguruhnibatafsilroqo‘rganishvaularo‘rtasidagifarqlarniasoslashmaqsadida tadqiqqilishkerak. Ishsizqishloqyoshlarinitasniflovchiguruhlarningturkumlashtirilishivaasoslashmuam mosiyetarlichayangiekanliginie’tiborgaolganholda, dissertatsiyamuallifinazariyumumlashtirishlarvaempiriktahlilnatijalariasosidaaynan mantiqiylikvaekspertliliktamoyillaridanfoydalanganholda, bumasaladagio‘ziningtasavvurlarinishakllantirishgaharakatqilgan. AlbattatasniflashtartibgasolinganvaSamarqandviloyatidagi 18-29 yoshliishsizqishloqyoshlariningtarkibibirxilemasligihaqidagigipotezabilano‘zaroal oqaniochibberishikerak.

Bizningfikrimizcha, 18-29 yoshliishsizyoshlarnihammadanavvalyoshibo‘yichauchtaguruhgabo‘lishkerak. Ularniikkitaguruhgabo‘lishharbiriningxususiyatiniyetarlichaochibbermaydi, demaktadqiqotchuqurbo‘lmaganvayuzakibo‘ladi. Shubilanbirvaqtdaishsizqishloqyoshlariyoshibo‘yichato‘rttaguruhlisegmentlargabo ‘lishushbutadqiqotningasoslanmaganmurakkablashtirishbo‘ladi, chunki 2-5 yilbuyakkashaxsningongidatubdano‘zgarishlarsodirbo‘lishimumkinbo‘lganmuddat emas. Shuninguchunmuallifquyidagio‘tkazilgantasniflashnitaklifqiladi.

Shuningbilanbirvaqtdako‘rsatibo‘tilganmuammolarningyechimiularnibatafsil roqo‘rganishnivayoshlarishbilanbandligijihatlarinianiqhududdarajasidatadqiqotqilis hnitalabqiladi.

2.3. Qishloqyoshlariishsizligininingijtimoiyvaiqtisodiysabablarinisotsiologikbaholash

Mamlakatimizdaqishloqyoshlariishsizligimurakkabvako‘pjihatlihodisadir. Shuninguchunqishloqyoshlariishsizliginikamaytirishgadoirtadqiqotlarningkuchlidasturiniishlabchiqishkattaahamiyatkasbetadi.

18-29 yoshliqishloqyoshlario‘rtasidaintensivishsizlikkuzatiladi. Birtomondan, yoshlaraholiningengfaol, mehnatgaqobiliyatlivayetarlichanafsoniyatliqismidir. Uniijtimoiyishlabchiqarishdaishtiroketmasligi, yirikmoddiyyo‘qotishlargaolibkeladi. Boshqatomondan, yoshlarningishsizliginatijasidabirqatorsalbiyijtimoiyoqibatlarniyuzagakeltiradi. Ishlamaydiganyoshlaro‘zfaoliyatlaridavomidajinoiyelementlarniamalgaoshirishga moyilliklaripaydobo‘ladi, jinoyatchilikniiqtisodiy, ijtimoiyvasiyosiyjihatdanjiddiyxavfinivujudgakeltiradi. Shuninguchunyoshlarishsizligihozirgijamiyatdakeskinijtimoiymuammolarningbirihisoblanib, aytishmumkinki, ko‘pginahukumatlar, ishbilanbandlikxizmatlari, ijtimoiyharakatlarvapartiyalarningboshijtimoiymasalalaridanbiridir. Masalan, ishsizlarningumumiysonidaishsizyoshlarningulushiAQShda 32,8 %, BuyukBritaniyada 30,5 %, Fransiyada 24,0 %nitashkilqiladi.

Birtomondan, yoshlaruchunmustaqillikvaiqtisodiyqarambo‘lmaslikkaintilishxosdir, boshqatomondanesaamalgaoshirilayotganiqtisodiyislohotlarstrategiyasiyoshlarnitashabbuskormehnatfaoliyatigajalbqilishgato‘sqinlikqiladi. Mehnatbozoridagiyoshlarningraqobatbardoshligikasbiytarkib, ta’limdarajasi, ishlabchiqarishtajribasiniishberuvchilarningtalablari, mehnatbozoridagitalabningtuzilishigamoskelmasligiasosidapasayadi. Shuningdek,

yoshlar – bubirlamchiishbilanbandbo‘lganlar, ya’nimehnatbozorigabirinchimartachiquvchilardir.

Bizningfikrimizcha, 18-29 yoshliishsizyoshlarnihammadanavvalyoshibo‘yichauchtaguruhgabo‘lishkerak. Ularniikkitaguruhgabo‘lishharbiriningxususiyatiniyetarlichaochibbermaydi, demaktadqiqotchuqurbo‘lmaganvayuzakibo‘ladi. Shubilanbirvaqtdaishsizqishloqyoshlariyoshibo‘yichato‘rttaguruhlisegmentlargabo‘lishushbutadqiqotningasoslanmaganmurakkablashtirishbo‘ladi, chunki 2-5 yilbuyakkashaxsningongidatubdano‘zgarishlarsodirbo‘lishimumkinbo‘lganmuddat emas. Shuninguchunmuallifquyidagio‘tkazilgantasniflashnitaklifqiladi.

Birinchiguruh 18-23 yoshlilarniqamraboladi. Ulardanko‘pchiligiyoo‘rtakasbiyyokioliyma’lumotgaegalar, buularfuqarolikyokiharbiykasbgaegaliklarihaqidadarakberadi. Ammohammavaqthamolingankasbbozortalablarigamoskelavermaydivatalabqilinmasligimumkin. Ko‘pincha, buguruhgakiruvchiqishloqyoshlariishningamaliytajribasigaegaemaslarvamehnatbozorigabirinchimartachiqmoqdalar.

Ikkinchiguruh 24-26 yoshliqishloqyoshlaridir. Buyoshliguruhdahambirlamchiishbilanbandlikmavjud, buvaqtdabuyoshlikishilaroliyo‘quvyurti (OO‘YU)nibitirganlaridankeyinmehnatbozorigabirinchimartachiqadilar. Ta’kidlashkerakki, birlamchiishbilanbandbo‘lganlarningdarajasioldingiguruhganisbatananchapastdir. Yoshlarningbuguruhihamishgajoylashishdaqiyinchiliklarniboshidankechirmoqda, chunkikeyingiyillardabitiruvchilarniOO‘Yudankeyingitaqsimlashbekorqilingan, mehnatbozorimutaxassislarbilanto‘libketgan, tayyorlashningsifativatuzilishiesahammavaqthamzamonaviytalablargamoskelmaydi.

Uchinchiguruhni 27-29yoshliqishloqyoshlaritashkilqiladi. Buyoshlarguruhimehnatbozoridabirozyaxshiroqholatgaega, chunkiularo‘zma’lumotlariningbazaviydarajasinivayaqinyillardavomidanimabilans hug‘ullanmoqchiekanliginibelgilabolganlar. Ammoyoshlarningbuguruhidaishsizlikmasalasiyetarlichakeskinbo‘libqolmoqda, chunkiyakkashaxslarningizzat-nafslariishberuvchilartaklifqilayotganshartlarbilanziddiyatlargakirishmoqda.

Qishloqmehnatbozoriyoshlarningishsizliginikamaytirishhamdaularningishbil anbandliginioshirishbo‘yichaijtimoiy-iqtisodiyasoslangantakliflarvatavsiyalarishlabchiqishaniqsotsiologikso‘rovlaro‘tkaz ishningasosiymaqsadihisoblanadi.

2015yilmart-apreloylaridadissertatsiyamuallifiSamarqandviloyatidaqishloqmehnatbozoriyoshlar ningishsizliginikamaytirishyo‘llarinio‘rganishmaqsadidatumanbandlikkako‘maklas hishmarkazlaridaro‘yxatidaturgan 16-29 yoshdagiishsizlarbilananiqsotsiologikso‘rovlaro‘tkazdi.

Mehnatbozoriqishloq yoshlari o’rtasida ishsizliknio‘rganishuchunaniqsotsiologikso‘rovlarningob’ektisifatidaSamarqandvil oyatiningSamarqandtumani, Past-Darg‘om, JomboyvaTayloqtumanlariningmehnatbo‘limlaritanlabolindi. Buob’ektlardan200tarespondent (so‘raluvchi) tanlabolindi. Respondentlarningbarchasimehnatbo‘limlaridaro‘yxatdabo‘lganishsizlarnitashkilet di. Ular180taanketasavollarigato‘lajavobberdilar. Jinsiytarkibibo‘yicharespondentlarning 58,3%ierkaklarva 41,7%iayollar. Ulardan 17,3%iboshlang‘ich, 22,8% to‘liqsizo‘rta, 20,8%ito‘liqo‘rta, 4,8%ito‘liqsizmaxsuso‘rta, 12,7% maxsuso‘rta, 12,4%ito‘liqsizoliyva 9,2%ioliyma’lumotgaegalar. Anketalaro‘zbektilidatuzildi.

Sotsiologiktahlilshuniko‘rsatadiki, tadqiqotqilinayotganviloyatningjoylardagitumanbandlikkako‘maklashishmarkazlar

ibo‘yicharespondentlarning 44,7%ito‘liq, 18,0%iqisman, 12,8%ivaqtinchalikva 24,5% mavsumiyishsizlikturlarigataalluqli. To‘liqishsizlikpaydobo‘lishiningasosiysabablariquyidagilar: ishhaqiningpastdarajasi, iqtisodiynochorkoxonalarningtugatilishi, o‘zxohishibilanishdanbo‘shashi, malakadarajasiningishjoylaritalabalarigamoskelmasligivaboshqalar.

Qismanishsizlikishhaqiningpastdarajasi, sog‘liqningyomonlashuvchi, ishvaqtiningko‘pqismidauyxo‘jaligibilanshug‘ullanganligisabablipaydobo‘ladi.

Vaqtinchaishsizlikko‘proqyoshlaro‘quvyurtinitugatgandanso‘ngishgajoylash aolmasligi, ayollarninguchyoshgachabolatarbiyasibilanshug‘ullanganligi, ishlabchiqarishhajminingvaqtinchaqisqarishi, yuqorimaoshliboshqaishqidirishi, malakadarajasiishjoyitalabalarigamoskelmasligikabisababl argako‘ravujudgakeladi. Qishloqxo‘jaligiishlabchiqarishivaqaytaishlashsanoatsektorlariningtarmoqlariuchu nmavsumiymehnatharakterli. Buesa,mavsumiyishsizlikpaydobo‘lishigaasosbo‘ladi.

Sotsiologiktahlilshuniko‘rsatadiki, ishsizlarning 28,7%iyetarli, 44,5%iqismanyetarli, 26,8% ipastmalakagaegadir. Malakasipastbo‘lganishsizlarningbarchasiturlixilo‘quvyurtlaridaboshqamutaxassisl iknio‘rganishniistaydilar, shujumladan: davlatoliy (30,4%) vamaxsuso‘quvyurtlarida (27,9%); xorijiyo‘quvyurtlarida (3,7%); nodavlato‘quvyurtlarida (5,6%) vayangiishjoyidagimaxsuskurslarda (8,1%); mehnatbo‘limlariyordamidamaxsuskurslarda(12,4%); kadrlaragentliginingmaxsuskurslarida (11,8%). Ammodavlatmoliyaviyresurslariningyetishmasligisababli barchaxohlovchilarniyang imutaxassisliklarbo‘yichaqaytao‘qitishuchunpulmablag‘laribilanta’minlayolmaydi. Shuninguchunrespondentlarningko‘pchiligiyangikasbegallashniishbilanbandlikkak o‘maklashishjamg‘armasi (29,7%), yangiishjoylariningegalari (7,5%), shaxsiy (10,4%), homiylar (12%), ota-onajamg‘armasi (13%) vaijtimoiy-xayriyajamg‘armalari (9,5%) hisobidanamalgaoshirishniistaydilar.

Sotsiologikso‘rovnatijalarigako‘ra, respondentlarning 76%danortig‘iishberuvchitomonidanmehnatigamosishhaqio‘zvaqtidato‘langanda (32,3%), mutaxassisligigamosishjoyitaqdimetganda (25,7%), to‘liqishvaqtibo‘lganda (18,5%) kabimehnatsharoitlariniyaratgandaungayollanibishlashnixohlaydilar.

Tajribalargaasoslanadiganbo‘lsak, korxonalardayollanmaishchi-xodimlarningo‘zkasb-malakalarigamos, to‘liqishvaqtibo‘yichaishjoylarigaegabo‘lishlariularningmehnatnatijalarigabo‘lganqiziqishlariortishigavabuningnatijasiularoqmehnatsamaradorligioshishigaolibkeladi.

Respondentlargajoylardagimehnatbo‘limlariorqaliquyidagixizmatturlariko‘rsatilgan:

- yangiishjoyitayinlangan (12,2%);
- ishsizlarro‘yxatigakiritilgan (12,8%);
- ishsizliknafaqasibelgilangan (10,5%);
- jamoatishigataklifetilgan (17,3%);

Respondentlarning 10,7%imahalliymehnatbo‘limlarifaoliyatini «yaxshi» va 49%i «qoniqarli» baholaydilar. Ammojavobberuvchilarning 9,5%iularningxizmatlaridanasosanquyidagisabablargako‘raqanoatlanmaydilar;

- bo‘shishjoylarihaqidaaniqma’lumotlarolishimkoniyatiningqiyinligi (23,2%);
- kasb-malakasibo‘yichamosishnitopibberaolmasligi (27%);
- ishsizliknafaqasiningpastligi (15,3%);
- mehnatbo‘limlarifaoliyatirasmiyharaktergaegaekanligi (3,2%);
- malakaoshirishyo‘nalishlariningto‘g‘riyo‘lgaqo‘yilmaganligi (5,5%);
- ishsizlikmuddatininguzoqdavometishi (12,2%).

Respondentlarningfikricha, ishsizliknafaqasiningkamligi (8,5%), ishsizlarningkasbivamalakasibo‘yichaishjoyiningqoniqtirmasligi (29%), ishsizlikninguzoqdavometishi (9%), bo‘shishjoyihaqidaaniqma’lumotlarningyetarliemasligi (13,5%),

taklifetilganishjoyidaishhaqiningpastligi (36,5%) kabisababalargako‘raishsizlarishtopishmaqsadidamehnatbozoriinfratuzilmasitashkilotlarixizmatidanfoydalanishnixohamaydilar.

Sotsiologiktahlilnatijalarigako‘ra,ishbilanbandlikxizmatiorganlariningishberuvchilarbilanishlashidaaxborotlaralmashishtiziminingyaxshirivojlanmaganligi (20,5%), ishberuvchilartomonidanbo‘shishjoylariningyashirilishi (24,5%), nufuzlibo‘lmaganishjoylariningko‘pligi (18,5%), korxonalardaishhaqiningpastligi (11,5%) vaboshqato‘siqlarningmavjudligiqishloqyoshlariishsizligininingyashirinshaklio‘sishigaolibkeladi.

Viloyatmehnatbozoriqishloqyoshlariishsizligiholatiningtahlilishuniko‘rsatadiki, hududiymehnatbozoriningshaklanishsamaradorligibirqatormuammolaryechiminiyoritishninazardatutadi. Bizningcha, bumuammolarquyidagilardaniborat:

1. Qishloqmehnatbozoridamalakalikadrlarningtaqchilligi.

Iqtisodiyotdamehnattaqsimotiningchuqurlashibborishi, zamonaviyyangitarmoqlarningvujudgakelishiuchunasosyaratmoqda. Buningnatijasidamehnatbozoridazamonaviykasblardagimalakalikadrlargabo‘lgantalabortibbormoqda.

So‘nggi 3-4 yildamehnatbo‘limlaridamalakaliishchikuchioshganligivaoliyvao‘rtamaxsusma’lumotgaegabo‘lganmutaxassislarniishbilanta’minlanganlikdarajasinio‘sishikuzatilmoqda. Lekin, viloyatmehnatbozoridaoliyma’lumotlivamalakalikadrlarningtaklifi 7-8%ni, ayrimhollarda 6-7%nitashkilqilmoqda. Bizgama’lumki, mehnatbozoriningsamaralishaklanishiuchunmalakalikadrlarjamiishchikuchining 20-30%initashkilqilishizarur.

3. Iqtisodiyottarmoqlariuchunzarurbo‘lganmalakalikadrlartarkibivakasbgatayyorlashvayo‘naltirishbo‘yichao‘quvyurtlario‘rtasidaginomuvofiqlik.

Ta’limtizimivamarkazlaridamalakalikadrlarnitayyorlashningsifatko‘rsatkichlaribo‘lib, bitiruvchilarningishgajoylashishdarajasibo‘lishizarur.

4. Ishsizlikdavomiyligininingyuqoriligi, buko‘rsatkichishsizlikmuddatinio‘rtacha 6-7 oygachacho‘zmoqda. Buningnatijasida, ishlabchiqarishdabandbo‘lmaganmehnatresurslarisalmog‘iningoshibborishibirnechao‘nminglabkishilarkunishvaqtiningyo‘qolishigaolibkelmoqda.

Ishsizliknidavomiyligininingyuqoriligi: bo‘shisho‘rinlarihaqidaaxborotlarningyetishmasligi; qonunchilikdako‘rsatilmaganortiqchahujjatlarningishberuvchilartomonidantalabetilishi; kadrlarnitanlashusullarimuddatiningcho‘zilibketishi; ko‘pchilikningbirxilkasblarbo‘yichamutaxassislikkaegaligi; kadrlarniqaytatayyorlashninguzoqmuddatligivaboshqasababl arnatijasidayuzagakelmoqda.

5. Kadrlarqo‘nimsizligininingyuqoriligi.

Korxonalardakadrlarqo‘nimsizligininingyuqoridarajadaekanliginiasosiysababl ariquyidagilardaniborat: ishhaqinikorxonafaoliyatiniyakuniynatijalaribilanbog‘lanmaganligi; transportvositalaridagichiptahaqiningoshishi; kadrlarningqisqarishi; ishjoylaridamehnatsharoitlariningyomonlashuvi; ishberuvchilartomonidanmehnatqonunchiligininingbuzilishivaboshqalar.

6. Ishizlovchifuqarolaruchunbo‘shishjoylarigatanlovlaro‘tkazishhaqidaaxborotlarolishningqiyinligi, ishberuvchilarningbo‘shishjoylarihaqidaaxborotlarnisirtutishi.

7. Kichikvaxususiytadbirkorlikniqo‘llab-quvvatlashvarivojlantirishdoirasidagimuammolar.

Bizningfikrimizcha, qishloqmehnatbozoriinfratuzilmasibarchasub’ektlari, shuningdekdavlatvanodavlatishbilanbandlikxizmatlariyuqoridakeltirilganqishloqmehnatbozoridagimuhimmuammolarningyechiminiviloyatishbilanbandlikxizmatlarid

oirasidasodirbo‘ladiganjarayonlargafaolta’sirko‘rsatishvanazoratqilishasosidaquyidagiishlarniamalgaoshirishlarizarur: ishsizlikniushlabturish, uningdavomiyliginiqisqartirish, ishchikuchigatalabvataklifo‘rtasidamuvozanatgaerishishnita’minlash, fuqarolarniishgajoylashtirishsamaradorliginioshirish, ishsizlarni, ayniqsa, ijtimoiyhimoyagamuhtojlarniijtimoiyjihatdanqo‘llab-quvvatlashnio‘zvaqtidato‘liqmiqyosdaamalgaoshirish.

Yuqoridatahlilqilinganma’lumotlarquyidagixulosalarniqilishgaimkonberadilar:

1) Kasb, mutaxassislik, amaliyishtajribasi, mutaxassislikbo‘yichaishtajribasiningmavjudligi, oilaviyholatirespondentlarningyoshigato‘g‘ridan-to‘g‘ribog‘liqbo‘ladi;

2) Biryoshliguruhdanboshqasigao‘tishdaba’zibirsavollargaayollarerkaklarganisbatanbarqarorroqjavobberadilar. Xususan, ayollarningishhaqidanqoniqmaganligisababliishdanbo‘shaganvaishbilanbandlikxizmatigaishonchningyuqoridarajasinibildirganqismitaxminandoimiydir. Erkaklaresabiryoshliguruhdanboshqasigao‘tishda, ushbusavollargajavobberaturib, ishhaqidannorozibo‘lganlarningoshibborayotganqisminivaishbilanbandlikxizmatigayuqoridarajadaishonuvchilarningpasayibboruvchiqismininamoyonqilganlar;

3) Hamerkaklarhamayollardaba’zibirmasalalardaishtiroketishimkoniyativaishtopishimkoniyatigaishonishdarajasiyuqoritendensiyadako‘zatiladi. Ammobunda 24-26 yoshlierkaklarvaayollarningjavobianchafarqlanadi. Buyoshdagierkaklarningbirinchisavolgajavoblari 18-23 yoshlierkaklarningjavoblarigayaqin, buyoshdagiayollarningikkinchisavolgajavoblari 27-29 yoshliayollarjavoblarigayaqin.

Qishloqyoshlariishsizligininguларniijtimoiy-siyosiyfaolligigata’siri.

Tadqiqotlarshuniko‘rsatmoqdaki, qishloqyoshlariishsizliginingdavomiyligivaularnipsixologikholatiningaloqasinitahlilqilishquyidagixulosalarniqilishgaimkonberadi:

1) ikkalajinsli, birlamchiishsiz 18-23 yoshliqishloqyoshlario‘rtasida “ishtopishdandeyarliumidiniyo‘qotganlar”ningulushiyuqoriroqbo‘ladi, bupsixologikholat 24-26 yoshlibirlamchiishsizlaruchunhamxosdir;

2) biroydankamroqishsizlarda “ishtopishdanumidiniuzganlar” kichikqismgaega, buyerda 24-26 yoshliqishloqyoshlariko‘proq, “bundankeyinhamishyokidaromadmanbasiniqidiribtopmoqchibo‘ladilar”, 27-29 yoshliqishloqyoshlariningesaasosan “yaqinkelajakdaishtopishgaishonchlarikomil”;

3) biroydanbiryilgachaishsizbo‘lganyoshlarningko‘pchiligi, 18-23 yoshliayollardantashqari, ishqidirishnidavomettirishgamoyilbo‘ladi.

IIBOBBO‘YICHAXULOSA

1. Tadqiqotlarshuniko‘rsatmoqdaki, amaldayoshlarishchikuchigatalabvataklifningumumiyvatakribiymuvozanatigaerishishqiyin. Yoshlarmehnatbozoriningkon’yunkturasiishchikuchinarxigabevositata’sirko‘rsatadi. Uo‘znavbatidaamaldagibozornarxlarigamuvofiqo‘zgaribturadi, qishloqyoshlarimuomalasohasidashaxsiyvaijtimoiyehtiyojlargamuvofiqma’lumyo‘nalishnishakllantiradi.

2. Hozirgikundarespublikamizqishloqyoshlariishchikuchlaritaklifiningmiqdoriungabo‘lganehtiyojningtalablarigato‘liqmoskelmaydi. Shuninguchunqishloqmehnatbozorikon’yukturasiniifodalaydiganikkitao‘zarobog‘langanguruhlardagiomillarvashart-sharoitlarholatinita’riflovchimiqdorvasifatko‘rsatkichlariniajratishzarur.

Birinchiguruhgaquyidagilarkiradi: iqtisodiyotagrarsektoriningholati; moddiy-texnikta’minotidarajasi;

ishlabchiqarishvaijtimoiyinfratuzilmaningrivojlanishholati, qishloqqurilishisanoati, shaxsiyyordamchixo‘jaliklarvauydaishlovchilarmehnatiningholati; ko‘pukladliiqtisodiyotningrivojlanishisharoitlaridafermerxo‘jaliklarifaoliyati, ijara, hissadorlik, xususiy, qo‘shmavaboshqaxo‘jaliklarniislohotqilinishidarajasi; tovarlarvaxizmatlar, sarmoyalar, qimmatliqog‘ozlarvailmiyishlanmalarbozoriningshakllanishidarajasi; tabiiyboyliklarningmavjudligivah.k.

Ikkinchiguruhgaesaquyidagilarkiradi: ma’lumoti, malakasivakasbniegallaganlikdarajasi; yuqorimalakaliqishloqkadrlarinitayyorlashbilanshug‘ullanuvchio‘quvyurtlariningh olati; mehnatgalayoqatliishbilanbandbo‘lganvabandbo‘lmaganqishloqyoshlarijinsibo‘yic hatuzilishi; ishhaqivaboshqamanbalardan, ayniqsa, shaxsiyyordamchixo‘jaliklaridanolinadiganmehnatdaromadlariningdarajasi; ishsizningijtimoiyvaruhiyholati; yollashbo‘yichaishtaklifqiluvchimehnatjamoasidagiijtimoiy-ruhiymuhit; milliy-etnikan’analarvaqishloqyoshlariningkasbiyharakatchanligivaboshqalar.

3. Bizningfikrimizcha, qishloqmehnatbozoridayoshlarishchikuchinisifatdarajasinivaraqobatbardoshliginio shirishuchun: kasbiyta’limberish, davlatishbilanbandlikxizmatitizimidayokishuxizmatyo‘nalishibo‘yichaboshqao‘qu vyurtlaridaqaytao‘qitishvamalakasinioshirishishlariniamalgaoshirish; ma’lumbirkasbdaishlovchiyoshlarniqaytatayyorlashvamalakasinioshirishfaoliyatini amalgaoshirayotgankorxonalarniimtiyozlisoliqlargatortilishinita’minlash; mavjudishchikuchibozoridagialohidaguruhdagiqishloqyoshlariningraqobatbardoshl iginioshirishuchunmaxsusdasturlarishlabchiqishvashukabiboshqachora-tadbirlartashkiletishnita’minlashlozim.

4. Qishloqmehnatbozoridayoshlarningishsizliginikamaytirishhamdaularningishbilanb

andliginioshirishbo‘yichaijtimoiy-iqtisodiyasoslangantakliflarvatavsiyalarishlabchiqishaniqsotsiologikso‘rovlaro‘tkazishningasosiymaqsadihisoblanadi. Qishloqyoshlariishsizligimurakkabvako‘pjihatlihodisadir. Shuninguchunqishloqyoshlariishsizliginikamaytirishgadoirtadqiqotlarningmaqsadlidasturiniishlabchiqishkattaahamiyatkasbetadi. Muammolivaziyatnio‘rganishbo‘yichaushbutadqiqotningmaqsadi – Samarqandviloyatidaqishloqyoshlariishsizliginingo‘zigaxosliginitushunishvao‘tkazilgansotsiologiktadqiqotlarningyakunlaribo‘yichaqilinganxuloslarasosidaijtimoiysalbiyoqibatlargaqarshitadbirlarrejasiniyaratishdaniborat.

III BOB. IQTISODIYOTNIMODERNIZATSIYALASHSHAROITIDAQISHLOQYOSHLARININGISHBILANBANDLIGINIOSHIRISHVATARTIBGASOLISHMEXANIZMLARI

3.1. Qishloqyoshlariningishbilanbandliginioshirishdamintaqaviymehnatbozorinitakomillashtirish

Mehnatbozorinisamaralishakllantirishharbirdavlatijtimoiy-iqtisodiysiyosatiniamalgaoshirishningengmuhimyo'nalishlaridanbirihisoblanadi. Uamaldagiqonunchilikdoirasidamuayyantartib-qoidalarniishlabchiqishhamdaishberuvchilarbilanyollanmaishchilaro'rtasidagishartnomamajburiyatlaribajarilishikafolatinita'minlashdaniboratdir.

RossiyaliktadqiqotchiN.V.Vyuxinamehnatbozorinitartibgasolish, ishbilanbandlikdarajasinioshirishuchunhozirgisharoitlardaquyidagimexanizmlardan foydalanishimkoniyatlarimavjudligigae'tiborniqaratadilar:

– ishberuvchilarniegiluvchanishvaqtirejimidamehnatqilishko'zdatutiladiganisho'rinlariyaratishgarag'batlantirish;

– muvaqqatijtimoiyishlarnitashkiletish;

– o'rindoshlikasosidaishlashnimuvofiqlashtirish;

– fuqarolarningboshqamintaqalardaishlashuchunko'chibborishlarinirag'batlantirish;

– ishjoylarinikvotalashmexanizminitakomillashtirish;

– mehnatgahaqto'lashningsubsidiyalashningturliusullariniqo'llash[1].

Mehnatbozorinitartibgasolishmexanizmlarigataalluqliilmiynazariyavaxulosalarnimujassamlashtirganholda, fikrimizcha, ularniquyidagiuchguruhgatasniflashmumkin:

1. Ijtimoiy-iqtisodiy. Bumexanizmlarmehnatbozoridaishgayollanuvchilar, ishberuvchilardavlatmanfaatlarinihamdaishkuchigatalabvataklifni,

---

[1]Vyuxina N.V. Bezrabotitsa v Rossii i mexanizm yeyo optimizatsii. Sbornik materialov 1-oy Vserossiyskoy nauchno-prakticheskoy konferensii. –Penza.:, 2002. -S. 50.

mehnatnitashkiletishvaungahaqto‘lashnimuvofiqlashtirishmaqsadlarigaxizmatqiladi.

2. Tashkiliy-huquqiy. Bumexanizmlarishbilanbandlikmunosabatlarinitartibgasolishhamdamehnatbozorifaoliyatiamaldagiqonunchilikkamuvofiqbo‘lishinita’minlashgaxizmatqiladi.

3. Psixologik. Bumexanizmmehnatbozoridaishbilanbandlikdarajasinioshirishuchunmehnatmotivatsiyasinikuchaytirishnita’minlashgaqaratilgan.

Hududiymehnatbozoridayoshlarningishbilanbandliginita’minlashningtashkiliymexanizmi 3.1-rasmdaaksettirilgan.

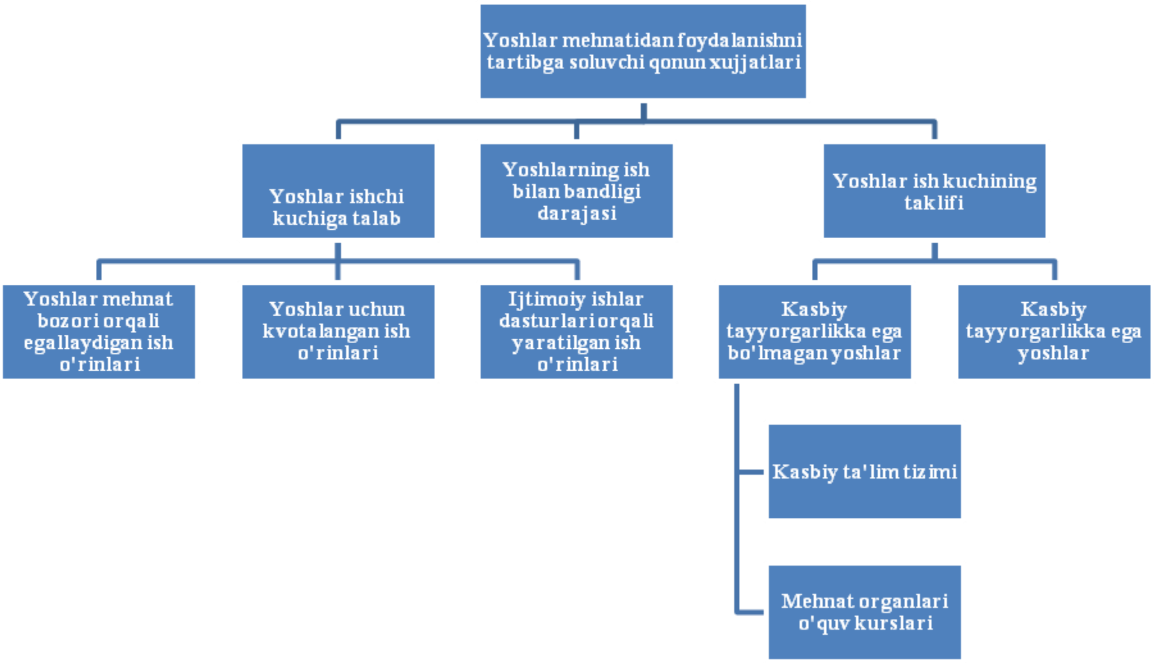

3.1-rasm. Hududiymehnatbozoridayoshlarniishbilan ta’minlashningtashkiliymexanizmi

Manba: Muallif tomonidan tuzilgan.

Yoshlarishkuchigatalabmehnatbozoridagibo‘shisho‘rinlaribilanbirqatordakvotalanganisho‘rinlarihamdaijtimoiyishlardasturlariasosidatashkiletilganisho‘rinlarinihamqamraboladi.

Yoshlarishkuchitaklifiesamehnatbozorigakasbiytayyorgarlikkaegabo‘lganholdahamdakasbiytayyorgarligibo‘lmasdanchiqayotganlardaniboratdir. Kasbiytayyorgarlikkaegabo‘lmaganlarnimehnatbozoritalabetayotganixtisoslikkakasbiyta’limmuassasalaridaham, mehnatorganlaritomonidantashkiletiladiganmaxsuskurslardahamo‘qitishmumkin.

Bizningcha, Samarqandviloyatimehnatorganlariyoshlarningishbilanbandligimuammolarinihaletishdaquyidagishaklvausullardanfoydalanishzarur:

– ta’limmuassasalarinibitiruvchilaruchunkafolatliisho‘rinlariyaratish;

– mintaqaviymehnatbozorlaridamavjudisho‘rinlarielektronma’lumotbazalariniyaratish;

– isho‘rinlariyarmarkalaritashkiletish;

– mahalliymehnatorganlariva “Kamolot” yoshlarijtimoiyharakatimintaqaviytuzilmalarihamkorligidayoshlartadbirkorliginiqo‘llab-quvvatlashmarkazlarifaoliyatiniyo‘lgaqo‘yish;

– talabayoshlaruchunmavsumiyishlarnitaklifetish;

– mehnatbozoridakasbvaixtisosliklargatalabdankelibchiqqanholdakasbgatayyorlashvaqaytatayyorlashniyo‘lgaqo‘yish.

Samarqandviloyatidayoshlarniishbilanta’minlashjarayonidaishtiroketuvchisub’ektlaro‘rtasidasamaraliijtimoiyhamkorlikmexanizminiyaratish, davlatvahududiyboshqaruvsohasidamazkurjarayonlarningmuvofiqlashtirilishiniyurituvchimexanizmlargabo‘lganishonchvaijobiymunosabatnishakllantirishvatakomillashtirishlozim. Bundayyo‘nalishdagichora-tadbirlarniamalgaoshirishdayoshlarsiyosatinimuvofiqravishdasamaraliamalgaoshirishinita’minlaydigandavlatorganlarifaoliyatinitakomillashtirish, yoshlartadbirkorliginiqo‘llab-quvvatlashvarag‘batlantirishtizimini, yangimaslahatmarkazlariniyaratishkabiyo‘nalishlardafaoliyatyuritishtalabetiladi.

Hozirgisharoitdajamiyatningasosiypotensialresursihisoblanganyoshlarnimehnatbozoridakasbiyharakatchanligivaraqobatbardoshliginioshirishningturliusulvavos

italarinijoriyetishzarur. Natijadaularjamiyatdao‘zo‘rninitopaolishiuchunasosyaratiladi.

Tadqiqotlarshuniko‘rsatmoqdaki, yoshlarningko‘pchiligi (62%i) o‘zlarinimehnatbozoridamuvaffaqiyatlio‘zo‘rinlarigaegabo‘lishlariuchunkasbiymalakalaridarajasiniyetarliemasdebhisoblaydilar. Bizningfikrimizcha, tadqiqotnatijalariyoshlaro‘rtasidaquyidagiustuvorkasbiyyo‘nalishlarnianiqlashgaimkonberdi:

– umumiykasbiytayyorgarlikdano‘tganlaro‘rtasida - oshpaz, vizajist, slesar-santexnik, savdoxodimi, sartarosh, avtoslesar, haydovchi, sekretar-referent;

– o‘rtamaxsus, kasb-hunarta’limimuassasalariningbitiruvchilario‘rtasida – menedjer, huquqshunos, reklamaagenti, sug‘urtaagenti, bankoperatori, dizayner, quruvchi, kompyutergrafikasidizayneri, farmatsevt, farmakolog;

– oliyma’lumotgaegayoshlaro‘rtasida – iqtisodchi, huquqshunos, moliyachi, tilshunos, vrach-stomatolog, psixolog, siyosatchi.

Bundanshundayxulosaqilishmumkinki, yoshlaro‘rtasidakasblarreytingiasosanbugungikunshart-sharoitlardankelibchiqqanholdashakllanadi. Iqtisodiyottarmoqlariinfratuzilmalariningchududiykesimidatezsur’atlardarivojlanibborishiyaqinkelajakdaboshqakasblargabo‘lganehtiyojniyuzagakeltiradi. Bundaykasblargaaxborottexnologiyalarimutaxassislari, ijtimoiyishxodimlari, marketolog, savdoagentlari, jamoataloqalarimenejerlari, “event” menejerlari, logistlar, autsorsingsohasidagimutaxassisliklarkiradi.

Shunita’kidlashlozimki, bizningcha, yoshlarningishbandliginita’minlashtiziminiboshqarishmexanizmiquyidagichora-tadbirlarniamalgaoshirishnizaruratetadi:

– korxonalardavadavlatidoralaridayoshlarnitanlovasosidaishjoylaribilanta’minlashvamehnatamaliyotlarinitashkiletish;

– yoshlargaishjoylarinikvotalashmaqsadidahududiymaqsadlibyudjetjamg‘armalarinitashkiletish;

– ta’limmuassasalaribitiruvchilariniishgajoylashtirishbo‘yichaishberuvchilar nirag‘batlantirishtiziminitakomillashtirish;

– yoshlaro‘rtasidakasbgayo‘naltirishfaoliyatiniamalgaoshirish;

– yoshlaro‘rtasidaishsizliknioldinioluvchichora-tadbirlarnishakllantirishvaamalgaoshirish;

– elektronvabosmaommaviyaxborotvositalariorqaliyoshlarniaxborotbilanta’minlash, mehnatbozorikon’yukturasito‘g‘risidaaxborotuslubiytiziminiyaratish;

– yoshlaro‘rtasidatadbirkorlikfaoliyatiniqo‘llab-quvvatlash, yoshlarningbiznesdasturlariniekspertlartomonidanto‘g‘ribaholashvaqo‘llab-quvvatlash.

Yoshlarningishbandliginiboshqarishningasosiyelementlaridanbiriyoshlaruchunisho‘rinlarinikvotalashninghududiymaqsadlibyudjetjamg‘armalarinitashkiletishdir. Mazkurjamg‘armaningmablag‘larinishakllantirishvasarflashO‘zbekistonrespublikasibyudjettizimiqonunchiligidoirasidavamahalliyhokimiyatorganlaririvojlanishdasturlarimiqyosidaolibborilishilozim. Byudjetjamg‘armasimablag‘larinimaqsadliravishdasarflashhududiyijrohokimiyatitomonidantasdiqlanganorganamalgaoshiradi.

Bizningcha, jamg‘armamablag‘larimaqsadlidasturlardagitadbirlarnimoliyalashtirishgayo‘naltirilishilozim:

1) Talabavao‘quvchiyoshlaruchunmaxsusishjoylariniyaratish;

2) Isho‘rinlarinikvotalashmaqsadidaaxborotvareklamavositalaridanfoydalanish;

3) Ishjoylarinikvotalashishlariningtashkiliytexnikta’minoti;

4) Yoshlargaishjoylariniyaratishmaqsadida “konsultativ” – maslahatishlariniolibborish, seminarvatreninglaro‘tkazish;

5) Hududiyiqtisodiytizimdao‘quvmuassasalaribitiruvchilariniishbilanta’minlovchikorxonalarnirag‘batlantirishtizimisoliqlardanozodqilish, kreditlash,

maqsadlibyudjetjamharmalaridandotatsiyalarajratishvaboshqakorxonalarfaoliyatiga ko‘maklashuvchiturliimtiyozlarberishtiziminio‘zichigaoladi.

Bizningfikrimizcha, yoshlartadbirkorligigako‘maklashishhududiytuzilmalariningasosiyfunksiyalarivavazifalarigaquyidagilarnikeltirishimizmumkin:

– yoshlartadbirkorligimuammolariyechimivayoshlarnio‘z-o‘ziniishbilanbandliginita’minlashuchunsharoitlaryaratishgayo‘naltirilganhuquqiyvame’yoriyhujjatlarniishlabchiqilishi;

– yoshlartadbirkorligifaoliyatiningtashkiliy, uslubiyvamaslahatta’minoti;

– yoshtadbirkorlarnio‘qitish, kasbgatayyorlashvaqaytatayyorlash;

– investitsionmanbalarniizlashvakreditresurslarniolishgako‘maklashish;

– yoshlartadbirkorliginingaxborotta’minotitiziminirivojlanishi.

Uchinchiblokyoshlartadbirkorliginitashkiletishvarivojlantirishbo‘yichatadbirlaryoshlarningbo‘shishvaqtivasportnirivojlantirishasosidaularningsog‘lomturmushtarzinita’minlashbo‘yichatakliflarnio‘zichigaoladi. Bundamoliyaviyimkoniyatlarchegaralangansharoitdadotatsiyako‘rinishidagichoralarniko‘ribchiqishzarur, natijadayoshishchikuchiviloyatdamadaniyvasportishlaridaqatnashishi, turistikfaoliyatvaboshqatadbirlardaishtiroketishimumkin.

To‘rtinchiblokreklama, bosmanashrlardayoshlarrubrikasi, yoshlartelekanaliniyaratishnatijasidayoshlarsiyosatiniaxborotta’minotibo‘yichaqo‘llab-quvvatlashgayo‘naltiriladi.

Beshinchibloktashkiliyvamoliyaviyta’minotmasalalarigayo‘naltirilishikerak. Birinchidan – buyoshlarnio‘qitishorqalio‘zlariningishlarinimustaqilochishsifatidanamoyonbo‘ladi. Ikkinchidan – turlinazoratorganlari, ya’nisoliqinspeksiyasivaboshqatashkilotlarbilanyoshlartadbirkorligifaoliyatidamurakkabvaziyatlaryuzagakelishinibartarafetishbo‘yichamaslahatberishnazardatutiladi. Uchinchidan –

buyoshlarkorxonasiuchunimtiyozliijarastavkasivaimtiyozlikreditlarbarilishinihisobga oladi.

Yuqoridagilardanshundayxulosaqilishmumkinki, mazkurtadbirlar “Yoshlartadbirkorligirivojlanishi” bo‘liminio‘zichigaoluvchihududiykompleksdasturlarnirivojlanishivakichikbiznesniq o‘llab-quvvatlashdoirasidarealizatsiyaqilinishizarur.

3.2.Qishloqyoshlarinimehnatgajalbetishdaishbilanbandlikkako‘maklashuvchi organlarfaoliyatlariningrivojlanishyo‘nalishlari

Yoshlarmehnatbozoridamunosabatgakirisharekanlar, o‘zlariuchunmaqbulishtopish, isho‘rni, shart-sharoitlari, kasb-korinufuzi, mehnatjarayoniningintensivligi, davomiyligibilanbog‘liqijtimoiy, iqtisodiyvahuquqiymuammolargato‘qnashkeladilar. Bugungiyoshlarningbozoriqtisodiyotisharoitlaridajamiyatdao‘zo‘rnilarinitopishlari, mehnatbozoritalablarigajavobberishgatayyorliklario‘zigaxosxususiyatlargaegadir.

Axborotmuhitininggloballashuvi, yuqoriturmushdarajasiandozalariningtezvakengtarqalishiyoshlarhayotiyehtiyojlari muttasilortibborayotganiholdaularniqondirishimkoniyatlariningcheklanganligisaba bliyoshlarbilanbog‘liqijtimoiyvaiqtisodiymuammolarniyanadao‘tkirlashtiradi.

OlimlardanYu.G.VolkovvaV.I.Dobrenkovyoshlarningo‘zkarerasito‘g‘risida gitasavvurlarinitahliletarekanlar, ularningaksariyatio‘zlariuchuniqtisodiyotningxususiysektorida, chetelfirmalariyokiqo‘shmafaoliyatbilanshug‘ullanishgamoyilbo‘lganlarko‘pchilik ekanliginiko‘rsatadilar[1].

Aynipaytdayoshlardamehnatmotivatsiyasijudakuchlibo‘lib, ularishhaqimiqdoriyuqoribo‘lganxizmatvazifalarinibajarishuchunqaytamalakaoshir

[1] Sotsiologiya molodeji: uchebnoye posobiye /Pod red.prof.Volkova Yu.G. –Rostov-Don.: «Feniks», 2001, -S.323.

ishga, kompyuterdaishlashnimukammalegallash, chettillarni, avtomobilhaydashnio‘rganishgatayyorliklaribilanajralibturadilar.

Yoshlarningmehnatgajalbetilishijarayonidaularnuqtainazaridanayrimkasbva ixtisosliklarningnufuzipasayganligiholdaboshqalari, aksincha, anchayuqorigako‘tarilganliginihamko‘rsatishdarkor. Buyerdagapumumanmalakalimehnatnufuzipasayganligito‘g‘risidaemas, balkiyuqorimalakatalabetuvchiixtisosliklardoirasidaustuvorliklaro‘zgarganligihaqi daketmoqda.

Yoshlarmehnatfaoliyatiningboshlanishiularninghayotidakasbgako‘nikishlar ibilanbog‘liqbo‘lgano‘zgarishlargasababbo‘ladi. Bungaengavvalo, yoshlarkelibqo‘shiladiganmehnatjamoasidagimuhit, ijtimoiy-kasbqadriyatlari, kasbfaoliyatiningtubjihatdanyangituri, ishlabchiqarishmunosabatlarixususiyatlarivaboshqaomillarta’siretadi.

E.F.ZeervaE.E.Simanyukyoshlarmehnatfaoliyatigakirisharekanlar, egallagankasblarikorxona, mehnatjamoasidagihaqiqiyvoqeliksharoitlaridaturlimuammolargaduchkelinishioqib atidaulardabuo‘zaromunosabatlarhattohayotiytanglikkasababbo‘lishimumkinliginit a’kidlaydilar[1].

Umumanolgandayoshlarningmehnatbozorigachiqishibirnechabosqichniqam raboladi:

Dastlabkibosqich:

1. Kasbtanlash.
2. Kasbvaixtisoslikniegallash.

Faolbosqich:

1. Faoliyatturinitanlashvaishjoyiniizlash.
2. Ishgajoylashish.
3. Mehnatfaoliyatigakirishish, ishgako‘nikish, ishjoyidao‘rnashibolish (yokiboshqaishjoyiizlash).

---

[1]Zeer E.F., Simanyuk E.E. Krizisi professionalnogo stanovleniya lichnosti //Psixologicheskiy jurnal. –M.:1997, № 6, -S. 38.

Kasbiytayyorgarlikkaega, o‘rtamaxsusyokioliyma’lumotliyoshlarmehnatbozorigachiqqandastlabkibosqichida yuksaknazariybilimlarniegallganlariholdaamaliyko‘nikmalarvaishlabchiqarishtajribasigaegabo‘lmaydilar. Shusababliishberuvchilarularniishkuchisifatidayuqoribaholamaydilar.

Yoshlardaesabo‘lajakisho‘rni, mehnatsharoitlarivamazmuniayniqsaishhaqimiqdorigatalabnihoyatdakattabo‘ladi. Bu – ishberuvchiningyoshlargaishkuchisifatidagibahosibilanyoshlarningo‘zlario‘zlarinibaholashlario‘rtasidaziddiyatniyuzagachiqaradi. Xuddianashuyoshlarningishbilanbandliginita’minlashdagiengjiddiymuammolardan birihisoblanadi.

Yoshlarniishbilanta’minlashdaularningma’lumotikattaahamiyatgaegadir. Ilm-fanjadaltaraqqiyetayotgan, ishlabchiqarishgaengzamonaviytexnologiyalarjoriyetilayotganbugungikundaishkuchima’lumotivamalakasihalqiluvchiahamiyatkasbetmoqda.

Jahonbankima’lumotlarigako‘raG‘arbiyYevropamamlakatlarimilliyboyligitarkibidaasosiyishlabchiqarishfondlari (binovainshoatlar, mashinavadastgohlar) hamdatabiiyresurslar 23,2 % ni, insonkapitaliesa 74,0 % nitashkiletadi.

ShumezonlarnuqtainazaridanO‘zbekistondahamta’limdarajasijahondaengyuqorilardanbirihisoblanadi. Mamlakatdahar 1000 nafarishbilanbandkishiga 948 nafarma’lumotli, shujumladan 127 nafarto‘liqsizo‘rta, 480 - o‘rta, 199 - o‘rtamaxsus, 142 nafaroliyvato‘liqsizoliyma’lumotlito‘g‘rikeladi.

2000 yildayoqO‘zbekistondata’limdarajasiengtaraqqiyetganmamlakatlardarajasigayetdi. Hozirgivaqtdamamlakataholisining 21,0 % umumta’lim, o‘rtamaxsusvaoliyta’limmuassasalaridao‘qimoqda.[1]

[1]Yusupova Sh.Investitsii v chelovecheskiy kapital // Jurnal «Rinok, dengi i kredit», 2007, № 4. -S.47-48.

YUNESKOma'lumotlarigako'rauchinchimingyillikdaharbirishchikamidako llejbitiruvchisihajmidagibilimgaegabo'lishikerak.

Samarqandviloyatimehnatorganlaritomonidanishsizsifatidarasmiyro'yxatga olinganlarningtahlilimehnatbozoridakafolatliishgaegabo'lishdaoliyvao'rtamaxsusm a'lumotlimutaxassislarningimkoniyatlarikengroqekanligidandalolatberadi.

3.2.-jadvaldanko'rinibturibdiki, ishsizlarningumumiytarkibidaoliyma'lumotlilaratigi 2,3 % nitashkiletadi. Shubilanbirgato'liqsizo'rtama'lumotlilarhamjudaozchilik – 2,8 % daniborat. Bumamlakatdato'liqmajburiyta'limmuvaffaqiyatlijoriyetilganligininingamaliyifodasi dir.

3.2-jadval

Samarqandviloyatimehnatorganlarida 2014yil 1 yanvarholatigako'ra, ishsizsifatidaro'yxatgaolinganlarningma'lumotibo'yichatarkibi

Viloyattumanvashaharlari	Ro'yxatgaolinganishsizlarumumiysoni	Shujumladan			
		Oliyma'lu-motli	O'rtamaxsusma'lu-motli	O'rtaumum-ta'limma'lu-motli	To'liqsizo'rtama'lu-motli
Tumanlar					
Oqdaryo	33	1	8	23	1
Bulung'ur	391	9	95	275	12
Jomboy	68	2	16	48	2
Ishtixon	49	1	12	34	2
Kattaqo'rg'on	95	2	23	67	3
Qo'shrabod	66	2	16	46	2
Narpay	105	2	24	74	5
Payariq	119	3	29	84	3
Paxtachi	61	1	16	43	1
Pastdarg'om	109	3	28	77	3
Samarqand	615	14	152	432	17
Nurobod	55	2	14	39	0
Urgut	5	0	1	4	0
Tayloq	146	3	36	103	4
Shaharlar					
Samarqand	101	2	26	71	2
Kattaqo'rg'on	48	1	12	34	1
Viloyatbo'yicha	2066	48	508	1454	58

Manba: Samarqandviloyatistatistikaboshqarmasima'lumotlari

Bugungisharoitdaiqtisodiyotnirivojlantirishdainsonkapitaliningahamiyatini AmerikaQo‘shmaShtatlaritajribasiyaqqolko‘rsatibturibdi. Buyerdaishbilanbandmamlakataholisiumumiysonidanilm-fanvayuqoritexnologiyalarsohasidamashg‘ulbo‘lganlarning 8,0% yalpiichkimahsulothajmining 20,0% niyaratmoqdalar. UmumanAQShdaishbilanbandaholining 66,0% oliyyokito‘liqsizoliyma’lumotgaega. Hukumatbuko‘rsatkichni 90,0% yetkazishrejalarigaega[1].

ViloyatMehnatvaaholiniijtimoiymuhofazaqilishBoshboshqarmasi, O‘rtamaxsus, kasb-hunarta’limiboshqarmasi, respublikaSavdo-sanoatpalatasihududiybo‘limi, “Kamolot” yoshlarijtimoiyharakativiloyatbo‘limikengashihamdatumanvashaharhokimliklaribilanhamkorlikdakasb-hunarkollejlarinegizidashuyerdagikorxona, tashkilotvamuassasalarjalbetilganholdaharoydamuntazamravishdabo‘shisho‘rinlari yarmarkalarinio‘tkazmoqda.

Kasb-hunarta’limitizimidagibilimyurtlariningbitiruvchilario‘qishmuddatitugagandanso‘ng, aksariyathollardaishbilanbandlikmuammosigaduchkelmoqdalar. Bungasababbitiruvchilarningmehnatbozoridatezdao‘zlarigaishtopishlariningqiyinligidir.

Bumuammoniturlichayechishmumkin: mustaqilravishdakeraklibo‘lganishaxtarish, ishbilanbandlikxizmatlarigamurojaatqilish, turlikadrlaragentliklari, xususiymehnatbirjalarigahamdaboshqatashkilotlargamurojaatqilishvahokazo.

Yoshlarniishbilanta’minlashgaoidmuammolariniyechishdayoshfuqarolarniishbilanbandlikningfaolshakllarigakiruvchiisho‘rinlarinikvotalash, “Yoshlaramaliyoti”,

[1]O‘zbekistonda ta’lim: talab va taklif mutanosibligi. Inson taraqqiyoti to‘g‘risida ma’ruza.-T.: BMT taraqqiyot dasturi, Iqtisodiy tadqiqotlar markazi, 2008, -B. 41.

shaharvatumanbo‘shisho‘rinlariyarmarkalarinio‘tkazishkabitadbirlarmuhimrolo‘ynaydi.

Mehnatvaishbilanbandlikorganlari "Yoshlaramaliyoti"gayo‘naltiriladiganishsizyoshlarsoni, mehnatbozoridamavjudshart-sharoit, ishsizyoshlarningtarkibi, byudjetmablag‘larimiqdorinianiqlaydi.

Bizningcha, "Yoshlaramaliyoti" doirasidaamalgaoshiriladigantadbirlar, mutaxassis - ustozlarningishhaqlarini, ishberuvchilarningharajatlariniqismanmoliyalashtirishmaqsadliajratmalarko‘rinishidaishbilanbandlikkako‘maklashishjamg‘armasiyokibyudjethisobidanamalgaoshirilishizarur.

Shartnomalarmoliyaviyjihatdanbarqaror, rivojlanishistiqbollarimavjudhamdakelajakdaishlabchiqarishhajmikengaytirilishiko‘zdatutilgankorxonalarbilantuzilib, joriymehnatqonunchiligitalablariasosidaolibboriladi.

Ishsizyoshlarnivaqtinchalikyoshlarisho‘rinlarigaqabulqilishgarozilikbildirgankorxonalarbilanhududiymehnatvabandlikorganlarivaqtinchalikisho‘rniyaratishto‘g‘risidashartnomatuzishadi.

Shartnomadaquyidagiholatlar, ya’nivaqtinchalikishgajalbetiladiganishsizlarsoni, ishsizlaro‘qitilishilozimbo‘lgankasblar (mutaxassisliklar) ro‘yxati, ishlabchiqarishdakadrlartayyorlashnamunaviydasturidankelibchiqqanholda, harbirishsizgaoidindividualo‘quvrejasiishlabchiqishhamdayoshlarnikasbiymalaka, bilimvako‘nikmalarbilanta’minlashmajburiyatio‘zaksinitopadi.

"Yoshlaramaliyoti" doirasidakorxonalargaberiladiganyo‘llanmalarasosan 16-29 yoshdabo‘lgan, uzoqvaqtmobaynidaishsizbo‘lganlargaberiladi. Bundaishsizfuqaroniuyokibuishgaqabulqilishto‘g‘risidagiqarorniishberuvchiningo‘ziqabulqiladi. Ishchibilanmuddatlimehnatshartnomasi (6 oy) tuzilib,

ungako‘raishchiningkasbi, mutaxassisligi, funksionalmajburiyatlarianiqlanadivamehnatdaftarchasidaqaydetiladi.

Ishberuvchilaruchun “Yoshlaramaliyoti” – yoshmutaxasislartanlashimkoniyatibo‘lib, buorqaliularyoshlargahammoliyaviy, hampsixologikko‘makberishadi. Ko‘pginayoshlarshartnomamuddatiningtugaganidanso‘ng, shukorxonaningo‘zidaasosiyisho‘rinlarigaqabulqilinadi, qolganlariesakeraklimalakagaegabo‘lib, o‘zlarigama’qulbo‘lganisho‘rinlariniqidirishadi.

Bizningcha, ta’tildavrlaridayoshlarnivaqtinchalikisho‘rinlaribilanta’minlashchora-tadbirlariolibborilshikerak. Bunaqaishlargajalbetishdaasosanboquvchisiniyo‘qotgano‘smirlar, ota-onasiishsizbo‘lganyoshlar, oilasito‘liqsiz, nogiron, ko‘pbolali, tarbiya-mehnatkoloniyalaridanozodetilgan, voyagayetmaganlarishlaribo‘yichakomissiyaro‘yxatigaturgano‘smirlarboshqalarga nisbatanko‘proqehtiyojsezadilar.

Ishbilanbandlikkako‘maklashuvchinodavlattashkilotlariningkamligihamdau lartaklifetayotganxizmatlarko‘laminingkichikligiyoshlarningishbilanbandligigata’si ro‘tkazishgaqodiremas.

Kadrlaragentliklariningaksariyatqismidavlatishbilanbandlikmarkazlarining ma’lumotlarbazasidanfoydalanishadi. Ularningbirqismifaqatginayollanmaxizmatchi (farrosh, enaga, tarbiyachi, haydovchivahokazo)larniqidirishbilanshug‘ullanadi. Shungaqaramasdan, mehnatbozoridasamaraliisholiborayotgantashkilotlarhambor. Samarqandshahridafaoliyatyurituvchi “imtc&Metropolis” kadrlaragentligivakantisho‘rinlarito‘g‘risidagioperativma’lumotlarnibepulmaslahat tariqasidatarqatishvaqabulqilishmarkazisifatidaisholibboradi.

Xulosaqilibaytishmumkinkiishchivamutaxassilartayyorlashdasturihamdamehnatbozoridagitalabo'rtasidanomutanosiblikmavjud. Bumasalaningyechimirespublikamehnatvabandlikorganlari, korxonavatashkilotlarhamdao'quvyurtlaritomonidanbiryuqoridaqaydetilganmuammobo'yichabirkelishuvgakelishdir.

3.3. Qishloqyoshlariishsizliginikamaytirishningijtimoiy-iqtisodiymexanizminitakomillashtirishyo'nalishlari

Iqtisodiyotningbarchasektorlaridagitarkibiyo'zgarishlarhozirgisharoitdaqishloqmehnatbozoridaishchikuchigatalabvataklifiningyangiharakatinibelgilovchieng muhimiqtisodiyshartlardanhisoblanadi. Bularqaytaishlashsanoativaxizmatko'rsatishtarmoqlaridayangiishjoylariniyaratishnivaqishloqhududidaijtimoiy-iqtisodiyrivojlanishidasifato'zgarishlarnivujudgakeltiradi. Bundaysharoitlardabirtomondan, qishloqmehnatbozoriningyangisegmentlariagrosanoatmajmuasivaijtimoiy-ishlabchiqarishinfratuzilmasiningko'psonlimehnattalabqiladigantarmoqlarivaishlabchiqarishbo'g'inlariniqamrabolsa, boshqatomondan, iqtisodiyotningan'anaviysektorlaridabozormunosabatlarinivujudgakeltiradivarivojlanadi.

Qishloqmehnatbozoridayoshlargabo'lgantalabvataklifnisbatiniyaxshilanishigatabiiy-iqlimsharoitlarimuhimrag'batlantiruvchiomilbo'libxizmatqiladi. Yuqoriunumdorqishloqxo'jaligiyerlaridavayetarlichasuvbilanta'minlanganyashashjoylaridaishchikuchiko'proqjamlanadivaishchijoylarinormalfaoliyatko'rsatadi. Yangiishjoylariniyaratishvaishlabturgankorxonalarnikengaytirishyo'libilanishchikuchigatalabvataklifo'rtasidagimuvozanatnita'minlashgama'lumdarajadaimkoniyatlar vujudgakeltirildi. Bularesamehnatresurslariningortiqchadarajasini, demak, qishloqyoshlariishsizlikmiqyosinihamkeskinkamaytirishgabevositata'siretadi.

Bizningfikrimizcha, qishloqyoshlariishkuchigatalabningoshishiniasoslovchiomillarquyidagilardaniborat: noqishloqxo‘jaligitarmoqlardayangiishjoylariniyaratish, mehnatqo‘llaniladiganamaldagimintaqalarnitexnikqaytajihozlash, modernizatsiyalash, qaytata’mirlash, xorijiysarmoyalarnijalbqilish, yangiyerlarnio‘zlashtirish, qaytaishlashsanoati, xizmatlarko‘rsatishvashaxsiymehnatfaoliyatiko‘laminikengaytirish, kichikbiznesvaxususiytadbirkorlikhamdakasanachiliknirivojlantirishvaboshqalar. Shubilanbirvaqtdaqishloqyoshlariishchikuchigataklifnivaqishloqxo‘jaligiishjoylarigaehtiyojnipasaytiruvchiomillarvujudgakeladivaularta’sirqilaboshlaydi: shaxsiyyordamchixo‘jalik, yakkamehnatfaoliyati, xususiytadbirkorlikvao‘z-o‘zinibandqilishningboshqasohalarinirivojlantirish, ishbilanbandqilishningboshqasohalarinirivojlantirish, ishbilanbandlikningegiluvchanvanostandartshakllarinikengaytirish, ishlabchiqarishvamehnatnitashkilqilishningbozorusullarinitadbiqetish, inflyatsiyavaishsizliknipasaytirish, mahalliykadrlarningmobilligini(safarbarligini) hamdamalakasinioshirishvaboshqalar.

Ishberuvchilarmalakasiningpastligivaulardatadbirkorlikkatajribako‘nikmalariyetishmasligiqishloqmehnatbozoriningshakllanishiyo‘lidajiddiyto‘siqbo‘libxizmatqilmoqda. Bumuammolarniijobiyhalqilishuchunqishloqtadbirkorlaribiznes, marketing, menejment, bankishi, agrotexnikakabifanlarnimukammalbilishlari, agrasanoatmehnatinihalqiluvchiliko‘rninitushunishlarivauniboshqaharqandaymehnatdanyuqoribaholayolishlariuchunma’lumvaqtvasharoitlarkerak.

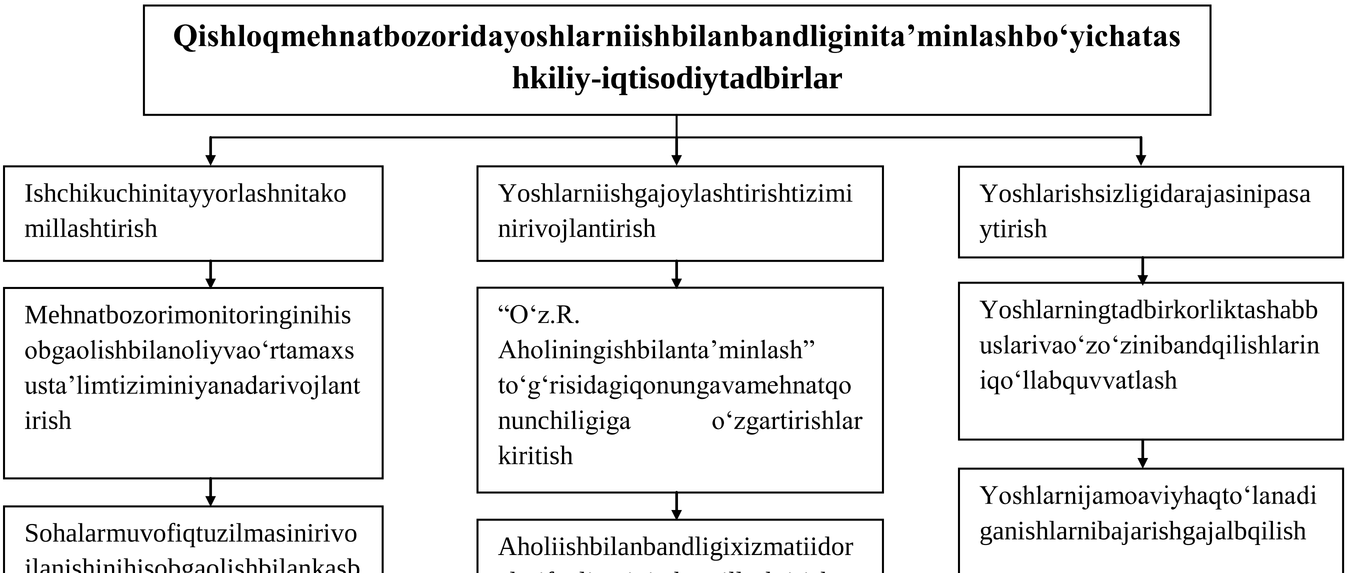

3.2-rasm. Samarqandviloyatidagiqishloqmehnatbozoridayoshlarishbilanbandliginirivojlantirishbo‘yichatashkiliy-iqtisodiytadbirlar*

*Manba: Muallifomonidanishlabchiqilgan

Qishloqdagiyoshlarmehnatbozorinirivojlanishiniistiqbollashtirishuningkeskinligikuchayishiniko‘rsatarekan, yaqinvaqtlarichidaqishloqyoshlariningishbilanbandliginioshirishbo‘yichatadbirlar majmuasiniishlabchiqishzarur. Tegishlitashkiliy-iqtisodiytadbirlartizimi 3.2-rasmdaberilgan. Ulardanasosiylarinita’riflaymiz.

Ishchikuchinitayyorlashnitakomillashtirishvauniishgasamaralijoylashtirishmasalalariniko‘ribchiqaturib, ta’kidlashkerakki, oliyvao‘rtamaxsuso‘quvyurtlaridaquyidagimutaxassisliklargao‘qitishzarur: menejer, marketolog,

qimmatbahoqog‘ozlarbilanishlashvabojxonayuklarinidiklaratsiyalashbo‘yichamutaxassis, sud-huquqiy, buxgalteriyavainvestitsiyaloyihalarnistrategikrejalashtirish, KTBYUquyidagikasblarvamutaxassisliklargao‘qitishlarikerak: sanoatdizayni, nonvoyxona, muqovalashvamashinadayozishmoslamaningegasi, sug‘urtavareklamaagenti, menejer, ekspeditor.

Tadqiqotlarko‘rsatishicha, hozirgivaqtdaSamarqandviloyativauningbirnechatumanlaridademografikjarayonlarningmurakkablashuvi, buningnatijasidademografikbosimningyuqoriligiqishloqyoshlariniishbilanbandliginita’minlashmuammosinikeskinlashtirmoqda. Buesategishliravishdatumanbandlikkako‘maklashishmarkazlariqoshidayoshlarmehnatbirjasivauningfiliallarinitashkilqilishzaruriyatiyuzagakelmoqda.

Bizningfikrimizcha, mehnatbirjasiishbilanta’minlashDavlatjamg‘armasivaSamarqandviloyatiyoshlarishlaribo‘yichaqo‘mitaningmablag‘larihisobigatashkilqilinishikerak. Quyidagilaruningasosiyvazifalaribo‘lishikerak:

– tashkilotlar, korxonalardayoshlarvao‘smirlarniishgajoylashtirish, ulargakasbiyyo‘naltirish (kasbiymaslahatlarberish, kasbiyyaroqliknitestdano‘tkazishvaboshqalarbo‘yichaxizmatko‘rsatish) bo‘shisho‘rinlariaxborotlarbankiningma’lumotlarinitaqdimetish;

– qishloqxo‘jaligida, savdovaxizmatko‘rsatishsohasidavaqtinchavamavsumiyishgajoylashtirish, haqto‘lanadiganjamoatishlarinitashkilqilish; o‘smirlarishlari (dorivoro‘simliklarniterish, bolalarvao‘smirlarijodimarkazlaribilanishlash, aholiningxususiybuyurtmalaribo‘yichaqisqamuddatliishlarnibajarish)nitashkilqilish;

– Samarqandviloyatiboshqaruvidoralarivamuassasalaribilanyoshlarmehnatbirjasiningo‘zaroaloqasi (loyha) ishlarnibajarishvaboshqalar;

– KHK, o‘rtamaxsuso‘quvyurtlarivaOO‘YUtalabalariuchunamaliyotnitashkilqilish; bo‘shisho‘rinlaryarmarkasinio‘tkazish; qishloqyoshlarinimehnatvaijtimoiy-psixologikmoslashuviningo‘quv-uslubiyvaishmarkazlarinitashkilqilishgarahbarlikqilish.

Oliyvao‘rtamaxsuso‘quvyurtlaribitiruvchilariniishgajoylashtirishnita’minlashmaqsadlaridaviloyatningbarchatumanlarida “Yoshlaramaliyoti” debataluvchidasturdankengfoydalanishzarur, undakorxonabitiruvchibilanmuddatlishartnomatuzadi, uniushlabturishbo‘yichaharajatlarto‘liqligichayokiqismanbandlikxizmati (mehnatbirjasi)ningzimmasigayuklanadi. Keyinmehnatfaoliyatijarayonidao‘ziniijodiytomondanko‘rsatganyoshmutaxassisyokiishchidoimiyishgao‘tkazilishimumkin.

O‘quvyurtlaribitiruvchilarinimehnatbozoridayaxshiroqmoslashishlariuchunviloyatvatumanlardarajasidabiryilda 2 martadankambo‘lmaganholdamehnatbirjasimutaxassislariningrahbarligiostidabandlikxizmati, yoshlarishlaribo‘yichaqo‘mitalar, o‘quvyurtlarivakillarivaishberuvchilarnijalbqilishbilanishchivao‘quvchiisho‘rinlariyarmarkasinio‘tkazishmaqsadgamuvofiqdir. Yarmarkadaqishloqyoshlarigabo‘shisho‘rinlaribanki, psixologikvakasbiymaslahatlarberishshahobchalarigakirishta’minlanishikerak. Bundaaxborotlarbankidao‘quvyurtlario‘quvchilarivabitiruvchilarinitestdano‘tkazishnatijalarinibo‘lishimaqsadgamuvofiqdir.

Yoshlartadbirkorligikabitushunchahozirgizamonatamashunosligidaumumankengqo‘llanilmaydi. Ammometodologiknuqtainazardanyoshlartadbirkorliginingmohiyatinito‘g‘ritushunishquyidagisabablargako‘rakattaahamiyatgaega:

1. Yoshlartadbirkorligiiqtisodiyjarayonlarnirivojlanishidagiyangiyo‘nalishsifatidayoshlarishbilanbandligimuammosinisamaralihalqilishgaimkonberadi;

2. Yoshlartadbirkorligigadavlatniqo‘llab-quvvatlashihamdaunifaoliyatyuritishinirespublika, mintaqavamunitsipialdarajadahisobgaolinishivatahlilqilinishizarur.

3. Yoshlartadbirkorliginirivojlanishivaunifaoliyatyuritishijarayoniharajatlar bilanbog‘liqvamablag‘lardanmaqsadlifoydalanishnidavlatvamunitsipialidoralartomonidannazoratqilinishinitalabqiladi;

4. Yoshlartadbirkorliginiiqtisodiy, xuquqiyvaijtimoiyhimoyasiningyo‘qligijiddiysalbiyoqibatlargaolibkelishimumkin;

5. Yoshlartadbirkorligifaoliyatning, ayniqsa, xatarlitusoladi, agardauinsofsizraqobat, ma’muriyto‘siqlarvaboshqasalbiyholatlarmavjudbo‘lsa.

Yoshlarishbilanbandliginitartibgasolishmexanizminingkeyingielementiyoshlartadbirkorligivaaniqxududdayoshlarkorxonalarinitashkilqilishamaliyotinirivojlantirishbilanbog‘liq.

Dissertatsiyamuallifiningnuqtainazarigako‘ra, qishloqyoshlaritadbirkorliginitashkilqilishvarivojlantirishbo‘yichabarchatadbirlarbirnechabloklarko‘rinishidataqsimlanishimumkinvahududiyboshqaruvvamahalliyo‘zinio‘ziboshqarishningbarchaidoralarigayoyilishlarikerakhamdaharxiltashkiliy-huquqiyshakllardagitashkilotlarvakorxonalargataklifqilinishlarikerak. Birinchibloknihokimiyattuzilmalariningyoshfuqarolarvayoshlarjamoattashkilotlaribilano‘zarohamkorliginikuchaytirishgabag‘ishlashizarur. QishloqyoshlariKengashlarinitashkilqilishzarur, ularhokimiyatidoralarigaqishloqyoshlariningfikrlarinibilishgaimkonberadivaboshqatomondanesa, ularnibarchadarajalardahokimlikqarorlariniqabulqilishdaishtiroketishlarigako‘maklashadi.

Masalalarningikkinchiblokiniishbilanbandlik, ishgajoylashtirishvaqishloqyoshlaritadbirkorliktashabbuslarigako‘maklashishmuammolarigabag‘ishlashkerak. Qishloqyoshlariqo‘shimchaishhaqiga, shaxsiyfaoliyatiniyuritishgako‘maklashishzaruriyatiniboshdankechiradilar,

shuninguchunularningtadbirkorligitashabbuslariqo‘llab-quvvatlanishi, yoshkishilarnianiqishbilanmashg‘ulqilish, ulargao‘zlarigaengqiziqarlibo‘lgannarsanitaklifqilishkerak.

Qishloqyoshlaritadbirkorliginiqo‘llab-quvvatlashninghududiytuzilmasiniloyihalashtirishdaquyidagijihatlarnihisobgaolish zarur:

1. Tuzilmaningmaqsadinibelgilash: qishloqyoshlarinio‘zinio‘ziishbilanbandqilishinirivojlantirish, tadbirkorlikfaoliyatiorqaliyoshlaruchunishjoylarinitashkilqilishvatadbirkorlikloyihalariniamalgaoshirish; qishloqyoshlariningsanoatishlabchiqarishixizmatlarisohasidagiishtiroki.

2. Qulaytashqisharoitlarningmavjudliginibelgilash: tumanlardagikichiktadbirkorlikningholativarivojlanishi; tegishliinfratuzilmaningmavjudligi; hududiybirliklarma’muriyatiningkichikbiznesniqo‘llab-quvvatlashsohasidagiqulaysiyosati; ma’muriyatvaboshqatuzilmalartomonidanmintaqaviytuzilmanitashkilqilinishiniqo‘llab- quvvatlash.

3. Qishloqyoshlaritadbirkorligigako‘maklashishtuzilmasifaoliyatinitashkilqilishuchunjamoaningmavjudliginibelgilash; xodimlarningishtajribasivamalakasi, yoshlartadbirkorliginiqo‘llab- quvvatlashsohasidaishlashistagi.

4. Inshootlarvatexnikresurslarningmavjudliginibelgilash: ofisinshootiningmavjudligi, ishlabchiqarishinshootiningmavjudligiyokikelajakdaolishimkoniyati, telekommunikatsiyalargakirish.

5. Moliyalashtirishimkoniyatlari; ma’muriyat, mintaqaviydavlatvanodavlattuzilmalar, ishlabturuvchikorxonalar, sarmoyadorlartomonidanhududiydasturlarishlabchiqilishi.

6. Qishloqyoshlaritadbirkorligigako‘maklashishtuzilmasinifaoliyatyutirishmexanizminishakllantirish: ichkitashkiliytuzilmaniqurish; yoshtadbirkorvauningkorxonasibilanko‘maklashishtuzilmasiningo‘zarohamkorligichizmasiniishlabchiqish.

Bizningfikrimizcha, qishloqyoshlaritadbirkorligigako‘maklashishhududiytuzilmalariningasosiyxizmatlarivavazifalariquyidagilardaniboratbo‘lishikerak:

– qishloqyoshlaritadbirkorligimuammolarinihalqilishvayoshlarnio‘zinio‘ziishbilanbandqilishlariuchunsharoitlaryaratishgaqaratilganhuquqiy-me’yoriytashabbuslarvahujjatlarnishakllantirishvaishlabchiqish;

– qishloqyoshlaritadbirkorligifaoliyatiniofisli, tashkiliy, uslubiyvamaslahatlita’minlash;

– qishloqyoshlaritadbirkorlarinio‘qitish, tayyorlashvaqaytatayyorlash;

– investitsionmanbalarniqidirishvakreditresurslariniolishdako‘maklashish;

– yoshtadbirkorlarniaxborotlita’minlashtiziminirivojlantirish.

Qishloqyoshlaritadbirkorliginitashkilqilishvarivojlantirishbo‘yichatadbirkorlarninguchinchiblokio‘zichigayoshlarningsog‘lomturmushtarzi, sportvadamolishnirivojlantirilishinita’minlashbo‘yichaolishimumkinvakerak.

Undacheklanganmoliyaviyimkoniyatlargaegabo‘lganholda, qishloqyoshlarimadaniyvasporthayotidafaolishtiroketish, turistiksayohatlarvaboshqatadbirlardaishtiroketishuchundotatsionharakterdagitadbirlarniko‘zdatutishzarur.

To‘rtinchiblokniyoshlarsiyosatiniaxborotliqo‘llab-quvvatlash, yoshlartelekanali, bosmanashrlardayoshlarsahifalarini, tashqireklamaniyaratishgayo‘naltirishkerak. Masalalarningbeshinchiblokitashkiliyvamoliyaviyte’minlashgategishlibo‘lishikerak. Hammadnavvalbuyoshlarnio‘zishlariniqandayochishgao‘rgatishdir. Ikkinchisi – harxilnazoratqiluvchiidoralar,

soliqxizmativaboshqalarbilanmurakkabvaziyatlarvujudgakelgandamaslahatlarberishdir.

Uchinchidan – buyoshlarkorxonalariuchunimtiyozliijarastavkasi, imtiyozlikreditlardir.

Bundanquyidagixulosakelibchiqadiki, ushbutadbirlarkichiktadbirkorliknirivojlantirishvaqo‘llab-quvvatlashninghududiymajmuaviydasturidoirasidaamalgaoshirilishikerak.

IIIBOBBO‘YICHAXULOSA

1. Qishloqyoshlariishbilanbandliginita’minlashinfratuzilmasi – yoshlarningishbilanbandligigako‘maklashuvchitashkiliytuzilmalarni, normativ-huquqiymuhitnio‘zichigaoladi, ularqishloqyoshlariishchikuchigatalabvataklifo‘rtasidagiengsamaralihamkorliknita’minlovchiiqtisodiy-moliyaviyhamdaaxborotmexanizmlarnivujudgakeltiradihamdaularningoqilonaishbilanbandliginishakllanishivaishsizliknikamayishigabevositata’siretadi.

Bizningcha, ishbilanbandlikxizmatiorganlarifaoliyatilariningturlidarajalarinio‘zichigaoluvchiva belgilangan, bir-birigayaqinmasalalarnibajarilishinita’minlovchiqishloqyoshlaribandliginita’minlashbo‘yichafunksionaltuzilmalariningyaratilishimehnatbozoridayoshlartadbirkorliginiqo‘llabquvvatlashbo‘yichasamaralidavlatsiyosatiniyuritishningtashkiliy-iqtisodiyasosibo‘libhisoblanadi.

2. Qishloqyoshlariishchikuchiraqobatbardoshliginioshirishmehnatbozoridaularningishchikuchigabo‘lgantalabvataklifsifatinioshirishga, milliydaromado‘sishigavadavlatningijtimoiy-iqtisodiyrivojlanishigaolibkeladi. Qishloqdaiqtisodiyislohotlarnimuvaffaqiyatliolibborishko‘rsatkichlaridanbiriqishlo

qyoshlariishsizliginikamaytirishbilanbog‘liqijtimoiymuvoffaqiyatgaerishishvaulargamosishbilanbandliknita’minlashhisoblanadi. Shundayekan, mamlakatimizdakasbiyta’limtiziminitakomillashtirishasosidaqishloqyoshlariningraqobatbardoshliginioshirishmuhim, dolzarbmasalalardanbirihisoblanadi.

3. Umumanqishloqyoshlariningmehnatbozoridagiraqobatbardoshligidarajasio‘rtacha, ba’zidaesakattayoshlilardagixodimlarnikidanpastbo‘lganligisababli, ularniadolatliravishdamehnatbozoridagiengkuchsizhimoyalanganlarkategoriyasiga kiritishmumkinemas. Qishloqyoshlariishbilanbandliginingqo‘shimchakafolatlarinita’minlashusullaridanbiriishjoylarinikvotalashtirishmexanizmidanfoydalanishhisoblanadi.

4. Qishloqyoshlaritadbirkorliginitashkilqilishvarivojlantirishbo‘yichabarchatadbirlarbirnechabloklarko‘rinishidataqsimlanishi, hududiyboshqaruvvamahalliyo‘zinio‘ziboshqarishningbarchaidoralaridarajasidako‘rilishihamdaharxiltashkiliy-huquqiyshakllardagitashkilotlarvakorxonalargataklifqilinishikerak.

XULOSA

O‘tkazilgantadqiqotlarnatijasidaquyidagixulosavatavsiyalarishlabchiqildi:

1. Mehnatbozoridaqishloqyoshlariningishsizligibilanbog‘liqijtimoiymuammolarningyuzagakelishihududiydarajadabirginaqishloqjoylardayoshlarningmehnatidanfoydalanishsamaradorligigata’siretibqolmasdan, shuningdekularningmehnatbozoridagiraqobatbardoshligigahamputuryetkazadi. Buholatmehnatbozoridaqishloqyoshlariishkuchiqiymatiningpasayishidao‘zifodasinitopadi. Oqibatdaaholiningturmushdarajasivadaromadlarigabevositasalbiyta’sirko‘rsatadi.

2. Yoshlarishsizliginikamaytirishningijtimoiy-iqtisodiymexanizminingmazmunivatarkibinianiqlashularniijtimoiyvaiqtisodiyjihatdanmaqbulbo‘lganisho‘rinlaribilanta’minlash, faolishbilanbandliksiyosatiniamalgaoshirish, mehnatbozoridaraqobatbardoshliliginioshirishvakasbiyharakatchanlaginita’minlashyoshlargaxosishjoylarinikvotalash, qishloqjoylaridanoqishloqxo‘jaligiisho‘rinlariniyaratishkabitadbirlarniamalgaoshirishninazardatutadi.

3. Bizningcha, qishloqyoshlariishsizliginikamaytirishningijtimoiy-iqtisodiymexanizmideganda, normativaktlarbilanrasmiylashtirilgan, qishloqishsizyoshlariningishsizliginikamaytirishvaularningishbilanbandlikdarajasin

iko‘tarishgaqaratilganijtimoiy-iqtisodiyqonun-qoidalarnitashkiletishvabirme’yordaishlashiuchunijtimoiy-iqtisodiyusullar, vositalarvadastaklarningmajmuasitushuniladi

4. Qishloqyoshlariishsizliginikamaytirishnianiqlovchiasosiyomillarvashart-sharoitlarnitadqiqotiuningasosiymezonlarinianiqlashimkoniniberadi. Ularqishloqyoshlariishsizliginikamaytirishniijtimoiyvaiqtisodiyjihatdanasosiyyo‘nalishlarinitarkibiyqismlaridanbirihisoblanadihamdamehnatbozoridaqishloqyoshlariishkuchigatalabvataklifo‘rtasidaginisbatatroflichatahlilqilinsa, uningasosiymezonlariniqamrabolishvako‘rsatkichlartiziminishakllantirishqulaylashadi.

5. Hozirgikundarespublikamizqishloqyoshlariishchikuchlaritaklifiningmiqdoriungabo‘lganehtiyojningtalablarigato‘liqmoskelmaydi. Shuninguchunqishloqmehnatbozorikon’yukturasiniifodalaydiganikkitao‘zarobog‘langanguruhlardagiomillarvashart-sharoitlarholatinitavsiflovchimiqdorvasifatko‘rsatkichlariniajratishzarur.

6. Bizningfikrimizcha, qishloqmehnatbozoridayoshlarishchikuchinisifatdarajasinivaraqobatbardoshliginioshirishuchun: kasbiyta’limberish, davlatishbilanbandlikxizmatitizimidayokishuxizmatyo‘nalishibo‘yichaboshqao‘quvyurtlaridaqaytao‘qitishvamalakasinioshirishishlariniamalgaoshirish; ma’lumbirkasbdaishlovchiyoshlarniqaytatayyorlashvamalakasinioshirishfaoliyatiniamalgaoshirayotgankorxonalarniimtiyozlisoliqlargatortilishinita’minlash; mavjudishchikuchibozoridagialohidaguruhdagiqishloqyoshlariningraqobatbardoshliginioshirishuchunmaxsusdasturlarishlabchiqishvashukabiboshqachora-tadbirlartashkiletishnita’minlashlozim.

7. Qishloqmehnatbozoridayoshlarningishsizliginikamaytirishhamdaularningishbilanbandliginioshirishbo‘yichaijtimoiy-

iqtisodiyasoslangantakliflarvatavsiyalarishlabchiqishaniqsotsiologikso‘rovlaro‘tkaz ishningasosiymaqsadihisoblanadi.
Qishloqyoshlariishsizligimurakkabvako‘pjihatlihodisadir.
Shuninguchunqishloqyoshlariishsizliginikamaytirishgadoirtadqiqotlarningmaqsadli dasturiniishlabchiqishkattaahamiyatkasbetadi.
Muammolivaziyatnio‘rganishbo‘yichaushbutadqiqotningmaqsadi – Samarqandviloyatidaqishloqyoshlariishsizliginingo‘zigaxosliginitushunishvao‘tkaz ilgansotsiologiktadqiqotlarningyakunlaribo‘yichaqilinganxuloslarasosidaijtimoiysa lbiyoqibatlargaqarshitadbirlarrejasiniyaratishdaniborat.

8. Qishloqyoshlariishbilanbandliginita’minlashinfratuzilmasi – yoshlarningishbilanbandligigako‘maklashuvchitashkiliytuzilmalarni, normativ-huquqiymuhitnio‘zichigaoladi, ularqishloqyoshlariishchikuchigatalabvataklifo‘rtasidagiengsamaralihamkorliknita’ minlovchiiqtisodiy-moliyaviyhamdaaxborotmexanizmlarnivujudgakeltiradihamdaularningoqilonaishbi lanbandliginishakllanishivaishsizliknikamayishigabevositata’siretadi.

9. Qishloqyoshlariishchikuchiraqobatbardoshliginioshirishmehnatbozoridaularningish chikuchigabo‘lgantalabvataklifsifatinioshirishga, milliydaromado‘sishigavadavlatningijtimoiy-iqtisodiyrivojlanishigaolibkeladi. Qishloqdaiqtisodiyislohotlarnimuvaffaqiyatliolibborishko‘rsatkichlaridanbiriqishlo qyoshlariishsizliginikamaytirishbilanbog‘liqijtimoiymuvoffaqiyatgaerishishvaularg amosishbilanbandliknita’minlashhisoblanadi. Shundayekan, mamlakatimizdakasbiyta’limtiziminitakomillashtirishasosidaqishloqyoshlariningra qobatbardoshliginioshirishmuhim, dolzarbmasalalardanbirihisoblanadi.

10. Qishloqyoshlariningmehnatbozoridagiraqobatbardoshligidarajasio‘rtacha, ba’zidaesakattayoshlilardagixodimlarnikidanpastbo‘lganligisababli, ularniadolatliravishdamehnatbozoridagiengkuchsizhimoyalanganlarkategoriyasiga

kiritishmumkinemas. Qishloqyoshlariishbilanbandliginingqo‘shimchakafolatlarinita’minlashusullaridanbiriishjoylarinikvotalashtirishmexanizmidanfoydalanishhisoblanadi.

11. Qishloqyoshlaritadbirkorliginitashkilqilishvarivojlantirishbo‘yichabarchatadbirlarbirnechabloklarko‘rinishidataqsimlanishi, hududiyboshqaruvvamahalliyo‘zinio‘ziboshqarishningbarchaidoralaridarajasidako‘rilishihamdaharxiltashkiliy-huquqiyshakllardagitashkilotlarvakorxonalargataklifqilinishikerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI

1. O’zbekiston Respublikasi Qonunlari

1.1.O‘zbekistonRespublikasiKonstitutsiyasi. -T.:O‘zbekiston, 2014.

1.2. O‘zbekistonRespublikasiningMehnatkodeksi. -T.:Adolat, 2007.

1.3. O‘zbekistonRespublikasiningAholiniishbilanta’minlashto‘g‘risidagiQonuni. (yangitahrirda). -T.: 1998.

1.4. O‘zbekistonRespublikasiningTa’limto‘g‘risidaQonuni. “Xalqso‘zi”, 1997. 30 avgustsoni.

1.5. O‘zbekistonRespublikasining “Aholiniishbilanta’minlashto‘g‘risida”giqonunigasharhlar, -T.: “Sharq”, 2000.

1.6. O‘zbekistonRespublikasi “Axborotlashtirishto‘g‘risida” Qonuni. “Xalqso‘zi”, 2004. 11 fevral, №29.

2. O’zbekston Respublikasi Prezidentining Farmonlari va qarorlari

2.1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori“Barkamol avlod yili” Davlat dasturi to’g’risida. O’zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to’plami, 2010 y., 5-son.

2.2. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 22.01.2009 yildagi 1045-sonli “Inqirozga qarshi dastur va boshqa qo’shimcha choralar to’g’risida”gi Qarori. “Xalq so’zi” gazetasi, 2009 yil 23 yanvar.

2.3. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani yanada rivojlantirish yuzasidan qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida. 2009 yil 20 yanvar, PQ-1041-son.

2.4. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishni kengaytirish va ichki bozorni to’ldirish yuzasidan qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida. 2009 yil 26 yanvar, PQ-1047-son.

2.5. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Mahalliy nooziq-ovqat iste’mol tovarlari ishlab chiqarish kengaytirilishini rag’batlantirish borasidagi qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida. 2009 yil 28 yanvar, PQ-1050-son.

2.6. Yirik sanoat korxonalari bilan kasanachilikni rivojlantirish asosidagi ishlab chiqarish va xizmatlar o’rtasida kooperasiyani kengaytirishni rag’batlantirish choratadbirlari to’g’risida. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 05.01.2006 yil.№PF3706.

3. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari

3.1. Ishga joylashishga muxtoj mehnat bilan band bo’lmagan aholini hisobga olish metodikasini takomillashtirish to’g’risida. 24.05.2007 yil. №106. Mehnat va

aholini ijtimoiy muhofaza qilishga oid me'yoriy va uslubiy hujjatlar to'plami. T.: "Mehnat", 2007 yil, 72-bet.

3.2. O'zbekiston Respublikasi Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligining tashkiliy tuzilmasini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Nizomi.. "Xalq so'zi" gazetasi, 11.01.2010 yil.

3.3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2009 yil 9 apreldagi 104-sonli Qarori. "O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami", 2009 yil 15son,

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari va ma'ruzalari

4.1. I.A.Karimov. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari. – T.: "O'zbekiston", 2009.

4.2. I.A.Karimov. Eng asosiy mezon – hayot haqiqatini aks ettirish. – T.: O'zbekiston, 2009.

4.3. I.A.Karimov. Yuksak ma'naviyat–yengilmas kuch.– T.: "Ma'naviyat", 2008.

4.4. I.A.Karimov. Bizning bosh maqsadimiz – jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizasiya va isloh etishdir. – T.: "O'zbekiston", 2005.

4.5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning mamlakatimizni 2014 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2015 yilda mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma'ruzasi. Xalq so'zi. 2015 yil 17 yanvar №11 (6194).

4.6. Mamlakatimizni modernizasiya qilish va kuchli fuqarolik jamiyati barpo etish – ustuvor maqsadimizdir. – Prezident Islom Karimovning O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senatining qo'shma majlisidagi ma'ruzasi // Xalq so'zi, 2010 yil 28 yanvar, №19 (4934).

4.7. I.A.Karimov. O’zbekiston Konstitusiyasi – biz uchun demokratik taraqqiyot yo’lida va fuqarolik jamiyatini barpo etishda mustahkam poydevordir. O’zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning O’zbekston Respublikasi Konstitusiyasi qabul qilinganini 17 yilligiga bag’ishlangan marosimdagi ma’ruzasi. “Xalq so’zi”, 2009 yil 6 dekabr, № 237 (4900).

5. Darslik, o’quv qo’llanmalar va maqolalar to’plami

5.1. Abdurahmonov Q.X., Mehnat iqtisodiyoti. -T.: “Mehnat” – 2009. -511.

5.2. Abdurahmonov Q.X., V.Imomov. O‘zbekistonda mehnat potensialidan samarali foydalanish va uni boshqarish –T.: “Akademiya”, 2008.

5.3. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti va sotsiologiyasi. Darslik. –T.: “Fan va texnologiya”, 2012.

5.4. Abdurahmonov Q.X. va boshqalar. Inson taraqqiyoti. Darslik. – T.: Iqtisodiyot, 2012.

5.5. Abdurahmonov Q.X. va boshqalar. Ijtimoiy soha iqtisodiyoti. Darslik. – T.: “Iqtisodiyot”, 2013.

5.6. Владимирова Л.П. Экономика труда (учебное пособие) -2е изд. перераб.-М.: Издательский дом “Дажков и К”, 2002.

5.7. Волгин Н.А. Экономика труда: рыночние и социалние аспекти. Учебно-методический комплекс для подготовки магистров. –М.: Изд-во РАГС, 2010. – 368 с.

5.8. Волгин Н.А., Гриценко Н.Н., Шарков Ф.И. Социальное государство. – М.: Издательско-торговая корпорация“Дашков и К”, 2003.

5.9. Генкин Б. М. «Экономика и социология труда»; М.: Норма, 2007. - 448с.

5.10. Жеребин В.М., Романов А.Н., Самостоятельная занятость населения. «Основные представления и опыт кризисного периода», М.: Вузовский учебник, Инфра-М, 2010.

5.11. Кибанов А.Я. и др. Мотивация и стимулирование трудовой деятелности. Учебник. М.: ИНФРА-М, 2009.

5.12. Котляр, А.Е. Трудовой потенциал. Население и трудовие ресурси. Справочник./ А.Е. Котляр.- М.: Наука.- 2007.- 417 с.

5.13. Одегов Ю.Г., Абдурахмонов К.Х., Л.Р.Котова. Оценка эффективности работы с персоналом: методологический подход. Учебно-практическое пособие. – М.: Издательство "Альфа-Пресс", 2011.

5.14. Островский А.В. Формирование рынка рабочей силы в КХР. –М.: РАН. Институт Дальнего Востока, 2003.

5.15. Подовалова Р.Я. Политика доходов и заработной платы. – М.: Инфра, 1999.

5.16. Рынок труда и доходы населения. / Под. Ред. Н.А.Волгина. – М.: Экономика и финансы, 1999.

5.17. Радаев В.В. Экономическая социология. – М.: Издательский дом "ГУВШЭ" , 2005.

5.18.Смирнов С.Н., Сидорина Т.Ю. Социальная политика. - М.: Издательский дом "ГУВШЭ", 2004.

5.19. Соловьев А.В. Социальное партнерства. - М.: Издательство "Дело и Сервис", 2003.

5.20. Экономика труда / Под. ред. Горелова Н.А.: Учебник. – СПб.: Питер, 2007.

5.21. Человическое развитие. Учебник. – Т.: Университет мировой экономики и дипломатии, 2008.

5.22. Человические развитие. Учебное пособие/Под.обш.ред.Абдурахмонова К.Х., Одегова Ю.Г., Карташов С.А., Бекмурадов А.Ш., Холмуминов Ш.Р., Умурзаков Б.Х., Зокирова Н.К., Шоюсупова Н.Т., Габзалилова В.Т., Абдураманов Х.Х., Абдурахманова Г.К. – Т.: Издательство"Фан ва технология", 2012.

5.23. Shodmonov SH.SH., G‘ofurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. – T: “Iqtisodiyot moliya”, 2009, 529-b.

5.24. Juraev T. Mehnat bozoridagi muvozanatlik va bandlikning o‘ziga xos xususiyatlari // Bozor, pul va kredit. –T.:2006. №10. -61-62 b.

5.25. Сухов С. Рынок труда и проблемы трудоустройства / К. Кухов, А. Ря-ховский, Н. Галетова [и др.] // Высшее образование в России. – 2006. – № 4. – К. 10-19.

5.26. Холмухаммедов М.М., Курбонов С.К. Регулирование рынка труда молодежи в Самаркандской области. Международного научного бюллетеня “Perspective of Innovations, Economics and Business”, Volume 1, July 2009, Регионалный фокус: Сентралная Азия, стр. 90-91.

6. Foydalanilga doktorlik va nomzodlik magistrlik dissertasiyalar

6.1. Aburahmonov O.Q. Mehnat bozorini boshqarishda ta’lim tizimining o‘rni: disertatsiya, iqtisod fanlari nomzodi: 08.00.05 O‘zR Prezidenti huzuridagi Davlat va jamiyat qurilishi akademiyasi. - T., 2005. – 135 b.

6.2. Arabov N.U. Mehnat bozori infratuzilmasining rivojlanishi (Samarqand viloyati misolida). Iqtisod fanlari nomzodlik dissertatsiyasi. - T.: TDIU. 2008. – 156 b.

6.3. Худойбердиев З.Я. Подготовка рабочих на производстве в условиях рыночной системы хозяйствования (на примере г. Ташкента): дис. канд. экон. наук : 08.00.10. - Ташкент, 1995. – 178 с.

6.4. Nasimov D.A. Oliy ta’lim muassasalari bitiruvchilarini ishga joylashtirish tizimini takomillashtirish. Dissertatsiya. Iqtisod fanlari nomzodi – T.: TDIU, 2009 . – 40 b.

7. Davriy nashrlar, statistik to’plamlar va hisobotlar

7.1. Inson taraqqiyoti to‘g‘risida hisobot. –T.: 2014. -125 b.

7.2. Uzbekistan v sifrax. 2014. -Tashkent, 2014. -199 s.

7.3. Samarqand viloyati statistika boshqarmasi ma’lumotlari.

7.4. Samarqand viloyati Mehnat va aholini ijtimoiy himoya qilish bosh boshqarmasi ma’lumotlari.

8. Internet saytlari

8.1. htpp: //www.prezident.uz – O’Zbekiston Respublikasi Prezidentining veb-sayti.

8.2. htpp: //www.stat.uz – O’zbekiston Respublikasi Statistika Qo’mitasi veb-sayti.

8.3. htpp: //www.bearingpoint.uz – “O’zbekiston iqtisodiyoti” jurnalining veb-sayti.

8.4. htpp: //www.mintrud.uz - O’zbekiston Respublikasi Mehnat va aholining ijtimoiy muhofaza qilish vazirligining veb-sayti.

8.5. htpp: //www.samarqand.uz – Samarqand viloyat hokimligi veb-sayti.

I L O V A

O‘ZBEKISTONRESPUBLIKASIOLIYVAO‘RTAMAXSUSTA’LIMVAZIR LIGI

SAMARQANDDAVLATUNIVERSITETI

Qishloqjoylaridayoshlarishsizligiholatinio‘rganuvchi

SO‘ROVNOMA

Samarqand 2015 y.

HurmatliO‘rtoq

Ushbuaniqsotsiologiktadqiqotlarnio‘tkazishdanasosiymaqsadimizsizgataqdimetilayotganso‘rovnomaasosidaqishloqjoylaridagiyoshlarishsizliginikamaytirishbo‘yichaiqtisodiyasoslangantakliflarvatavsiyanomalarishlabchiqishdaniborat. Buninguchunesasizningyordamingizgajudahammuhtojmiz.

Anketadagiharbirsavolbo‘yichabirnechtajavoblarberilganbo‘lib, siznichuqurmulohazaqilib, o‘zingizmustaqilravishda, fikringizgato‘g‘ribo‘lganfaqatbirjavobniostigachizishingizniso‘raymiz. Barchasavollargato‘lajavobbarganingizdanso‘ng, anketanibelgilanganmuddatdaunitarqatgankishigaqaytaribberishingizniiltimosqilamiz.

Bizesasizningjavoblaringizmuhokamaetilmasliligigavamutlaqosirsaqlanishig akafolatberamiz.

Sizgaesaberganyordamingizuchunoldindanminnatdorchilikbildiramiz.

1. Sizningjinsingiz?

-ayol;

-erkak;

2. Sizningma’lumotingiz?

- to‘liqsizo‘rta;
- o‘rta;
- o‘rtamaxsus;
- oliy;

3. Sizningyoshingiz.

a) 18-23.

b) 24-26.

s) 27-29.

4. Sizo‘zingizniqaysibirishsizlikturigataalluqlidebhisoblaysiz?

- to‘liq;
- qisman;
- davriy;
- mavsumiy;

-tarkibiy.

5. Sizqaysibirsabablargako‘rato‘liqishsizbo‘libqoldingiz?

- menegallaganlavozimningqisqartirilishi;
- malakadarajamningkorxonavatashkilotlargato‘g‘rikelmasligi;
- boshliqlarbilankelishmaslik;
- pastishhaqinito‘lanishi;
- o‘zxohishimbilanishdanbo‘shashim;
- sog‘lig‘imningto‘g‘rikelmasligi;

-

boshqasabablarbo‘lsayozing:____

__

6. Sizqaysibirsabablargako‘raqismanishsizbo‘libqoldingiz?

- ishvaqtiningqisqarishi;
- mehnathaqiningpastligi;
- sog‘ligimningyomonlashuvi;
- bolalarmuassasalariningyaxshiishlamasligi;
- tijoratishlaribilanko‘proqshug‘ullanishim;
- uyxo‘jaligibilanko‘proqbandligim;
- shaxsiytomorqaxo‘jaligidako‘proqishlashim;
- chorvadorlikbilanshug‘ullanishim;
- kasanachilikmehnatibilanshug‘ullanishim;
- yangiishjoyidaishlashistagim;
- boshqasabablarbo‘lsayozing:____

7. Sizqaysibirsabablargako‘radavriyishsizbo‘libqoldingiz?

- korxonadata’mirlashishlariningo‘tkazilishi;
- korxonagayangitexnikavatexnologiyaningjoriyetilishi;
- malakadarajamningto‘g‘rikelmasligi;
- ishjoyiningqisqarishi;
- uchyoshgachabo‘lganbolalarimnitarbiyalashim;
- sog‘ligimnitiklashbilanbandligim;
- ishhaqiningpastligi;
- o‘quvyurtinitugatgandanso‘ng;
- boshqaishjoyiaxtarayotganligim;

-

boshqasabablarbo‘lsayozing:____

__

8. Sizqaysibirsabablargako‘ramavsumiyishsizbo‘libqoldingiz?

- qishloqxo‘jalikmahsulotlariniqaytaishlashmavsumininingtugashi;
- yildavomidakasbimbo‘yichauzluksizishlashimkoniyatiningyo‘qligi;
- yildavomidafaoliyatqilayotganq\xkorxonalarningkamchiligi;
- qishloqjoylaridaqaytaishlovchisanoatkorxonalariningkamligi;
- xizmatko‘rsatishob’ektlariningyetishmasligi;
- xotin- qizlarmehnatigamosishjoylariningkamligi;
- qishloqjoylaridaijtimoiysohaob’ektlariningkamligi;
- boshqasabablarbo‘lsayozing:

____

9. Sizishbilanbandbo‘lishnixohlaysizmi?

- ha; - yo‘q; - bilmayman;

10.Agarda “ha” bo‘lsa, qaysibirishvaqtituribo‘yichamehnatqilmoqchisiz?

- to‘liq;
- to‘liqsiz;
- qisqartirilgangrafikli;
- mavsumiy..

11.Sizijtimoiymehnatfaoliyatiningqaysibirsohasidaishbilanbandbo‘lmoqchisiz ?

- paxtachilikda;
- poliz – sabzovotchilikda;
- bog‘dorchilikda;
- tamakichilikda;
- chorvachilikda;
- fermerlikda;
- qaytaishlashsanoatida;
- tikuvchilikda;
- to‘quvchilikda;
- maishiyxizmatsohasida;

- sog‘liqnisaqlashda;

- kichikbiznesvatadbirkorliksohasida;

- moliyabanktizimida;

- qurilishda;

- agroservisxizmatida;

- transportda;

- traktorvamexanizmlarnita’mirlashda;

- ma’orifvafansohasida;

- hunarmandchilikda;

- shaxsiytomorqaxo‘jaligida;

- turizmsohasida;

-aksiyadorlikjamiyatlarida;

- boshqamehnatfaoliyatibo‘lsayozing: ____

12.Siztanlaganijtimoiymehnatsohasidabandbo‘lishuchunmalakangizyetarlimi?

- yetarli;

- qismanyetarli;

- yetarliemas;

- bilmayman;

13.Agarda “etarlibo‘lmasa”, qaysibirjoydamalakangiznioshirmoqchisizyokiyangimutaxassislikniegallamoqchimiz?

- davlatoliyo‘quvyurtlarida;

- nodavlato‘quvyurtlarida;

- kasb-hunarkollejlarida;

- bandlikkako‘maklashishmarkazio‘quvkurslarida;

- chetellardagio‘quvyurtlarida;

- xususiyo‘quvmarkazlarda;

- boshqajoylardabo‘lsa, yozing:

____

14.O‘zmalakangiznioshirishingizniyokiyangikasbo‘rganishingizniqandaybirmablag‘hisobidanamalgaoshirmoqchisiz?

- davlat;
- yangiishjoyi;
- bandlikkako‘maklashishjamg‘armasi;
- homiylar;
- ota- onamjamg‘armasi;
- shaxsiyjamg‘armam;
- ijtimoiyxayriyajamg‘armalari;
- boshqamanbalarbo‘lsa, yozing:

____

15.Sizasosanqandaymehnatsharoitimavjudbo‘lsa, ishlashnixohlardingiz?

- mehnatimgamosishhaqio‘zvaqtidato‘langanda;
- to‘liqishvaqtibo‘lganda;
- to‘liqsizishhaftasida;
- qisqartirilganishkunida;
- o‘zuyimdaishlabchiqarishimkoniyatibo‘lganda;
- yoshbolalarimbog‘chalargajoylashganda;
- ishlabchiqarishxom-ashyosiyetarlibo‘lganda;
- ehtiyotqismlaryetarlibo‘lganda;
- to‘g‘ritakliflarimvatanqidiyfikrlarimhisobgaolinganda;
- malakaoshirishimkoniyatlarimbo‘lganida;
- uy- joybilanta’minlanganimda;
- boshqasharoitlarniistasangiz, yozing: ____________________________________

16.Sizshaxsiymehnatfaoliyatingiznitashkiletishnixohlaysizmi?

- ha; - yo‘q; - bilmayman;

17.Agarda “ha” bo‘lsa, qaysibirijtimoiymehnatsohasida:

- sanoatsoxasiga

- kurilishsohasiga

- Qishloqxo‘jaligi

- transportvaalokasoxasiga

- uyjoykommunalxujaligisoxasiga

- savdovaumumiyovkatlanishsoxasiga

- kishlokxujalikmahsulotlarinikaytaishlashga

- boshqamehnatsohasidabo‘lsa, yozing:

____

18.Sizningshaxsiymehnatfaoliyatingiznitashkiletishgaqaysibirto‘siqlarko‘proq ta’sirko‘rsatadi?

- moliyaviymablag‘ningyetishmasligi;

- qarzolishfoiziningyuqoriligi;

- xom- ashyoningyetishmasligi;

- texnikasotibolishningyuqoribahodaligi;

- moliya-banksistemasidagixizmatningpastligi;

- hujjatlarnirasmiylashtirishdagiqiyinchiliklar;

- yuqorimalakagaegaemasligim;

- qarindoshlarningto‘sqinligi;

- boshqasababl arbo‘lsa, yozing: ____

19.AgardaSizboshqatumanyokiviloyatdanishtopilsaishlashgarozibo‘lasizmi?

- ha; -yo‘q

20.Sizyangiishjoyimasalasidatumanbandlikkako‘maklashishmarkazigamurojatqildingizmi?

- ha; - yo‘q;

21.Agarda “ha” bo‘lsa, tumanbandlikkako‘maklashishmarkaziSizgaqandaybiramaliyyordamko‘rsatdi?

- yangiishjoyitaklifetdi;

- ishsizlarro‘yxatigakiritdi;
- ishsizlarnafaqasinibelgiladi;
-ijtimoiyishbilanta’minladi;
- malakamnioshirishgayordamberdi;
- yangikasbniegallashimgayordamberdi;
- malakamnioshirishgao‘zvaqtidayordamberishmadi;
- ijtimoiyishtaklifetishmadi;
- o‘zvaqtidamaslahatlarololmadim;
- boshqaxizmatlaribo‘lsa, yozing:

____

22.Siztumanbandlikkako‘maklashishmarkaziningfaoliyatiniqandaybaholaysiz ?

- yaxshi;
- qoniqarli;
- qoniqarsiz;
- bilmayman;

23. Siz “Kamolot” yoshlarijtimoiyharakatiboshlang‘ichtashkilotiningfaoliyatibilantanishmisiz?

- ha - yo‘q

24.Agar “ha” bo‘lsaSizga “Kamolot” yoshlarijtimoiyharakatiboshlang‘ichtashkilotiningqandayyordamitekkan?

- hechqandayyordamitegmagan.
- malakamnioshirishgayordamberdi;
- yangikasbniegallashimgayordamberdi;
- boshqaxizmatlaribo‘lsa, yozing:

____

25.Sizqanchavaqtdanberiishsizhisoblanasiz ?

-1oygacha;

-1 oydan 1 yilgacha;

- 1yildanortiqvaqtdanberi.

Bizgaberganyordamingizuchunyanabirborminnatdorchilikizhoretamiz. Kattarahmat, sog‘bo‘ling.

Tuzuvchi: N.Ibrohimova

2-ilova

Samarqandviloyatiningqishloqjoylaridayoshlarishsizligiholatinio‘rganishbo‘yi chao‘tkazilgananiqsotsiologik so‘rovlarningnatijalari

02. **Sizningma’lumotingiz?**

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
0201	-	-	-	-	-	-
0202	112	38,1	82	35,5	194	37,0
0203	145	49,3	132	57,1	277	52,8
0204	37	12,6	17	7,4	54	10,2

03. **Sizningyoshingiz.**

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
0301	104	35,4	67	29,0	171	32,6
0302	123	41,8	116	50,2	239	45,5
0303	37	22,8	48	20,8	115	21,9

04. **Sizo‘zingizniqaysibirishsizlikturigataalluqlidebhisoblaysiz ?**

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
0401	58	19,7	43	18,6	101	12,2
0402	129	43,9	114	49,4	243	46,3
0403	87	29,6	32	13,9	119	22,7
0404	17	5,8	26	11,2	43	8,2
0405	3	1,0	16	6,9	19	3,6

05. **Sizqaysibirsababalargako‘rato‘liqishsizbo‘libqoldingiz?**

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
0501	-	-	4	9,3	4	3,9
0502	17	29,3	7	16,3	24	23,8
0503	22	38,0	11	25,6	33	32,7
0504	7	12,1	8	18,6	15	14,8
0505	12	20,6	13	3,2	25	24,8

06. Sizqaysibirsababalargako‘raqismanishsizbo‘libqoldingiz?

06. Sizegallaganlavozimgako‘ramalakangizyetarlimi?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	Kishi	%
0601	12	9,3	-	-	12	5,0
0602	27	21,0	26	22,8	53	21,8
0603	23	17,8	17	14,9	40	16,5

0604	-	-	10	8,8	10	4,1
0605	7	5,4	3	2,6	10	4,1
0606	3	2,3	8	7,0	11	4,5
0607	21	16,3	16	14,0	37	15,2
0608	13	10,1	2	1,8	15	6,2
0609	8	6,2	19	16,7	27	11,1
0610	6	4,7	13	11,4	19	7,8
0611	9	6,9	-	-	9	3,7

07. **Sizqaysibirsababblargako‘radavriyishsizbo‘libqoldingiz?**

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
0701	3	3,4	-	-	3	2,5
0702	6	6,9	7	21,9	13	10,9
0703	12	13,8	4	12,5	16	13,4
0704	8	9,2	3	9,4	11	9,2
0705	-	-	7	21,9	7	5,9
0706	9	10,3	5	15,5	14	11,8
0707	31	35,6	3	9,4	34	28,6
0708	11	12,6	3	9,4	14	11,8
0709	4	4,6	-	-	4	3,4
0710	3	3,6	-	-	3	2,5

08. **Sizqaysibirsababblargako‘ramavsumiyishsizbo‘libqoldingiz?**

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
0801	3	17,6	3	11,5	6	14,0
0802	5	29,4	4	15,4	9	20,9
0803	2	11,8	3	11,5	5	11,6
0804	4	23,5	-	-	4	9,3
0805	1	5,9	2	7,7	3	7,0
0806	-	-	11	42,4	11	25,6
0807	2	11,8	3	11,5	5	11,6
0808	-	-	-	-	-	-

09. **Sizishbilanbandbo‘lishnixohlaysizmi?**

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
0901	294	100	210	90,9	504	96,0
0902	-	-	17	7,4	17	3,2
0903	-	-	4	1,7	4	0,8

10. **Agarda “ha” bo‘lsa, qaysibirishvaqtituribo‘yichamehnatqilmoqchisiz?**

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
1001	156	53,1	57	27,1	213	42,3

1002	32	10,9	62	29,5	94	18,7
1003	67	22,8	83	39,5	150	29,8
1004	39	13,2	8	3,9	47	9,2

11.

Sizijtimoiymehnatfaoliyatiningqaysibirsohasidaishbilanbandbo‘lmoqchisiz?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
1101	12	4,1	9	3,9	21	4,0
1102	14	4,8	11	4,8	25	4,8
1103	11	3,7	12	5,2	23	4,4
1104	9	3,1	6	2,6	15	2,9
1105	14	4,8	9	3,9	23	4,4
1106	17	5,8	18	7,8	35	6,7
1107	13	4,4	12	5,2	25	4,8
1108	-	-	16	6,9	16	3,0
1109	-	-	20	8,7	20	3,8
1110	19	6,5	9	3,9	28	5,3
1111	16	5,4	15	6,5	31	5,9
1112	29	9,9	16	6,9	45	8,6
1113	23	7,8	8	3,5	31	5,9
1114	15	5,1	-	-	15	2,9
1115	12	4,1	-	-	12	2,3
1116	14	4,8	-	-	14	2,7
1117	12	4,1	-	-	12	2,3
1118	13	4,4	28	12,1	41	7,8
1119	12	4,1	13	5,6	25	4,8

1120	14	4,8	19	8,2	33	6,3
1121	18	6,1	10	4,3	28	5,3
1122	7	2,2	-	-	7	1,3
1123	-	-	-	-	-	-

12.**Siztanlaganijtimoiymehnatsohasidabandbo‘lishuchunmalakangizyetarlimi ?**

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	Kishi	%
1201	36	12,2	17	7,4	53	10,1
1202	152	51,7	137	59,3	289	55,0
1203	97	33,0	71	30,7	168	32,0
1204	9	3,1	6	2,6	15	2,9

13.Agarda “etarlibo‘lmasa”, qaysibirjoydamalakangiznioshirmoqchisizyokiyangimutaxassislikniegallamoqchimiz?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
1301	27	27,8	19	26,8	46	27,4
1302	8	8,2	3	4,2	11	6,5
1303	19	19,7	8	11,3	27	16,1
1304	22	22,7	18	25,4	40	23,8
1305	13	13,4	9	12,7	22	13,1
1306	8	8,2	14	19,6	22	13,1
1307	-	-	-	-	-	-

14.O‘zmalakangiznioshirishingizniyokiyangikasbo‘rganishingizniqandaybirm ablag‘hisobidanamalgaoshirmoqchisiz?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
1401	63	21,4	68	29,4	131	25,0
1402	39	13,3	31	13,4	70	13,3
1403	36	12,2	47	20,3	83	15,8
1404	37	12,6	14	6,1	51	9,7
1405	65	22,1	34	14,7	99	18,9
1406	41	13,9	29	12,6	70	13,3
1407	13	4,5	8	3,5	21	4,0
1408	-	-	-	-	-	-

15. Sizasosanqandaymehnatsharoitimavjudbo‘lsa, ishlashnixohlardingiz?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
1501	136	46,3	42	18,2	178	33,9
1502	26	8,8	-	-	26	5,0
1503	19	6,5	21	9,1	40	7,6
1504	23	7,8	24	10,4	47	9,0
1505	8	2,7	46	20,0	54	10,3
1506	-	-	49	21,1	49	9,3
1507	9	3,1	12	5,2	21	4,0
1508	6	2,0	-	-	6	1,1
1509	7	2,4	3	1,3	10	1,9
1510	43	14,6	34	14,7	77	14,7
1511	17	5,8	-	-	17	3,2

1512	-	-	-	-	-	-

16.Sizshaxsiymehnatfaoliyatingiznitashkiletishnixohlaysizmi?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
1601	251	85,4	193	83,5	444	84,6
1602	36	12,2	27	11,7	63	12,0
1603	7	2,4	11	4,8	18	3,4

17. Agarda “ha” bo‘lsa, qaysibirijtimoiymehnatsohasida:

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
1701	55	21,9	49	25,4	104	23,4
1702	16	6,4	-	-	16	3,6
1703	41	16,3	34	17,6	75	16,9
1704	40	15,9	12	6,2	52	11,7
1705	21	8,4	18	9,3	39	8,8
1706	19	7,6	45	23,3	64	14,4
1707	23	9,2	8	4,1	31	7,0
1708	36	14,3	27	14,1	63	14,2

18. Sizningshaxsiymehnatfaoliyatingiznitashkiletishgaqaysibirto‘siqlarko‘proqta’sirko‘rsatadi?

Javoblarning	Erkaklar	Ayollar	Ikkalajinsda

kodlari	kishi	%	kishi	%	Kishi	%
1801	74	29,5	58	30,1	132	29,7
1802	29	11,6	11	5,7	40	9,0
1803	12	4,8	12	6,2	24	5,4
1804	35	13,9	25	13,0	60	13,5
1805	19	7,6	9	4,7	28	6,3
1806	29	11,6	13	6,7	42	9,5
1807	36	14,3	28	14,5	64	14,4
1808	17	6,7	37	19,1	54	12,2
1809	-	-	-	-	-	-

19.AgardaSizboshqatumanyokiviloyatdanishtopilsaishlashgarozibo‘lasizmi?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
1901	196	66,7	205	88,7	401	76,4
1902	98	33,3	26	11,3	124	23,6

20. Sizyangiishjoyimasalasidatumanbandlikkako‘maklashishmarkazigamurojatqildingizmi?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
2001	174	59,2	152	65,8	326	62,1
2002	120	40,8	79	34,2	199	37,9

21.Agarda “ha” bo‘lsa, tumanbandlikkako‘maklashishmarkaziSizgaqandaybiramaliyyordamko‘rsatdi?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
2101	28	16,1	32	21,1	60	18,3
2102	13	7,5	25	16,4	38	11,7
2103	24	13,8	29	19,1	53	16,3
2104	17	9,8	13	8,6	30	9,2
2105	18	10,3	19	12,5	37	11,3
2106	21	12,1	17	11,2	38	11,7
2107	26	14,9	6	3,9	32	9,8
2108	19	10,9	11	7,2	30	9,2
2109	8	4,6	-	-	8	2,5
2110	-	-	-	-	-	-

22. Siztumanbandlikkako‘maklashishmarkaziningfaoliyatiniqandaybaholaysiz?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
2201	67	22,8	62	26,8	129	24,6
2202	125	42,5	73	31,6	198	37,7
2203	86	29,3	69	29,9	155	29,5
2204	16	5,4	27	11,7	43	8,2

23.Siz "Kamolot" yoshlarijtimoiyharakatiboshlang'ichtashkilotiningfaoliyatibilantanishmisiz?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
2301	223	75,9	182	78,8	405	77,1
2302	71	24,1	49	21,2	120	22,9

24.Agar "ha" bo'lsaSizga "Kamolot" yoshlarijtimoiyharakatiboshlang'ichtashkilotiningqandayyordamitekkan.

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
2401	162	72,6	118	64,8	280	69,1
2402	23	10,3	28	15,4	51	12,6
2403	26	11,7	17	9,3	43	10,6
2404	12	5,4	19	10,5	31	7,7

25.Sizqanchavaqtdanberiishsizhisoblanasiz ?

Javoblarning kodlari	Erkaklar		Ayollar		Ikkalajinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
2501	39	13,3	15	6,5	54	10,3
2502	79	26,9	86	37,2	165	31,4
2503	176	59,8	130	56,3	306	58,3